

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204096

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T 923.2 / v46p Accession No. 67.T.

Author శంకర సమస్తాచార్యులు

Title పరిక్షిత 1932

This book should be returned on or before the date
last marked below.

!!

సరిక్షేత్తు

(నా రా శం సి)

గ్రంథకర్త

సెంద్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

దివ్యతీయముద్రణము.

పితాపురము

శ్రీ విద్యజ్ఞానోదయమునారంజనీ ముద్రాక్షరశాల

1932

అంకితము.

ఏసత్పురుషుడు తాను నిస్సర్వః ఉయ్య యాచించి
 క్రామ మగు , మేఘపాడు ' నందు మహాలింగేశ్వరాలయముఁ
 గట్టించి శివప్రతిష్ఠం జేసెనో, ఏవిరాగి మఱునాటికిఁ దనకుండు
 నో లేదో యని సందేహింపక యన్నదానముం జేయుచుండు
 నాఁడో, ఏసర్వసముఁడు తా నభ్యంజనముఁ జేసికొనునపుడు
 బీదలగు పరిసరపుగవరలపిల్లలకు ముందుగ స్వయముగ తలనంటి
 యు, పండుగులలో నంత్యజాలకు పిండివంటతో భోజనము పెట్టి
 యుఁగాని తృప్తినొందకుండెనో, ఏసంయమి సంగీతవిద్యావంతుఁ
 డయ్య సంగీతము సర్వేశు నుతించుటకేకాని సానులచే బాడిం
 చుటకుఁ గా దని, సానిమేళములకుఁ బోవ నని శపథ మూని
 యుండెనో, ఏపౌరాణికుఁడు తనవాఙ్మధుర్యముచే శ్రోతల నా
 నందవార్ధిమగ్నులం జేయుచుండెనో, ఏజ్యోతిష్కుఁడు తనమర
 ణదినముఁగూడ చెప్పి యట్లే పరమపదము నందెనో, వెనుకటి
 స్థచంగసం॥ర జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౩ నాఁడు పుట్టి జయసం॥ర ఆశ్వ
 యుజ శుద్ధ ౬ నాఁడు పరమపదము నొందిన యామాతండ్రి
 గారగు మొకయ్యగారికిని,

ఏసాఘ్నేమచే భర్తకు తోడునీడయై యన్నదానాదిసత్క
 ల్మల నాచరించెనో, ఏసతీమతిల్లిక దా న చ్చే వండుకొనుగిన్నె

నాకయన్న సత్రిసిర్మాతకును, మంగళసూత్రము నొకవిద్యానం
 నొడు తపస్వియు నగు సద్బ్రాహ్మణునివివాహమునకును,
 భర్తాజ్ఞచే దాన మొసంగెనో, ఏదని తాను మంచముపట్టినను,
 యేబదిమూడేండ్లు గల నన్నుఁగూర్చి నాయన భుజించినఁగాని
 తాను భుజింప నని మనుమరాండ్రితో ననుచుండునో, ఏళిశువ
 తల్లె, తల్లిలేనినాయురువురుగుమార్తెల సమృతిహస్తయై పెంచి
 పెద్దవారిం జేసెనో, ఏపుణ్యవనిత గర్భశోకము నెఱుంగక ము
 న్నరుకొమరులు, పదిమందిమనుమలు, ముమ్మనుమలు కలది
 యై విద్యత్పుత్రక, విద్యతోనదన, విద్యర్థర్థక, విద్యత్పుత్ర
 యై యదృష్టవంతురా లసిపించుకొనుచు, పెనుకటి కాళయుక్తి
 సం॥౪ అశ్వయుజ శుద్ధ ౧౫ నాడు జన్మించి ఈయాంగీరసం॥
 ౪ చైత్ర శుద్ధ ౬ నాడు (ది 12-4-౪2 సం॥) పరమేశ్వరిసన్ని
 ధానమునకుఁ జేరెనో యాచూత్తిల్లి రామాంబకును,

నచ్చరితమగు నీపరిక్షిచ్చరితము సంకిత మొరర్చుచున్నా
 ను. ఇది నాపితృదైవతములకు పుష్పసదృశమగుఁగాక.

పండ్యాల వేలకలు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

ప్రీతి క

ఇదువదేండ్లనుండి, కలాశాలలోను, జాతీయకలాశాల
లోను, నున్నతపాఠశాలలలోను, సంస్కృతాంధ్రభాషలకు పా
ఠ్యాదుడనుగా నుండి బాలుర మనస్తత్వములగు రైజీగి
యింగ్రంథము ననుభవపూర్వకముగ వ్రాసితిని. బాలురకు
భాషతోగూడ, ప్రాచీనచరిత్ర, స్వస్థానికమతాచారములు,
దైవభక్తి కూడ మిగుల చేర్చుట యావశ్యకమై యున్నది. మఱి
యు భారతీయులకు బరిమప్రమాణములగు వేదములలోని
యంశములుకూడ బోధించుట ముఖ్యతమము. ఇప్పుడు విద్యార్థి
భవిష్యత్తున గృహస్థు కాగలడు. అతడు గృహస్థాశ్రమ
స్వీకారము నొందునపు డెట్లు సృష్టింపగలవాడో తెలిసి
కొనుట యత్యవసరము. మఱియు దేశభక్తియు రాజభక్తియు
బ్రతిజనునకు ముఖ్యతమములు. పైయంశముల నిందు బీజ
ప్రాయములుగ బొందుపఱచితిని. అయినను,

శ్లో. అపరితోషా ద్విదుషాం

ననాధుమత్యే ప్రయోగవిజ్ఞానం.

తా. ప్రయోగవిజ్ఞానమును విద్వాంసులు సంతసించు
వఱకు నాధువని తలంపను.

ఇట్లు

పెం. వేం. సు. శాస్త్రి.

గ్రంథకర్త.

పుట.

1	పూర్వగాథ	1
2	పరిక్షిజ్జననము	4
3	ధర్మశః డశ్వమేధయాగముః జేయ నుద్యత్తుః డగుట	11
4	అర్జును దిగ్విజయము	15
5	అశ్వమేధము	23
6	పరిక్షిత్తుబాల్యదశ, ధృతరాష్ట్రాదులమృతి	28
7	యాదవాంతః కలహపేతువులు, తస్మరణములు; కీరాతవిజృంభణము	39
8	పరిక్షిత్పట్టాభిషేకము	51
9	పాండవుల స్వర్గారోహణము	57
10	పరిక్షిత్తాజ్యపాలనము	63
11	మాద్రవతీపరిక్షిత్తుల వివాహయత్నము	72
12	పరిక్షిత్తు మాద్రవతీం బెండ్లియాడుట	76
13	గోపరిపాలనము	82
14	మృగయావ్యసనము	90
15	పరిక్షిత్తు శాపలెప్పుండగుట	94
16	పరిక్షిత్ప్రియత్నములు	97
17	శ్రీశుకోపదేశము	98
18	తక్షకునిప్రియత్నములు	107

ప రి క్షి త్తు

ప్రథమప్రపాఠకము

ప్రసమానువాకము

పూర్వగాథ

శ్రీమహావిష్ణునాజ్ఞచే బ్రవర్తించు నిప్పటిచతుర్ముఖుని ద్వితీయపార్థమున, శ్వేతవరాహకల్పమునం దగు వైవస్వత మన్వంతరంబునందైన నీకలియుగమునఁ బదునాఱువందల యిదొ ఐదాఱు సంవత్సరములు గడచినప్పిమ్మట *శ్రీమంతంబగు నీ భరతఖండంబున నొకమహాసమరము వ్రవర్తిలెను. అది కురు ష్కేత్రము కేంద్రస్థానముగాఁ గలది యగుటచేఁ గురుష్కేత్ర సంగ్రామమనియుఁ గౌరవులకుఁ బాండవులకునైన యుద్ధమగుట చేఁ గురుపాండవయుద్ధమనియు భరతవంశస్థులే యందుఁ బ్రధా ననాయకు లగుటచే భారతయుద్ధ మనియుఁ బేరువడసెను.

* విష్ణు వాయు భాగవతాది పురాణములనుండి యీకల్పనిర్ణయము చేయఁబడినది.

అప్పుహాజన్యమునఁ జెక్కువేలుగజములు, సనేకలక్షల
 హయములు, మడియుటయెకాక, జెబ్బదిరెండలక్షలకు మించిన
 దృఢాంగులగు మనుష్యులును మృతినొందరి. ఆవీరులలో శతా
 భివయస్కులుమొదలు పదునాతేండ్ల ప్రాయమువఱకుఁ గలవా
 రుండిరి. భరతఖండ మిప్పటిసలె నప్పుడు ముప్పదిమూఁడుకోట్ల
 జనసంఖ్య గలదికాక, స్వల్పజనసంఖ్యాకలిత మగుటచే నంతటి
 జననవృద్ధియు నహింపలేక నితరమముగా సంక్షోభించెను. దేశ
 మనం దేమూలఁ జూచినను, తండ్రిలు సోదరులు సుతులు
 భర్తలు బంధువులు గతించుటచే నవయువనాథులగు సతీమణుల
 కన్నీటిచే భారతభూమి పంకిలమై వారి రోదనములచే దిశలు
 ప్రతిరోదనముఁ జేయుచుండెను. కురుక్షేత్రము యుద్ధమున
 కెటులు కేంద్రస్థాన మయ్యెనో, స్త్రీలరోదనమునకును నటులనే
 కేంద్రస్థాన మయ్యెను. అందు హస్తీపురి మఱియు నడిమి
 బొట్టయ్యెను. ఆపట్టణమునం దేవఁకఁ జూచినను, భర్తృ బంధు
 సుతాదులమరణములచే శోకించుచున్నతల రోదనములే—ఏవైపుఁ
 జూచినను బంధుమరణకారకులగుఁబొండవుల శపించువాక్యము
 లే—ఏదెనఁ జూచినను యుద్ధములోని భయంకరవార్తాప్రసంగ
 ములే—ఏప్రక్కఁ గనుఁగొనినను భద్రాది మరణములచేనగు
 వృత్తి భంగమువలననైన దరిద్రతకుఁ గాతరులగు స్త్రీలయొక్క
 యు, బాలబాలికలయొక్కయు, వృద్ధులయొక్కయు విలాపము
 లే—ఏదిశం గనినను క్షతగాతుల హాహాకారములే ప్రవర్తితై

ను. హాహాకారములతోఁగూడిన యుద్ధములోని సైనికుల విషాదమరణములఁ జూచియు, బురిలోని రోదసముల వినియు బంధుమిత్రపుత్రాదుల మరణములచే విచారనాగరమగున్డయ్య ధర్మరాజు కృపణతాసంతప్త హృదయుండయి విరక్తచే రాజ్యమునొల్లననఁగా, సోదరులు ద్రోహదిమొదలగునా రాతనిఁ బ్రవృత్తి మార్గమునకుఁ దిప్ప నెంతగాఁ బ్రయత్నించినను నాత నిమనస్సు తేజుకొనఁదియ్యెను. పిమ్మట శ్రీకృష్ణభగవానుఁడును గర్మయోగంబునకుఁ దిప్ప నెంతయో యత్నించె. యుద్ధారంభ మున యర్జునునిమోహముగబోలె నేడు ధర్మజుని కార్పణ్యదోషోపహతిస్వభావమును శ్రీకృష్ణుఁడు బోఁగొట్టలేఁడయ్యె. పిమ్మట శ్రీవ్యాసభగవానుఁడు తనవాక్సైపుణ్యముచే నాతని కుపదేశించినప్రవృత్తి మార్గమే నివృత్తి మార్గమునుండి పెకమొగము పెట్టించి రాజ్యాభిషేకమునకును, పిమ్మట ద్రోహదుల హత్యలచే నగుపాపపరిహారిమునకై మూఁడశ్వమేధయాగములఁ జేయుట కును హేతునయ్యెను. వ్యాసునానతిని “అహీన” మనునశ్వమేధముఁ జేయనెంచెను. పాండవులు సంతాననాశముచే సంతప్తులగుచు, నభిమత్యకళతమగు సుత్తర గర్భవతి గాన తద్గర్భస్థశిశువులను జేరి తమసకలమనోరథముల నాధారముఁజేసికొని యూరిడిల్లుచుండిరి. అశ్వమేధయాగమునకు ద్రవ్యమును సంపాదించుటకుఁ బోకితిప్పనందున, ధర్మజుఁడు, సైన్యఁడగు యత్నినఁ బరరక్షణమునకు నియోగించి, సోదరులను, సైన్యమును దో

ఁగొని వ్యాసోపదేశముచే, నుత్తరాప్రసవమునకుఁ బూర్వమే
హిమాలయోత్తరభాగమునకుఁ బోయెను. ధర్మరాజాదులు
పురమువెలువడినమఱునాఁడె యశ్వమేధయాగనిర్వహణమునకు
ధర్మజునిచే నంతకుమున్నె యాహ్వానితుఁడగు శ్రీకృష్ణభగవానుఁ
డు తద్యాగనిర్వహణ కుతూహలాయత్తచిత్తుండయి ససోదర
మిత్ర పరివారముగ హస్తిపురి కేతెంచెను.

ద్వితీయానువాకము

పరిక్షిజ్ఞానము

శ్రీకృష్ణుఁడు హస్తిపురిఁ బ్రవేశించిననాఁడె యుత్తరకుఁ
బ్రసవవేదన మారంభ మయ్యెను. ఆమెసూతికాగృహ మరి
ష్టాచిత పరిశర సహిత మయ్యెను, అరిష్టశూన్యమై ననిష్టహై
న్యముతో, గదాధర పరిరక్షితమై యగదంకారసన్నిహితమై,
ధవళ కుసుమ యుక్తములు, సితస్పర్ష సహితములు, లాజపూర్ణ
ములు నగు కుంభములచే శుభప్రదంబై వీరాజిల్లుచు, బ్రిష్ట
లితాగ్నిచేతను, బ్రదీప్తశస్త్రాస్త్రములచేతను, పిచుమందపల్ల
వాదులచేతను, బాలగ్రీహాదిభూతపరిహారభూతమై, చికిత్సకలు
దక్షులు చతురలు వృద్ధులు హితలు నగు పుణ్యవనితలచే బరి
హరివిధములఁ బరిశోధింపఁబడుచు నిర్మలమై యుండెను.

అమె ప్రసవావేదనాదోదూయమాన యగుచుండియు,
సభిమన్య మరణజ్ఞప్తిచే జితామగ్నయయ్యు, జనిష్యమాణ
పుత్రిముఖావలోకన కాశ్మూహల మొకవంక నాకర్పించి దుఃఖా
పనోదన మొనర్చుచుండ స్వల్ప ప్రసవావేదన ముందియె పురుష
శిశువు గనెను.

వేంటనే పుణ్యాంగనలు పురుషుడుపుట్టెపుట్టె నని కేక
లుపెట్టిరి. పౌరులందఱు సంతోషసూచకధ్వనులఁ జేసిరి. నెన్వొం
టనే మృతశిశువని సూతికాగృహములోనివారు వెక్కివెక్కి
యేడ్చిరి. కుంతీసుభద్రాదులకే కాక పౌరులందఱుఁ గలిగిన
యానందశోకరసముల భావశబలతి యొక్కక్షణములోనే శోక
రసమునకు స్థానిభావ హేతువయ్యెను. ఉత్తర మృతశిశువుం
గనుటను వినుటచేఁ గృష్ణసాత్యకులకుఁగూడ విషాదముజనింపఁ
గృష్ణుడు సాత్యకితోఁ గొంతియున్నెడకు సత్వరంబునఁ జను
దెంచుచుఁ దన కెదురుగ వచ్చు కుంతీసుభద్రాద్రావదులఁ
గొంచి తానును విషాదాకులమానసుండయ్యె. అప్పు డాపృథ
పురుషోత్తముకడ డగ్గుతిక నలుంగు దగ్గుల నిట్లని యేడ్చెను.

“కృష్ణా ! నాకును మత్సంతతికిని నీవేగతియైయుంటివి.
కుఱ్ఱయగు నీమేనల్లునకుఁ గూర్చుండఁగ నశ్వత్థామ యొక్క
యిషీకాస్త్రహతిచే మృతబాలుండుదృఢించెను. అయ్యశ్వ
త్థామ దారుణులుగ బ్రహ్మశిరోస్త్రముఁ బ్రయోగించునపు

మత్తరాగర్భస్థ శశువు ననశ్యముఁ గాఁచెద నని కృపాయత్తు చిత్తుండ నై ప్రతిపఁ జేసితివి. కాన యీనినుఁగూను బ్రతికింప వా? ఆశిశువుయొక్క జీవితముతోడనే నాజీవిత మున్నది. ఆశిశువు బ్రతుకకున్నయెడల ద్రావదీసుభద్రులు జీవింపరు. ధర్మజుండు నాతనిసోదరులు నట్లినారె. ఈనంశమున కుదక విండవ్రదానము లాశిశువు జీవింపఁకున్న నెఱలును. మత్స్యనందన నీచే నొకనాఁడు సీగర్భజనితుఁడు నాచే గాపాడఁబడునని యూఁజింపఁబడినది. కాన యీమెయ్యారైని దొలఁగింపవే ! నీవీకులమును నిలిపితివి. దాని సీబాలుని జీవింపఁజేసి స్థిరపఱుప వే" యని వెక్కి-వెక్కియెక్కి యిలాతలఁబున కొఱఁగెను. అపుడు సనంభ్రముఁడై గోవిందుఁ డాప్యశను లేననెత్తి యను సయవాక్యంబులం దేర్చుచుండ సుభద్ర యిట్లని విలపించెను.

“కృష్ణా ! గురుపుత్రిండు భీముపై నెత్తి నచుహస్త్రము యొక్కఫలము నెఱ్ఱునుఁడును దత్పత్నియుఁ దుదను బొందిరి. నీమఱుది యాయభిమన్యుపైఁగలయధికప్రేమముచే నాతనిమరణమునకు వగచుచుండ నీమనుమఁడుగూడ నిట్లు వమ్మయిన నాశ్రమమున నొకే తెలియును. ధర్మజుఁ డేరితిని నెవ్వగ భరియించును? భీముఁడును గవలు నేరితి దుఃఖశాంతినిొందుదురు? కృష్ణా ! వినుము. గురుసుతుఁ డస్త్రముఁ బ్రయోగించునపుడు నీవాతని నదలించి కుచ్చితుఁడా ! నిన్ను మోఘాస్త్రం జేతు వంటివి. ఉజ్జ్వలతేజుఁడవగు నీమహితానుభావము మాకుఁ దెలి

యుటచే నూటాడిల్లియుంటిమి. అశ్వత్థామాస్త్రుభీతి నొందకుంటిమి. సత్య దయాశ్రీతాభిరక్షలు నీకు నై జగుణములు. నీకనేక సావనములఁ జేతు. దేవా! వెల్లుబుమై మేము వగవుచే వివిధప్రాణాపములు నీయెదురఁ జేయుచుంటిమి గాని లోకములన్నియు మృతినొందినను బునరుజ్జీవింపఁజేయు శక్తిగల నీవు మాకొలంబుఁ గాపాడక నీమేనమలుందిపౌతుఁడ జావవిడుతువా ?

అంతఁ గృపాశోకంబులు మల్లఁగొను నుల్లంబుతో శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు మేఘగుభీరస్వనంబున బాలు బ్రదుకఁ జేయుదునని యెల్లవారు మోడమాడఁ బఱికి కుంభీసుభద్రాదుల పౌట సూతికాగృహంబుఁ బ్రవేశింపఁ బురోగామియగు చౌరపది, యశలునఁ బుషమిఁ బడియున్న యుత్తరను లేవనత్తి, 'మృన్యనందనా! మాధివుఁడేతెంచె గనుమా' యన, సన్న్యానిని విక్షిప్తచేసేభరంబుతో వెన్నునకు మొక్కుచు 'భక్తార్తి బావులు నీకతిదృఢప్రతిముగాదా? యీబాలుని బ్రతికింపవా? గోవిందా! నీవు నీమేనల్లుఁకుఁ గూర్చేని వానికుమారుని ద్రోణ నందనుఁడు పోలియఁజేయఁగలాడే? పతిహీనయగు పాపాత్మురాలను నాకుఁ బుత్త్రహీనతయు నైన నెట్లు బ్రతుకుదును? ఈనినుఁగుచావు నిక్కమయేని నిక్కముగ నిప్పుడ నీమేనల్లుని తావున కేసును బోవుదును. వద్దనాభా! నీవు వచ్చినపుడు నీ సన్నిధికి బాలునెత్తుకొనివచ్చి మొక్కింతునని యూసపడుచుంటిని. ఆయాసను చౌరణి వమ్ముచేసె' నని విలపింపి యంత

నిలువక మృతబాలు సంకతలంబున నిడికొని తదాననం బాలో
 కించి ,, బిడ్డా ! లోకగురుండగు తాత దామోదరుడు వచ్చి
 యుండఁగా ధర్మవేదియగు తండ్రికి జన్మించిన నీవిట్లు ధర్మవ్యతి
 రేకముగా మ్రొక్కకుండుట యుచితమా ! కన్నువిచ్చి నన్నును
 గుంతీమహాదేవిని జూడవా? ద్రాపదీసుభద్రలం గనవా?" యని
 బిట్టు పలవించుచు మూర్ఛిలెను. అమెయొక్క యప్పటియనస్థ
 గనుఁగొని కరుణాతిశయముచే విలీనతనొందిన మనంబులు,
 సబోష్పనయనంబులు, పాడఱిన మోములుగల కౌరవాంగనల
 గాంచినఁ బగవారితై నను విచారాతిశయము గలుగకపోదు.
 ఇట్లుండఁ గొంతదడవునకు మత్స్యరాజనందన తెలివొంది యట్లే
 యుండి ఫాలతలంబునఁ గేలుమొగిచి వెక్కివెక్కియేడ్చుచు
 గోపాలదేవునకు మ్రొక్కుచు శరణుశరణని పలికిన సప్తరమ
 కృపానిధి యోడకోడకుమని పాదప్రక్షాళ నోపస్పర్శనంబులఁ
 గావించి బ్రహ్మస్త్రప్రయోగవిధిచే నశ్వత్థామప్రయత్నంబును,
 బ్రహ్మశిరోనామకంబును నగు నమ్మహాస్త్రంబు నుపసంహరించి
 యబ్బలుని మృతకశేబరమును శయ్యాతలంబునఁ బెట్టంబనిచి,
 దగ్గోల్లసితులై యెల్లవారు విన శ్రీకృష్ణఁ డిట్లనియె. ,,ఓవ్రజ
 లారా ! సత్యమగునామాట వినుఁడు. మీరును బాండవులు
 నిబ్బలుం గని యామోదింపఁ బ్రతికింతు నని ప్రతిపదేసి,

తే. పగటయెడనైన నే బొంకు • వలుకనేని

సమరముఖమున నెన్నఁడు • జలితవృత్తిఁ

బిజీడి కడు గిడనేని యిప్పిన్నవాని
యంగమున జీవ మీప్రాద్ధ ♦ యావహిల్లు.

క. ధరణీసురకులమునెడం

గర మెక్కుడు ప్రియము నాకుఁ ♦ గలదేని, సఫ
ర్మరతుఁడనయేని, నియ్య
త్తరాసుతుఁడు లబ్ధజీవితత్త్వము నొందుఁ.

తే. మహితసత్యంబు పరమధర్మంబు గాఢ

నిర్మలబ్రహ్మచర్యంబు ♦ నిత్యసంపద

తిష్ఠితింబులై నాయందుఁ ♦ దేజరిల్లు

నేని యిబ్బాలునకు జీవ ♦ మిపుడ వచ్చు.”

అని పలుకునంతలో నబ్బాలకునిలో జీవంబు ప్రవేశించి
యంగకంబులు గడల నచటనున్న వారల హృదయాంబుజంబు
లాబాలకున నయనాంబుజంబులువలె వికసించె. ఆసూతికా
గృహంబును నబ్బాలకుని యంగకంబులు ప్రకాశించినవడుపునఁ
బ్రకాశించె. బాలకుని రోదనధ్వనితోపాటు సూతికాగృహగతు
లగు జనుల హర్షధ్వనులును తెనువెంటనే పొరుల యానంద
ధ్వనులును, తోడ్పడ్డ దుందుభి భేరీ కావాళాది మంగళధ్వనులు
భూనభోంతరాళములఁ బొడుకొనియె. అట్టియెడ సుతర బాలు
నడ్డన నిడుకొని వాసుదేవునికడ కేతెంచి సాగిలఁబడి మ్రోక్కి
వినుతించె. నాటినుండియె శ్రీకృష్ణునకుఁ బరిక్షిత్వానందాత

యను మహాబిరుదము కలిగె. కుంత్యాదు లానందసాగరమున నోలలాడుచు శ్రీకృష్ణు నానందపరవశవాక్యంబుల వినుతించిరి. ఆహస్తిపురమునందు శోకరసముపోయి యానందరసము వెల్లి విరిసె. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁ డుత్తరాసూనుఁ జేత నిడుకొని, యిబ్బలుం డాదిరాజగుణయోగియు వంశోద్ధారకుండును నగుఁ గాక యని యాశీర్వదించి,

తే. ఆత్మకులము పరిక్షిణఃమైన జనన

మందే గాన నియ్యభిమన్యః • నందనునకు

నర్హమగుఁ బరిక్షిన్నామ • మనియె గృష్ణుఁ

డఖిలజనములు వినఁ గారఃవాధినాథ.

మఱియుఁ గొండ టీబాలుఁడు గర్భస్థుఁ డై యున్న కాల ముననే శ్రీకృష్ణుఁ, డశ్వత్థామప్రాయక్తాస్త్రవహ్నిచేఁ గాల్పఁ బడు నని యిబ్బలు నంగుష్ఠమాత్రపురుషుండై గదచే నస్త్రము నణచి రక్షించె ననియు, బాలుఁడు పుట్టినతోడనే గర్భము నఁ గాచిన యాశ్రీకృష్ణునికై నలుదిక్కులఁ బరిక్షించెను గానఁ బరిక్షిత్తుఁ డయ్యె ననియుఁ జెప్పదురు. అందువలన నితనిఁ బరిక్షిత్తనియు, పరిక్షిత్తనియు రెండువిధములఁ బిలుతురు.

ప్రాణములు కుదురుకొనిన వెంటనే ప్రాణాత్ముఁ డని కుంతియుఁ జాత్రుఁ డని ద్రౌపదీసుభద్రలును, మేనల్లునితనయుఁ డని కృష్ణబలదేవాదులు దాహిత్వుం డని మాతృస్యలు రత్నా భరణాదుల నలంకరించిరి. ఒక్కయుత్తరయేకాక కుంతీ ద్రౌపదీ

సుభద్ర లీబాలు నల్లారు ముద్దుగఁ బెంచుచు ముగ్గురుతల్లుల
ముద్దుబిడ్డఁగాఁ జేసికొనిరి.

తృతీయానువాకము.

ధర్మజఁ డర్హమేధయాగముఁ జేయ నుద్వృత్తుఁడగుట.

నున్న మరుత్తరాశ్యజ్జదత్త దక్షిణాధన మపారమగుట
ను, విప్రీలు దాని సనుభవింప శక్తిలేమిని హిమాలయోత్తర
భాగమున నేకమనస్కులై దీని నెవ్వరు తెలిసికొనిన వారంద
యగుఁగాక యని నిశ్చేషముఁజేసిన యపారధనమును పాండవులు
వ్యాసోపదిష్ట విధిచేఁ ద్రవ్వించి, యసంఖ్యాకంబులగు వేసడం
బులపై, వృషభంబులపై, గుఱ్ఱంబులపై, బండపై మోయిం
చుకొని పరిక్షిజ్జన్మవార్తను, శ్రీకృష్ణాగమనవార్తను, శ్రీకృ
ష్ణుడు పరిక్షిత్తును బ్రదికించినవార్తను, మధ్యేమార్గంబున నా
లించి, యపారానంద సాగరమున నోలలాడుచు హస్తిపురఫరి
సరంబునఁ గృష్ణాదులచే నెదుర్కొనఁబడి పరిక్షిత్తు జనియించిన
నెలదినములకు శుభసమయంబునఁ బురిం బ్రవేశించి, ధృతరా
ష్ట్రాది కురువృద్ధుల కానంద మెనఁగ నందనపురస్సరంబుగ ధన
పౌత్రీలాభంబుల విన్నవించిరి. అంతఁ గృష్ణుడైపాయనుఁ
డేతెంచి ధర్మజునిచే నుచితసత్కారంబుల నొంది, “ ధర్మనంద

నా! నీకు గురువును, బ్రాహ్మణుఁడును నగు దోగిని ససత్య మాడి కామకృత బ్రహ్మహత్యాకుఁ గారణభూతుఁడ నై తినిని యుఁ బితామహుఁడగు భీష్ముని, సోదరుఁడగు కర్ణుని వధించుటకుఁ గారణభూతుఁడనై జ్ఞానాజ్ఞానకృతిదోషములఁ జేసితినిని యు, బిత్తుసఖుఁడగు భగదత్తుని, జ్ఞాతులగు భూరిశ్రవ, సోమ దత్త బాహ్లి కాదులను దుర్యోధనాదులను జంపించుటకు హేతు భూతుఁడ నై తినినియు నీకు మనోవ్యథ మిక్కుటముగా నున్నది. నీసోదరులు నట్టివిచారమునె పొందుచున్నారు. దోగివధకుఁ బ్రత్యేక మొక యశ్వమేధమును, జ్ఞాతి బాంధవ మిత్రముల వధకు వేటొక యశ్వమేధమును, నింతియుద్ధమైనను, నీసా మ్రాజ్య మంగీకరింపని పరరాష్ట్రాధిపుల నదిమి కప్పములఁగొని సహ్యాట్టువను ఖ్యాతినొందుటకు మఱియొక యశ్వమేధమును, మొత్తము మూడశ్వమేధములఁ జేయవలసియున్నది. దీనికి వేడమివ్యధమునఁ జెల్పుచున్నది. వినుము.

(1) “ఎవ్వఁ డశ్వమేధమును జేయునో యాతఁడు బ్రహ్మహత్యా దోషమునుండి తరించును. తరించును.”

(2) “ఎవఁ డశ్వమేధయాగముఁ జేయునో యాతఁ

(1) “తరతి తరతి బ్రహ్మహత్యాం యోఽశ్వమేధేన యజతే” కృష్ణ యజుర్వేదః.

(2) “యోఽశ్వమేధేన యజతే సర్వ ఏవ భవతి సర్వస్య వా ఏష ప్రా యశ్చిత్తిః సర్వస్య భేషజ్గం సర్వంవా ఏతేన పాపానాం దేవా అతరన్నపి వా ఏతేన బ్రహ్మహత్యామతరిం తస్యర్వం పాపానం.” కృష్ణయజుర్వేదః.

డన్ని సత్కర్మలను జేసినవాడే యగును. అన్ని పాపములకు విడియే పాపశుద్ధిము. సమస్త మనోరోగములకు విడియే ఔషధము. ఈయజ్ఞముచేతనే దేవతలు సర్వపాపములను బోగొట్టుకొనిరి. ఇంతమాత్రమే కాదు. దీనిచేతనే దేవతలు బ్రహ్మహత్యనుగూడఁ బోగొట్టుకొనిరి.”

అందువలన సకలజ్ఞాతివధమహాదోషమే కాక దోషవధకుఁ జేయఁదగు ప్రాయశ్చిత్తముకూడ నీవు చేసికొనిన వాడవగుదువు.

(1) “ఎవఁడు రాష్ట్రాక్రమణముఁ జేయునో వాడశ్వమేధముఁ జేయు” నని కలదు—“నీవెంతటి సమరమున జయము నొందినను, ప్రాబల మనమునఁ బెట్టుకొని ప్రాగ్దిశలందుఁ బ్రాగ్జ్యోతిషాధిపుఁడును భగదత్తునిసుతుఁడునువశ్రాఁడును, మీపక్షమున నె పోరి యుద్ధమున వీరమరణమునొందిన మగధేశుండగు సహదేవునిసుతుఁడు మార్జారి, తనతాతయగు జరాసంధపక్షాభిమాని యగుట నాతండును, దక్షిణదిశను ద్విగర్తలును, దశార్ణ దేశాధీశుఁ డగు చిత్రరథుండును, బశ్చిముమున సైంధవునిజ్ఞాతులును, విషాదదేశంబున “నేకలవ్య” సుతుండును, బశ్చిమోత్తరభాగంబున గాంధారరాజగు శకుని సుతుండును, నీసామ్రాజ్య మంగీకరింపక ధిక్కించుచున్నారు. వారలనోడించి సామ్రాజ్యము నిల్పుకొనుటకై మూడవ

(1) యో రాష్ట్రాంత్రామతి సోఽశ్వమేధన యజతే, కృష్ణయజుర్వేదః.

యశ్వమేధ మవసర'మనిన యుధిష్ఠిరుఁ యోమహానుభావా! నే
 నశ్వమేధము చేయుటచే నాపాతకములు నశించునుగాని తక్కిన
 నాసోదగులయొక్కయు, సాత్యకాయదులయొక్కయుఁ బాతకము
 లెల్లతొలఁగునో యానతీయవే"యన సప్తరాశర్ష్యం డిట్లనియె.
 , యుధిష్ఠిరా! అందఱు నశ్వమేధము చేయనక్కఱలేదు.
 *అశ్వమేధయాగమున నవభృథన్నానముఁ జేసిన నందఱకును
 బ్రహ్మహత్యాదోషము తొలఁగు" నని ధర్మశాస్త్రమునఁ గల
 దు. కావున సీవు భూరిదక్షిణలతో ముఖ్యముగా మూడశ్వ
 మేధములను జేయు" మన, ముకుందుండును దగినతెఱంగున
 ముచ్చటించి, ధర్మజుఁడు వలెయనె. ద్వైపాయనుఁడు రాజోవు
 చైత్రశుద్ధపూర్ణిమనాఁడు సంకల్పముఁజేసి యశ్వమును భూప్ర
 దక్షిణమునకై విడువుమన నయుధిష్ఠిరుండుం దగినవారలఁ
 దనయశ్వములలో నశ్వమేధోచితమగుదాని నేఱుడన వారఱి
 యశ్వము నేటి ముందల నిలుప సంతసిల్లి యది పారాశర్ష్యున
 కెఱుకవఱిచి యాధ్వర్యదుల నేర్పఱిపఁగోరెను. అందుల కా
 కృష్ణద్వైపాయనుండు కర్మమిమాంసాకర్తయగు జైమినికిఁ
 బ్రీయశీష్యుడయిన యాజ్ఞవల్క్యనధ్వనిగాను, దనశీష్యు
 లగు పైలాదులఁ దక్కినఋత్విజులఁగాను నేర్పఱుప నయ్యాజ్ఞ
 వల్క్యుండు శ్రోతవిధులఁదెలిసిన తనశీష్యునొక్కరు మేధి

* నూ॥ అశ్వమేధనంవాఽనభృథ మేవావేత్య ముచ్చతే॥ ఆచస్తంబ
 శాత్రుమ.

యాశ్వముతో భూవలయముఁ జుట్టివచ్చునపు డయ్యెయెడలఁ జేమఁదగు కర్మకలాపంబుల నిర్వర్తింప నియోగించెను. అశ్వ రక్షణమున కర్జునుఁడె యద్భుతని కృష్ణాదులు తలఁచుటచే ధర్మజుఁ డాపార్థుచే ననిపించికొని నియోగించి భీమ సకులుల రాష్ట్రరక్షణమునకును, యజ్ఞార్థవస్తుసంపాదనకై సహదేవుని నియమించి, తాను చౌఱదీపమేతుండై గాంధారి ధృతరాష్ట్రుల చేతను గుంతిచేతను విదురుచేతను ననుజ్ఞాతుండై శుభముహూర్తంబున స్వస్తివాచసపూర్వకంబుగా దీక్షితుఁడయ్యె.

చతుర్థానువాకము.

అర్జును దిగ్విజయము.

పాత్రాలాభ ముదితుఁ డగుటను బార్థుండు కొంతపుత్త్ర శోకాపనోదము నేసికొని పౌత్తుని బాల్యచేష్టలఁ గాంచి యా నందించుటకు విఘ్నకార్యయై యశ్వమేధాశ్వరక్షణ మొండు సంప్రాప్తంబగుడు విధ్వర్థంబుఁ గైకొని జయజయధ్వానంబులు మిన్నుముట్టఁ బ్రజలునుతింప నయ్యశ్వంబు పెంటఁ బ్రయాణ మయ్యెను.

అప్పు డయ్యజాతశత్రుఁ డర్జునుఁగాంచి “సోదరా ! మహాయుద్ధమున జనసంక్షయమయ్యె. వీరాధివీరులు మడిసిరి.

భూమినిర్వీర్యమయ్యె. కొలఁదివీరు లుండినను వారు బాలుకు, క్షీరకంఠులు. పడుచుఁదనమున నెవ్వరేని నిన్నెదిరించినను దోలుత దండోపాయమూసక సామాదికముచేతనే కార్యముఁ జక్కఁబఱపుము. కార్యము గానియపుడు యుద్ధముఁ జేయుమని బోధించి యాశీర్వదించి పంపె.

అవిష్టజయుండును, యాజ్ఞ్యవల్క్యశిష్యుం డశ్వమేధాశ్వము ఖాదమునేయునపుడు, నిలుచునపుడు, నీరుఁద్రావునపుడు, విష్టించునపుడు, మూత్రించునపుడుఁ జేయువిధులను విధ్యుక్తముగ నెఱవేర్చుచుండఁగా దిగ్విజయమునకు వెడలెను. (1) అసందిని, హరితస్రకు-ను, రుక్మపట్టమును ధరించి ధాన్యాజియగు నయ్యశ్వము చూపఱకు నింపుగ నుండెను. అశ్వసంరక్షణమునకై పురోగాములై కవచములఁదొడిగి కవదొసలఁబూన నూర్వురు రాజపుత్రులును, నూర్వురు రాజన్యులును, నిరుపాశ్వుంబులను నిషంగములు గలిగిన నూర్వురుసూతపుత్రులు, నందఱె గామీమాధికారులపుత్రులును, శతసంఖ్యాకులగుకరగామీల పుత్రులును, వందమందిదండధారులును, దృఢాంగులగు నశ్వసైనికులును, సశ్వమేధాశ్వముం బలిసి రక్షించుచుండిరి.

ఆయశ్వము భూపదక్షిణముగఁ బోయి (2) పౌగ్గోష్ఠి

(1) శతపథబ్రాహ్మణ, ఐతరేయబ్రాహ్మణములనుండి యీయంశములు గ్రహింపఁబడెను.

(2) ఇప్పటి యస్సాము పూర్వము ప్రాజ్ఞోత్తిషము.

తిషముఁ జూచెను. తిప్పురాధీశుఁడగు వజ్రదత్తుఁడు భగదత్తు నిపుత్తుఁడు—భగదత్తు నర్జునుఁడు సుప్రతీకముతోఁగూడ మహాయుద్ధమునఁ జంపెను. అపగ మనంబున నంటియుంటయు, యౌవనగర్వంబు దన్నుఁ బురికొల్పుటయుఁ గారణంబులుగా వాఁడైన న్యము నెదిరించి మేధాశ్వముం బంధించెను. అర్జునుఁడన్నయానతిచే సామవాక్యము లెన్నిచెప్పిన నాతఁ డాలకింప నందున మహాజన్య ముభయలకును మూఁడునాళ్లయ్యెను. సౌలవనాఁ డర్జునుండు వజ్రదత్తు మహాగజమును నేలఁగూల్చి యూరిని నలయించి జిత్రోస్మి యనిపించి సాదరముగ నాతని సశ్వమేధమున కాహ్వానించెను. పిమ్మట నయ్యశ్వము రాజగృహపట్టణపరిసరమునం బరిభ్రమింప జరాసంధపాత్రుండును మాగధేశుండునగు మార్జారి, తనతండ్రి సహదేవుఁడు పాండవ చక్షుపతి యైనను బితామహునియందలి యభిమానముచే, బడుచుఁదనమునకుఁ బరిపాటియగు గర్వముచే నర్జును నెదిరించి ఘోరరణ మొనర్చి యోడి విజయునకు విజయముచెప్పెను. పిమ్మట నాతనిచే నాహూతుఁడై ధర్మజు సశ్వమేధమునకు వచ్చెద ననెను. తరువాత నాయశ్వ మర్జునుండు వెన్నాడ నుత్కల, కళిం, గాంధీ, చోళాది దేశముల నిరాలింకముగ నిర్గమించి ద్రావిడదేశమునకుఁ దరలెను. అట మణిపూరుపురాధీశుండును, చిత్రాంగదార్జునులకు జన్మించి మాతామహుండగు మలయధ్వజునకు దత్తుఁడైన ఒభ్రువాహనుం డర్జునురాక చొ

దత్తులన విని పితృభక్తి పురస్కరంబుగ నెదుర్కొని గౌరవించెను. అయ్యర్జునుండును భీష్ము నన్యాయంబుగ శిఖండినెపంబునఁ దాఁ జంపినందులకుఁ దనపైఁ గినిసి వసువులు గఁగాదేవియునుమతిఁ గొని తన్నుఁ జెడిశేపింపఁ దలంపఁ దచ్చాపమహిమ ప్రేరేచుట చే బభ్రువాహనునిఁ జూచి యిట్లనియె. “ నీవు శ్మత్త్రియునకుఁ బుట్టినవాఁడవై తేని యాగాశ్వము బంధింపక విడిచెదవే ” యని నిందింప నాతం డేమియు మాటువలుకనేరక పురికి మఱలివచ్చు చుండఁ బుట్టంబుట్టువానికూఁతురు నర్జునుభార్యయు నగునులూపి బభ్రువాహనునకుఁ గాన్పించి తన్ను సాపత్నిగా నెఱింగించుకొని యర్జునుతో సమరమునకుఁ బురికొల్పెను. బ్రభ్రువాహనుండును నేను శ్మత్త్రియుఁడన యని యర్జును నెదిరించి ఘోరరణము గావించి యర్జునాస్త్రములచేఁ దాను మూర్ఛమునుండులోన తన యస్త్రములచేఁ బార్థుండు సగముచచ్చునట్లు సేసెను. పిమ్మట నులూచి సంజీవమణిం దెచ్చి సేదదేఱిన బభ్రువాహనునిచే నర్జునినెడపై నుంపించునంతలో నర్జునుండు నిద్దురనుండి లేచిన వానివలె లేచి యులూపిచే యావదవృత్తాంతమును విని యానందించి యులూపీచిత్రాంగదాబభ్రువాహనుల నగ్గించి వారల నశ్వమేధయాగమున కాహ్వనముచేసి పశ్చిమాభిముఖుండై యజ్ఞాశ్వమును వెన్నంటి పోయెను.

అట్లు పోయిపోయి యాతఁడు త్రిగర్తదేశముఁ జొచ్చెను.

త్రిగర్తలకు నర్జునునకు నెడతేగని వైరము గలదు. *త్రిగర్తా
 ధీశుఁ డగునుశర్మ కురుక్షేత్రసంగ్రామమునఁ బదునెనిమిదిదిన
 ములు ససైన్యసోదరుఁడై ఘోరముగఁ బోరి యర్జునిచేతనె
 మృతినొందెను. శ్రీకృష్ణునంతటి మహానుభావునిసయితము సం
 శ్చక్తులచే నర్జునుఁ డేమయ్యెనో యని కంట నీరువెట్టునట్లు
 చేయఁగలిగినత్రిగర్తదేశీయు లశ్వముతో నర్జునుఁ డేతెంచె నని
 విని యూరకుందురా ? తమపితృ భ్రాతృదు లర్జునుచేఁ జచ్చి
 నపగను మఱతురా ? అశ్వమును బంధించి ఘోరసమరమునకుఁ
 గడంగిరి. అర్జునుం డన్నయజాతశత్రునిసందేశము నెఱింగించి
 నను బిత్తపితామహాదుల మరణామర్షణ మెదల మెఱుగుచుం
 డుటచేఁ ద్రిగర్తనివాసులు సూర్యవర్మయను రాజుఁ బురస్క
 రించుకొని యర్జునుపైఁ గవిసిరి. అనూర్యవర్మయు నాతని సోద
 రులు కేతువర్మ ధృతవర్మలును వెనుదీయక పోర నతఁడు కరు
 ణపెంపున వారికి నొవ్వడరకుండ యుద్ధముచేయుటచే బలహీన
 తగా నెంచి ధృతవర్మ యర్జును గాండీవము చేతనుండి పడున
 ట్లుగా నేసి యూతనికి గోపముఁ దెప్పించెను. పిమ్మట నాతనిచే
 నేటులుపడి సోదరసైన్యసహితముగాఁ బరువిడఁ గొందఱు త్రిగ
 ర్తులు శరణునొచ్చిరి. అందుల కాతండు వారలఁ గాంచి

* త్రిగర్తదేశము రాజపుత్రస్థానములోని కొంతభాగము. త్రి +
 గర్త=త్రిగర్త. గర్తమన గొయ్యి. సాంబర, సతు, డిడాన్సా, యనుసర
 స్సలుగల ప్రదేశమే యీత్రిగర్తదేశము కావచ్చును.

కాచితి నని వారల నధ్వరమున కాహ్వానమునేసి సింధుదేశము నశ్యానయాయయై ప్రవేశించెను.

సైంధవ తత్పితృనధలచే నెదలు విషాదకలితంబులగుడు సైంధవులు సైంధవపుత్రుం బురస్కరించుకొని సైంధవస మేతుఁ డగు సైంధవారి నరికట్టిరి. అర్జునుండును నయవాక్యం బుల వారిం దేర్పఁజూచినను వాగు కలఁకఁదేఱక యలుకమెయి నలుఁగుల నాతని ముంచిరి. ఫల్గునుండు నఫల్గుబాణంబుల సైంధవులను ముంప నాయుపపెల్లిచేఁ బటాపంచలగు సైంధవపుఁ బటాలంబులఁజూచి సైంధవసూనుఁడు హృదయ మవిసి యం తఃపురంబుచేరి యంతకపురి కరిగెను.

పతిపుత్రమరణంబులచే దుస్సహశోకాంబుధినిమగ్నయ గు దుస్సల బాలపౌత్రుః జేతులనుంచుకొని వైధవ్యాపాదకుఁ డగు నర్జునుపాదంబులపైఁబడి నిర్వృణ్ణముకాకుండఁగ నీనిసుఁగు నీపౌత్రుంబోలె రక్షింపు మనఁ, దోడంబుట్టువునైన దయతలం పక వైధవ్యయుక్తంగాఁ జేయు శ్మశ్రధర్మము నెద నసహ్యించు కొనుచు ,, సోదరీ! నీపౌత్రుఁడు నాపౌత్రునిట్టివాఁడ. నామే నల్లుఁడేడన, దుస్సల దుఃఖాతిరేకంబుతో నాతనిదుర్మరణంబు విన్నవింప నాతం డెదురుశోకించి యామె నోచార్చి యభయ మొనఁగి మంత్రిపురోహిత దండనాథాదులఁ బిలిపించి సైంధవ పౌత్రుని సింధుదేశసింహాసనమునం దుంచి యీతండ యీదే శ్వాధీశుండని యతని కభిషేచనమునేసి తనకరుణాశతఁ జూపెను.

పిదప సైంధవవిషయాలు సతిక్రమించి శ్వేతవాహనులకు పంచనద విషయంబుఁ జొచ్చువాఁడు కట్టెదుర (1) “నిషాదస్థపతియు,” నిషాదసైన్యంబుతోఁ గూడినవాఁడు నగు నేకలన్యపుత్రుతో మహాహవంబు నేయవలసివచ్చె. ఏకలన్యచకు నర్జునునకు విద్యాభ్యసన సమయమునుండియు వైరము గలదు. గురుదక్షిణ యనెడు నెపమున దోబుఁ డేకలన్య నంగుష్ఠము గొట్టిచుటకుఁ గారకుఁ డర్జునుఁడ. శ్రీకృష్ణుఁడు జరాసంధునితోఁ బోరునపుడు జరాసంధపక్షమున నచ్చిన యేకలన్యసంతకపురి కంపెను. కురుక్షేత్రీయుద్ధమున నేకలన్యపుత్రుని కేలనొ ప్రవేశము గలుగలేదు. * సైంధవనధ నాటి మహారణము నిషాదదేశమున నయ్యె. పై కారణంబులచే నేకలన్యపుత్రుఁ డర్జును హితోపదేశము వినక యెదుర్కొని యాతినితో ఘోరసంగ్రామముఁ జేసి యొడి శరణ నాలెఁడు నిషాదస్థపతిం గాంచి విడిచి యశ్వముతో గాంధారవిషయముఁ జొచ్చెను. గాంధారరాజగు శకుని యాలోచనావిశేషమె కురుపాండవభేదహేతువు, లోకోపద్రవకరహేతువు నయ్యెను. పాండవుల కపకృతిఁజేసినవారిలో నగ్రగణ్యుఁడు శకునియె. కార

(1) నిషాదులకు రాజు (లేక) నిషాదుఁడైన రాజు. మఱియు నిషాదుఁడు రాజుగాఁ గలవాఁడు—అనునర్థములు చెప్పవచ్చును. బహువ్రహ్మియిట బోసఁగదు.

* ఈవృత్తాంతము సంస్కృతభారతమునఁ గలదు.

వాసీకములోఁ గడవఱకుఁ బోరినముఖ్యులు గాంధారాశ్వీకులె. సహదేవాదులు సంపూర్తిగ యుద్ధరంగగతులగు గాంధారుల నున్మూలించిరి. అట్టిరణహత సైనికులబంధువు లర్జునునామ మూల్యశ్రీవణముననే గినిసి కడవఱకుఁ బోరాడ శపథములు పూని విప్లవసాంత్యనోక్తులను వినక, ఆతనిని వివిధాయుధంబుల వేధింప, విజయండును వివిధాస్త్రంబులఁ బ్రయోగించి విజతులఁజేసి విజయంబునేకొనియె. గాంధారరాజపౌత్రుని గాంధారీదేవి జ్వలికాఁ గరుణించి యామండలమున కభిషిక్తుఁజేసెను. తదనంతరము కాశ్మీరమున కేఁగి బాలుండగు ప్రభువు గోనందు నాదించె. ద్వారకనుండియే శుభాగమనవార్త నన్న కెఱుకపఱచుటచేఁ దనరాక కెదురుచూచు బంధుమిత్రాదు లానందవరవశులు, ప్రేమాంతరంగులు నగునటులు చేయుచు విజయండు విజయంబులు సేకొని యతావయవంబులతో బడలిన యొడలితో మాఖమాసాంతమునకె యశ్వముతో యాగళాలకేతెంచెను. ధర్మజుండును ఋత్విక్పురోహితామాత్యులతోడను, విదురాదులతోడను నాతని నెదుర్కొని యాతని నమస్కృతు లందుకొని యాశీర్వదించెను. అర్జునుండును సీతకాఁ డొడ్డునేరిననీతి సంతసెల్లెను.

పంచమానువాకము

అశ్వమేధము

అంతం జై త్రిపుర్ణామ్ యానన్నం బగుడు ఋత్విగ్రగే
 సరుండగు ద్వైపాయనుండు సర్వఋత్విగనుమతిని గారాంతిక
 నిర్మితానన్నముహూర్తము ధర్మజాన కెఱిగించి శాలాప్రవేశమున
 కాలనిఁ ద్వారపెట్టెను. ధర్మజుఁడును పవనజనాననంబొలోకించి
 “శిల్పులను రావించి యాగానీతరాజవర్ణ్యులకు ఋషివర్ణ్య
 లకు దక్కుచాతర్వర్ణ్యులకుఁ దగిన వసతుల నేర్పఱుపు” మని
 తాను శాలాప్రవేశ మొనర్చెను. భీముఁడు పటశాలలను, వర్ణ
 శాలలను నిర్మింపఁజేసి రాజన్యులను దదితరులను విడియించి
 భోజ్యంబులను చతుర్వీధాన్నంబులను ఖాద్యంబులను బేయం
 బులను బుష్కలంబుగఁ దృప్తిని గలిగించెను. లక్షజనులు
 భుజింప నొక్కపరిమోఁగు నొకఘంట నేర్పఱుప వది యాగాది
 నుండి యాగాంతమువఱ కన్ని దినములు నేకగతిఁ దెఱపిలేకుండ
 మోఁగుచునేయుండెను. ఎన్నిలక్షల జనులు భుజించి తృప్తి నొం
 దిరో లెక్కింప నశక్యమయ్యెను. యాగము దర్శింప నేఱెరిచిన
 గోనంద, బభ్రువాహన, వజ్రదత్త, మార్జార్యాది మూర్ధాభి
 షిక్తులను, శ్రీకృష్ణబలరామ సాత్యకాయదులను గవలఁగూడి
 కరువలితనయుం డగ్గజననుమతిం బెక్కువిధంబుల గౌరవిం
 చెను. ఆయాగమునకు వచ్చినవారిలో నభోజ్యుఁడు ననలంకృ

తుఁడు ససంతృప్తుఁడు ససన్మానియు నొక్కఁడైన లేకుండెను. మీకేమికావలయునో మోమోటము లేకుండ నడిగి యర్థముం బొందుఁడని భీముఁ డధులకుఁ బోతాహ మొనరించుచుండెను. అట్టియెడ ధర్మజుండు ,, ద్విసహస్రకనకేష్టికలచే నేర్పఱుపఁబడి శ్యేనాకృతియు, చతుశ్చిత్తము గలిగి పదునెనిమిది చేతుల పరిమితిగలవేదికతో ” యజనంబొనర్చె. అచతుర్వేదియు, సపడంగవేత్తయు, సదేవగురుతుల్యుండు నగు ఋత్విక్కోక్కోక్కంఘను లేకుండుటచే సప్రాయశ్చిత్తముగాఁ బ్రవర్తలు, సవసములు, యథావిధి నిర్వర్తించిరి. అందు ఖాదిర, జైదిల, పాలాశ, దేవదారు, శ్లేష్మాతక శాఖా కల్పితంబులగు యూపంబులు విధ్యుక్తంబుగ నిరుపదియొక్కటి నిర్మింపఁబడి, యలదం దందంబుగఁ గనకయూపంబులు కొన్ని నిలుపఁబడెను. వాసవిరక్షితంబును, వాస్తోష్పతితురగ సదృశంబును నగు వాజి, వాజిమేధవాటికాప్రవేశంబు నొంద వచ్చినప్రజలందఱు నాయశ్వమును దద్రక్షుఁడగు నర్జును శౌర్య విక్రమాదులను వేనోళ్ళం బొగడిరి. అయ్యది యూపంబునకుఁ గట్టంబడి త్రిశతపరిమితిగల చతుష్పాత్తులు, ఖచరములు, జలచరములు యథావిధిని జుట్టును నిలువ విరాజిల్లెను. మూజకులు యథావిధిని గార్యకలాపంబులు పారాశర్యునాసతిచే నిర్వర్తించిరి. అధ్వర్యుఁ డశ్వవిశసనకాలమునకు యాజ్ఞసేనిని రావించి యామెచే సశ్వంబునకుఁ బరిచర్యచేయించి శస్త్రహతంబులును, యుక్తంబులు నగు సశ్వంగంబుల నామెచే

సహోమంబుఁ జేయించె. తక్కినయనయవంబులను ఋత్విక్కులు వేల్చిరి. వహాసహోమముచే బయలు వెడలు పరిమళము నాఘ్రాణించి ధర్మజుఁడు నాతినిసోదరులు దక్కుంగల జనులు తమసర్వ పాపంబులు పరిహరింపఁబడిన వని సంతసించిరి. సమస్త జనులకు సమ్మోదహర్షధ్వనులు సెలంగ ధర్మజుఁడు సదస్యులకుఁ గోటి వేల విష్కముల నిచ్చి ఋత్విగశ్రేణుండగు వేదవ్యాసునకుఁ దననామ్రాజ్యము వంతయు దక్షిణగా నీయ నుంకింపఁ బారాశర్యుఁ డిట్లనియె. “రాజా ! నీయాయాగమున కధ్వర్యుండగు యాజ్ఞవల్క్యునిగురువు మినిమహర్షి. ఆతఁడు వేదోదితంబు లగు కర్మలకు నిదానంబగు తనపూర్వమీమాంసాశాస్త్రమున నిల్లు చెప్పియున్నాఁడు. i “రాజా రాజ్యమును దానమిచ్చుట కర్హుఁడుకాఁడు. అది సర్వజనులకు సమానముగ ననుభవింపఁ దగినది.” తత్సూత్రభాష్యకర్తయగు శబరమహర్షియు ii “సార్వభౌమున కన్నిటినిదానముచేయుట కధికారముగలదా ? భూమి

i సభూమిస్యా స్సర్వాప్రవృత్త్యహప్తత్వాత్. పూర్వమీమాంస. 8-7-3.

ii అత్రైవ సర్వదానే సంశయః కింభూమిర్దేయా ? న ఇతి. కాపునయామి రత్రాభిప్రేతా. యదేత స్మదారబ్ధం ద్రవ్యాంతరం పృథవీగోలకం. న క్షేత్రమాత్రం. మృత్తికావా. తత్ర కింప్రాప్తం. అవిశేషాద్దేయా ప్రభుత్వసంబంధేనహి. తత్ర స్వశబ్దో వర్తతే. శక్యతేచ మానసవ్యాపారేణ స్వస్య స్వతా నివర్తయితుమితి. ఏవంప్రాప్తే బ్రూమః. సభూమి ర్దేయా ఇతి. కుతః క్షేత్రాణా మిశతారో మనుష్యా దృశ్యంతే. నకృత్సస్వ పృథివీ గోలకస్యఇతి ఆహ. య ఇదానీం సార్వభౌమః. సత్త్వి దాస్యతి. సోపి స

సీయవచ్చునా? యనుప్రశ్నలుకలుగఁ గాదని చెప్పుచున్నాము. ఎట్టిభూమి? మట్టిమొదలు భూగోళమంతయు భూమియే. అందువలన నొక్కపాలముమాత్రమేకాదు. మట్టిమాత్రమేకాదు. (ఇంతకుముందు సార్వభౌముఁడు తనసర్వస్వము సీయవచ్చునని చెప్పితిమి.) దీనివలన నేమిప్రాప్తిచెను? ప్రభువునకు భూమియందు స్వత్వమున్నదిగాన తప్పక భూమి దానమియవచ్చునని ప్రాప్తించినది. స్వత్వత్యాగము మానసికముగా యక్తమైనదియేగాని, భూమివిషయమై రాజునకు స్వత్వములేదని చెప్పుచున్నాము. ఎందువలన ననఁ బ్రతిక్షేత్రమునకు యజమానులు వేటుగ నుందురు. అందువలన రాజు ప్రత్యేకముగాఁ బాలమునీయుట కర్హుఁడు కాఁడు. తనవృద్ధివీభాగము నంతయు నన్యాధీనముఁ జేయుట కర్హుఁడై యుండఁడు. సార్వభౌముఁడెంతకాలము సార్వభౌమత్వ మనుభవించునో యంతకాలమే కాని, యాపై వతనికి భూమిపై నధికారములేదు. సార్వభౌమునకు భూమిపై విశేషించి మఱియొక యధికార మున్నది. వ్యవసాయకులు పండించినది శత్రువులు కొనిపోకుండఁ గాపాడుటకై ఇతిబ్రాహ్మః. కుతః యవతాభోగన సార్వభౌమా భూమేరిష్టి తాపతా ఆస్యాపి నకశ్చిద్విశేషః. సార్వభౌమత్వే సత్యే తదధికం యత ఆసౌ పృథివ్యాం సంభూతానాం ప్రీహ్యదీనాం రక్షణేన నిర్దిష్టస్య కస్యచిద్భాగస్య ఈష్టే. సభూమే. తన్నిర్దిష్టాశ్చ యేమనుష్యాః తదన్యత్సర్వప్రాణినాం ధారణ విక్రమణాది యదృఘమిక్యతం తత్రేతత్వం ప్రతి. నకశ్చిద్విశేషః. తస్మాత్ సభూమి ర్దేయా॥ శాశ్వతభావ్యః॥

పండినపంటలో నిద్రిష్టభాగమున కధికారి. భూమియం దుండిన పాణినసూహమునందు మనుష్యులకే భూమిపై నధికారము గలదు. అందువలన రాజు భూమిని దానమిచ్చుట కర్హుడు కాడు.”

అని చెప్ప ధర్మజుడు భూదానమే యన్ని దానములకంటె శ్రేష్ఠ మనియు, యాగదక్షిణకై భూదాన ముత్తమ మనియు వింటి నన సాత్యవతేయుడు రాజు భూమిని దాన మిచ్చునెడల స్వర్జితమును, శత్రురాజులనుండి యపరాధముగాఁగొన్న గృహక్షేత్రాదులనే దానమియవలయు నని చెప్పెను. అతి నజాత శత్రుడు “సామ్రాజ్యమునంతయు మీకిచ్చి నేను వనమున మునివృత్తి నుండి మనస్సున సగల్పించుకొంటిని. అట్టిమనః ప్రితిజ్ఞ నెటులుమానుదును. రాజనకుఁ బ్రితిజ్ఞానిర్వహణ ముత్తమము కాదా?” యని పల్కు ద్వైపాయనుడు సామ్రాజ్యము నాకిచ్చితివే యనుకొనుము, బ్రాహ్మణుఁ డేయగమునను రాజ్యంబుసేయ నర్హుడు కాడు. కాన భవద్దత్తరాజ్యమునకుఁ దగినవెల నిర్ణయించి యాధనము దక్షిణగా నిమ్ము. కాడేని క్షణమాత్రసమూహితునగు నాయానతిలో నుండు జనుడ వగుట చే నాయాజ్ఞ ననుసరించి నీవే ప్రభుత్వముచేయు మన వల్లె యని సామ్రాజ్యమును దారవోసి దానికీ దగినవెలగా ననేకకోటల కుస్యసునర్ణము నకుప్యసునర్ణము నిచ్చె. వ్యాసుండును ప్రధాన ధర్మతయ తృతీయ చతుర్థాంతరములు గలముష్టిక్కుల కంతర్వి

భాగములచే నాధనమును బంచి తనభాగమునకు వచ్చిన కుప్యా కుప్యద్రవ్యమును స్నుషగాన కుంతి కిచ్చి సమునిబృంధుండై వనంబున కరిగెను.

అధ్వరాహూతులగు దేశాధీశులు ధర్మజుచే సత్కృతులై తమదేశంబులకు సంతసంబున నరిగిరి. తక్కినజనులుఁ దమ తమనెలవులకు యాగనుత్యుపన్యాసంబు లొనర్చుచుఁ బోయిరి. బ్రభువాహనుండు హస్తిపురియందు కొంతకాల ముండి సోదర పుత్తుఁడు గానఁ బరిక్షిత్తు నెత్తి ముద్దాడి రత్నాభరణములచే వలంకరించి తల్లియగు చిత్రాంగదను, సావత్త్రి యగు నులూపిని నర్జునుకడ నునిచి కుంతీసుభద్రాదులచే నాదరింపఁబడునుఁ బిమ్మటఁ బాండ్యదేశమునకుఁ బాండవులచే ననుజ్ఞాతుండై వెడలెను.

షష్ఠానువాకము

పరిక్షిత్తు బాల్యదశ, ధృతిరాష్ట్రాదులవృత్తి.

అశ్వమేధాగతావనిపు లభిమన్యుపుత్తుఁ గనుఁగొని పితృసితామహాచిహ్నంబు లాతనియం దుండుటఁ జూచి యీ తం డహితభీకరుండును, హితహితంకరుండు, వంశోద్ధారకుండు నగు నని యానందించిరి. ఆపార్థపౌత్తుఁడు శుక్లపక్షక్షపాకరుని

మాడ్కి దినదినప్రవర్ధమానుండై యేసనయేట నక్షరస్వీకృతి నొంది యచిరకాలముననే లగినయశాభ్యాములనలన విద్యుం గఱచి యచితకాలమున నుపవీతుండై, సాంగవేదవేదియై రాజ కుమారోచితవిద్యల నభ్యసించి, యుద్ధశాస్త్రమును బితామహ గురునగు కృపాచార్యునుండి తత్త్వజ్ఞానముతో నభ్యసించి, శస్త్రశాస్త్రముల నొందుటచే శస్త్రీయు, శాస్త్రీయు నై, ధర్మమును ధరించుటచే ధర్మియై నశ్వసాదియు గజసాదియు నగుచుఁ బ్రజలగుఁ బ్రహ్లాదనమున శీతభానుండును బ్రతాప మునఁ దపసుఁడునై వేత్తలచే నదనతులుపదేంపఁబడినను నత్తు నందే దృష్టిగలవాఁడై యలరారుచుండెను. ప్రతివిద్యయు నుప దేయించుకాలమున నొజ్జలు తామ ప్రత్యుపదేశంబులఁ బరీక్షింతు చే నొందితి పుని తలఁచుచుండిరి. ఊనకుండశనర్హియమునఁ గాకవక్షశోభితమైన యాతనిమోము తమోభేదియగు రాకా శశివలెఁ దనరారెను. అతనిపితృమాతృజాదుల యుద్ధవార్తలు, వారల దారుణమరణములు వినవిన నాతనిహృదయమునఁ గరణారస ముప్పొంగి పొరలుచు రణధర్మంబు గర్హింపఁబడు చుండెను.

యుద్ధాదినుండి పదుమూడేడులు సస విమరుండు తీగ యాత్రికై విడలి మైత్రేయుకడ నేఁజాదికాలము తత్త్వజ్ఞానము నభ్యసించి యుద్ధాదిగఁ బదునేడేండ్లు పూర్తియగునాఁటికి గజ పురిం జేరి ధృతరాష్ట్రునిపై నెప్పుడనలె నుండెను.

రణనిహితసుత హితాదులకై వైచిత్ర్యసృష్టండు దుః
ఖింపకుండఁగ యుధిష్ఠిరుఁ డెన్నేని యుపచారముల నాతనికిఁ
జేయుచుండెను. యుద్ధమృతుల పారితోషికక్రియలఁ జేయునపుడు
ధృతరాష్ట్రుఁడు తలంచినవానికంటె వేయిమడుంగులు దాన
ధర్మంబులు సేయించియు, నగ్రహారములు, గ్రామములు, నా
రామములు మొదలగువానిని నిర్మించునట్లులఁ జేయించియు
నిశ్చింతమనస్కుం జేయుచు సతనిజ్ఞేమము ననారతము నిర్ణీదుఁ
డై విచారించుచుండెను. ధనంజయుండును ధర్మజు ననుకరించు
చుండెను. కుంతీద్రాపదీసుభద్రలు సశారవమనస్కులై గాంధారి
ధృతరాష్ట్రులకు భోజన మజ్జనాదుల కేలోపము లేకుండఁ
జేయుతురు. కవలు నట్ల సంచరింతురు. వారియెడ ధృతరాష్ట్రు
నకుఁ బ్రేముడి యుండఁగాని, భీముం గన్న పుడుమాత్రీము
పుత్రహంతకుం డని మనంబున సక్రోధుం డగుచుండును.
భీముండును నన్యసహితుండగు ధృతరాష్ట్రునెడ గౌరవయుక్తుఁ
డగుచుండును గాని యేరును లేని సమయమునఁ బూర్వము
ధృతరాష్ట్రుచేతను, ధర్మరాష్ట్రుచేతను దాము పడిన బన్నం
బుల నుగ్గడించి యట్టిచీకుల కిప్పుడు తామ దిక్కగుచుంటి మని
యు, నేరిచే దాము భంగపడితిమో యట్టిధర్మరాష్ట్రుల ననిఁ
జంపఁగలిగితి మనియు, బగ నీదఁగలిగిన స్వభుజాదండములకుఁ
జండనమాత్రాదుల నర్పించుచుంటినియు దెప్పుచుఁ జీకులగు
దంపతులమనంబులఁ జీకాకుపటచుచు క్రోధింపఁజేయుచుండెను.

కవి శ్రీసంగతిఁ గర్ణాకర్ణిగా వినియు వినన ట్లూరకుందురు. నేవకు
లేమియు నననేరకుందురు. ధర్మజ ధనంజయులకును, గుంతి
ద్రాపదులకును నీవృత్తాంత మించుకేనియుఁ దెలియదు. భీముని
యులనంబులు విదురుఁడు తీర్థయాత్రనుండి వచ్చునాఁటి కేకో
త్తరాభివృద్ధి నొందెను. ధృతరాష్ట్రుఁడు పుట్టంధుఁడు; పైపెచ్చు
జరాభారకేళి, మఱియు సర్వసుత సుహృద్బాంధవ మరణ
క్షోభితమనస్కుఁడు, పైఁగా నెవరికి మున్నవకృతిఁ దా నొసర్చి
యుండెనో వారినుండి తాఁ బట్టెడన్నముఁ దినుచుండుట, మఱి
యెవ్వనిఁ దా నసహ్యించుకొనెనో యట్టి శత్రుని యుద్ధాటిత
వాక్యాకర్ణనము, ఇందొక్కటొక్కటియే దుఃఖనముద్రమున
ముంపఁ గల్గు నన నవి యన్నియు నొక్కనియందే సమావేశమై
నచో నట్టివానియవస్థ యవాఙ్మోసనగోచర మని వేఱుగఁ జెప్ప
వలయునా? అట్టి యన్నవిషమస్థితిఁ గనుఁగొని విదురుఁడు
రహస్యంబుగా నాంచికేయున కీట్లు లనియె.

శా. పుట్టంధుండవు, పెద్దవాఁడవు మహా

భోగంబులా లేవు, నీ

పట్టెలం జెడిపోయె, దుస్సహజరా

భారంబు పైఁగపై నీ

చుట్టాలెల్లను బోయి రాలు మగఁడు

శోకంబున న్నగ్నులై

కట్టా దాయలపంచ నుండఁ దగునే

కొరవ్యవంశాగ్రణి.

క. పెట్టితిరి చిచ్చు గృహమునఁ

బట్టితిరి అదీయభార్యఁ ; బాడడవులకు

గొట్టితిరి వారు మనుషంగ

నెట్టయిన భరింపవలెనె యీప్రాణములన్.

క. బిడ్డలకు బుద్ధిసెప్పని

గుడ్డికిఁ బిండంబు వండి కొనిపోం దిదె పైఁ

బడ్డాఁ డని భీముం డొక

గొడ్డెము లాడంగఁ గూడుఁ గుడిచెద వధిపా.

క. దేహము నిత్యము గా దని

మోహముఁ దెగఁగోసి సిద్ధమునివర్తనఁడై

గేహము వెలువడు నరుఁ డు

తాహముతోఁ జెందు ముక్తిసంపద ససఘా.

ఇట్లు విమరుండు ధృతరాష్ట్రునకు ముక్తిమార్గం బుపడే శించిన సతండును బ్రజ్ఞాచక్రుండై సంసారంబు దిగినాడి, మోహపాశంబువలన నూడి, విజ్ఞానంబునం గూడి ధర్మజు రావించి యాతనికి డగ్గుత్తికతో నిట్టులనియె. “ధర్మజా! మిమ్ముఁ బెక్కిడుమలఁ బెట్టిన మహావకారి సగ్గునాకుఁ బుత్రులులేని లోపంబు లేకుండగఁ బదునై దేండ్లనుండి నీవు కాపాడితివి. “జాతస్య మరణం ద్రువ”మను నానుడి నీకుఁ జెలియనిది కాదు.

మునివృత్తి గలిగి యోగముచే నంతమునఁ దనువుఁ ద్యజించుట రాజశ్రేష్ఠుల కుచితంబు గాన నే నారీతిని బ్రతిత్తోఁ దనుత్యా గముఁ జేయుటకు రాజ వసు నీయనుజ్ఞం గోరుచున్నా ” నన, నాతఁడు కడుదుఃఖితుఁడై యెన్నియోరీతుల నాటంకములఁ జెప్పుచుండఁ గృష్ణద్వైపాయనం ఉచటి కేతెంచి ధర్మజుని సమాధానపటప నాతం డంగీకరింపక యెల్లి విచారిత మనెను. పిమ్మట ధృతరాష్ట్రుఁడు పౌరముఖ్యుల రావించి తనమనోరథ ముఁ జెప్పి వారలతో నిట్లనెను.

క. మహి తేస్యగ పిశ్చించిస

మహితగుణుని యన్న కొడుకు ♦ మరుమం డని నా

కు హితంబుకోరి కరుణా

సహితులరై యిం డనుజ్ఞ ♦ సద్వృత్తమునకున్.

అస వారెట్టకేలకు సమ్మతించిరి. ధర్మజుండును “ నిడ మిత్థ ” మని నిర్ణయింపకపోవుటచే నది యనుమతిగాఁ గొని గూయర్థరాత్రంబున విదురుం గలిసి పురంబు వెలునడి హిమాలయప్రాంతంబున కరిగెను. గాంధారియు,

చ. వెనుకకురాక చొచ్చు రణ

వీరునికై వడి రాజదండనం

బునకు భయంబులేక పడి

బోయెడు ధీరునిభంగి నప్పు డ

స్వపిత దురంతమైన హిమ

వంతముపొంత వనాంత భూమికిం

జెనిమిటితోడ వించుకయ

భీతివహింపక యేగె భీతితోడ.

మఱునాడు ధర్మజుండు కాల్యంబులఁ దీర్చి యెప్పటి
యట్లఁ దండ్రికి మొక్కి వచ్చి శూన్యంబగు ధద్ధహంబుఁ
గాంచి సంజయుచే వారిపోకడఁ దెలిసి విషాదంబున సభాస్థలి
కేతెంచి సభ్యులకుఁ దద్వృత్తాంతం జెరిగించి తమ్ములతో ధృత
రాష్ట్రం జూడఁ బ్రయాణమగుడు యుద్ధమృతులగు ధార్తరాష్ట్ర
సనితలు, సపుత్రయగునుత్తరయు, గుంతీద్రౌపదులు మున్నగు
సంతకపురకాంతలు, సంజయుండును వారితోడన బయనమైరి.
కొందఱుపౌరులు వారితోడన రాదలంప ధర్మజుం డనుమతినేసి
పురరక్షణమునకు యుయుత్సుని నియోగించి యుచితపరికరంబు
లతో నెడనెడ విడియుచు హిమవంతంబుపొంత గంగాతీరంబున
శత్రుయావమహర్షి యాశ్రమోపాంతంబునఁ గదళికావనంబునఁ
బత్నీసహితుండై, ధృతరాష్ట్రం దుండుటఁ దెలిసికొని యా
యాశ్రమము సమీపించి యట విడిసెను. ధర్మజుడు లాశ్ర
మముఁ బ్రవేశించునమయమునకు ధృతరాష్ట్రుండు గంగలోఁ
గుంకులిడి నకుశలహస్తుండై గాంధారి నానుకొనివచ్చుట దౌ
డప్రసరఁ గాంచి ధర్మజుండు రోదనముసేయుచు నాతనిహస్తము
లనుండి యుదకకలశముగొని „యోమహారాజా ! నీకీటిదశ

ప్రాప్తించిన, విధి నేమనవచ్చును ఇట్టియవస్థ నొందుట నీ కు
చిత్రమా? అని పలుభంగులఁ బలవించుచు నాశ్రమంబున
కేతెంచెను. అచట సమావేశమయిన నరనారీకమునకు ధృత
రాష్ట్రునివస్థం జూచునపుడు కలిగిన రోదనంబులు యుద్ధాంతం
బునఁ బొలికలనిరోదనంబులం దలఁపించుచుండెను. అంతటి రో
దనధ్వని నంతకుముం దెఱుంగని పరిక్షిత్తు తల్లియొడిలోఁ జేరి
యడలున వెక్కివెక్కి యేడ్చుచుండెను. కొంతదడవునకు వా
రందఁ బువశమిల్ల ధర్మజుఁ డెన్నియేని యుక్తులచే ధృతరాష్ట్రుని
దిరిగి పురంబునకుం గొనిపోవఁ బ్రయత్నించెం గాని చిత్రకూ
స్థుడగు రాముని భరతుఁ డయోధ్యకుఁ గొనిపోవఁ జేసిన
ప్రయత్నమువలె నిదియు వ్యర్థమయ్యెను. అంతలోఁ గృష్ణుడై
పాయనుఁ డేతెంచి వానప్రస్థుండగువానిఁ దిరిగి పురప్రవేశంబు
నేయించుట యనుచితం బన, ధర్మజుం డట్లేని యయుక్తునకుఁ
బట్టాభిషేకంబునేసి నే నీయంధస్యపతి కుపచారంబులు నేయుచు
నిట నుండు నన ద్వైపాయనుండు వేదంబున * వైశ్యాపుత్రు
నకుఁ బట్టాభిషేకము జేయరాదని కలదు. కాన యయుక్తుఁ
డెట్లు పట్టాభిషేకార్హుడగు? షష్ఠ్రియోచితంబగు ప్రజాపాల
నంబె నీకుఁ గర్తవ్యంబు. పరిక్షిత్తు యుక్తవయస్కుండగుతఱి
నాతనికిఁ బట్టాభిషేకంబొనరించి నీవు నిట్ల ససోదర్యుండవై
వసంబున కరుదెంతువుగాక యనుడు నెట్టకేల కంగీకరించెను.

* “ వైశ్యాపుత్రం వాభిషేచరన్ ” కృ. య.

పిమ్మటఁ బారాశర్యుండు ధృతరాష్ట్రుని, “పుత్త్రా !
 నీవు సర్వకామములను వర్జించుననర మయ్యెఁ గాన కడపటి
 దగు నీకోరిక యేదియో చెప్పుము. అది యెట్టిదుర్లభంబైనను
 దానిని దీర్చ నే నిచటికి వచ్చితి నన నాతండు డగ్గుత్తికతో
 మహానుభావా! యుద్ధమృతులగు పుత్త్ర పౌత్రాదుల నొక్కపరి
 చూచునభిలాషము గలదు. గాంధారికి నట్టియభిలాషమే కలదన
 నేటిసాయంకాలమున నట్టి వినోదముగలిగింతు నన నచ్చటినర
 నారీక మెప్పుడు సాయంకాల మగునా యని త్షణ మొకయుగ
 ముగాఁ దలంచునంతలో నుమావతియు నస్తాద్రించేరె. స్థానికు
 తేయుండు సాయంసంధ్యాక్రియలను నిర్వర్తించి, ధృతరాష్ట్ర
 ధర్మరాజాది పురుషులును, గుంతీగాంధార్యాదులును, యుద్ధ
 మృతులగుకౌరవవీరులభార్యలును, నాశ్రమస్థమునివర్యులు నెంబ
 రా గంగాతీరమునకేగి వారిఁ దత్తటంబున యథోచితంబుగఁ
 గూర్చుండనియమంచి గంగాజలంబులదిగి యుద్ధమృతుల నాహ్వా
 నించెను.

వ్యాసుఁ డాహ్వానముచేయ నాగంగనుండి భీష్మ ద్రోణు
 లఁ బురస్కరించుకొని దుర్యోధన దుశ్శాసనాది గాంధారేయ
 శతకంబును, దత్తుత్రాదులును ద్రిపద ధృష్టమ్యున్నాది పాం
 చాలును, విరాటాది మాత్స్యలును, శకున్యాది గాంధారు
 లును, బాస్కీక సోమవత్తాది కౌరవులును, నభిమర్యు ఘటో
 త్కచాది పాండవ కుమారవీరులును, లెక్కుంగల శూరులును,

యుద్ధప్రస్థాన దినమున నేయే యుడుపులను ధరించిరో యెట్టి శస్త్రాస్త్ర నిషంగాదులను వహించిరో యేయే వాహనాదుల సభిరోహించిరో యాయుషశరణములతో నారీతినె వెలువడి ప్రేక్షకులయెదుటను, పటంగతులవలె భాసిల్లిరి.

ధృతరాష్ట్రునకు ద్వైపాయనుఁ డనుగ్రహించుటచే నాతండు తాత్కాలిక చక్షుష్మంతుండయ్యె. గాంధారియుం గంతలు విప్రీకొని స్వస్థానీత రణవీరులను సభర్తృకయు సన్నుష్ఠయు నై శోకానూదాశ్చర్యభావశబలిత హృదయయై వీక్షించెను. తక్కింగల కుంత్యాదివనితలు పాండవులుఁగూడఁ దాదృశావస్థనై పొండిరి. పరలోకానీతు లానాటిరాత్రి ప్రేక్షక సరనారీక మధ్యగతు లగుటచే తిన్నరనాగీకమున కానాటిత్రియామ జీవితమునం దమేయానందదాయినిగా నుండెను. అట్టి యానందము కౌరవ పాండవుల జీవితకాలమున మహానైభవ యుక్తమగు నింద్రప్రస్థపురిలోని రాజసూయాధ్వరముననై సంభవించెను. ఇపు డది సిర్జనారణ్యమధ్యమున వ్యాసమహిమముననై కలిగెను. ప్రేక్షకులు, వీరులు జీవించిన కాలమున నెట్టిప్రేమావస్థ చనుభవించిరో నేటిరాత్రియు నట్టి యవస్థనే యనుభవించిరి. యుద్ధకాలమున నెట్టివై మనస్వము లుండినను పరలోకాగతులయందు మాదున కైన నట్టి వై మనస్వము లేకుండెను.

వేగుఁజుక్క పొడముడును, పారాశరి ధర్మరాజుదులు కాకాలము నెఱింగించి పరలోకాగతులు పరిదినమున నీలోక

ముఠనుండరామిఁ దెలిపి వారియానందిమున కంతరాయ మెను
రెచ్చి. పిమ్మట నెప్పటివలె గంగావగాహనమునఁ బరలోకాగతుల
నామంత్రినాముఁ జేసి యథాస్థానోద్వాసనముఁ గావించెను.

పరలోకాగతివీడు లంతర్హితు లగుడు నొక్కపెట్టుగఁ
గౌరవాంగవలలో రోదనధ్వను లుప్పతిల్లఁ జూచి పారాశరి యా
ధృతరాష్ట్రము పలం. గాచి మీయందెనరై నఁ బతులతోఁ బర
లోకమున నుఖంపఁగోతుదురేన, వారి నీగంగాముఖమునఁ బం
పును నన సంజోషితస్వాంతలై దుర్యోధనాదులవనిత లిహము
నకు రోసి, మునిచెట్టినచొప్పున గంగఁ బ్రవేశించి పరలోకగత
తైరి. తక్కినవారు శతయూపాశ్రమముఁ జేరిరి. ఇది యంత
యుఁ గాంచి పరిక్షితు విషాదాశ్చర్య మగ్నమానసుం డయ్యె.

పిమ్మట వాసిష్ఠి వచనంబుఁచొప్పున ధర్మజాతులు ధృత
రాష్ట్రు నామంత్రితఁ జేసి స్వసిగరంబున కేగునవసరం బగును
బృథాదేవీ పుత్తులం గాంచి ,, పుత్తులారా! నైహికముపై
నాన వదలిపడి. తక్కుంగల వారిమరణంబులకంటె కర్ణాభిమ
న్యుల ఘోరణంబులు నాకు హృదయశల్యములై బాధించుచు
న్నవి. ఈబాధ నవేదయించుటకు శాంతాశ్రమనివాసమున భగ
వద్ధ్యానమే భేషజ మని తలఁచితిని ” అని పలికెను. పిమ్మట
భీమధర్మజు లడ్డంతులెన్నియేనిఁ జెప్పిరి. కాని, కుంతి వారియు
క్తులకుఁ బ్రత్యక్షులఁ జెప్పి వారలను నిరత దులం జేసి తా
నప్పుకు జావకుఁ దోడునీడగ నుండెను. సంజయుఁడును ధృత

రాష్ట్రాదులకు మార్గదర్శిగా నుండ నంగీకరించి యజ్ఞులనే నిప
సిం చెను. పరలోకాగతప్రదర్శనమునకుఁ బూర్వదినమున నె విదు
రుఁడు ధర్మజాదుల యాశ్రమప్రవేశము నాకర్ణించుచు సతత
శాశ్రమ స్వీకారము నొంది యవధూతయై శూన్యప్రతిమలను
పొండవులఁగాంచి ధర్మజ నెదుటనే యనువులు విడిచి పాదా
శరీరీ ధగినము క్తి నొందెను.

పిమ్మటఁ బొండవులు సపరివార్లు గజపురిఁ బ్రవేశిం
చినయసతికాలంబున నె నారదులనఁ గుంటి, గాంధారి, ధృతరా
ష్ట్రులు దావాగ్ని మట్టముట్ట దానినుండి తప్పించుకొన వలను
గానక యోగసమాధి నొంది ముక్తశరీరులై, ముక్తి నొందిన
టులును గావల్గనే దావాగ్ని నొక్కవలనఁ దప్పించుకొని హి
మాలయోత్తరభూమి కరిగి నటులును వినివారికై మిగుల విచా
రించి పారిలోకికీయలను పాలాశవిధిని నిర్వర్తించి నిష్క్రిత్య
లు లైరి. ధృతరాష్ట్రమృతిచే నిశ్చతుశేషులునైరి.

సప్తమానువాకము.

యాదవాంతః కలహాహీతువులు, తన్మరణములు, కిరాతవిజృంభణము.

ధృతరాష్ట్రాదులు స్వర్గతులై నయచిరకాలముననే ద్వార
కలో బహూత్పాతము లుద్భవించి వృష్ణ్యంధక భోజులకు భీతిం

గలిగించెను. యాదవులలోఁ గృష్ణ బలరామ సాత్యకిసాంబ ప్రద్యుమ్నాదులు వృష్ణికులజులు. కంస కృతవ ర్మాకూర్ శతధన్వాదులు భోజకులులు. యయాతి శాపంబున నృష్ణి కుల జలగు యాదవులకు రాజ్యార్హత లేదు. భోజులే రాజులు; ఆమర్యాద ననుసరించియే కంసుఁడు మధురలో రాజ్యము చేసెను. ఆతఁడు వృష్ణికులజలగు వసుదేనాదులను మిగుల భా ధించెను. శ్రీకృష్ణుఁ డుద్భవించి క్రూరుఁడగు కంసుని ఖండించి, ప్రాచీనమర్యాదను నిలుపుతలఁపున యుయధానుఁడను నామాం తరముగల యగ్రసేనుని బట్టాభిషిక్తుం జేసి తాను మంత్రీ యయ్యె. కంసుని మామయగు జరాసంధుని బారికి జడిసి కృష్ణుఁడు మధురను విడిచి ద్వారకను రాజధానిగాఁ జేసెను.

సత్రాజి తనునాతఁడు భోజకులజుఁ డగుటను న్వజాతి ప్రముఖులగు శతధన్వాకూర్ కృతవర్మలలో నొకనికిఁ దన కూతు రగు సత్య నిచ్చి పెండ్లిసేతు నని మాట నిచ్చియు శమం తకమణి వ్యవహారముచేఁ * గృష్ణున కామె నిచ్చి పెండ్లి చేయ వలసివచ్చె. వాగ్విభిచారి యగుటను సత్రాజిత్తుపై రోస మూని శతధన్వుఁ డాతనిని రహస్యమున సమయించి పిమ్మట శ్రీకృష్ణునిచే హతుఁ డయ్యె. ఆవగయె కృతవర్మమనంబున నిడి కొనికాఁబోలు కరుణేత్రసంగ్రామంబునఁ గృష్ణున కెదుటిపక్ష మగుఁ గౌరివపక్షమునఁజేరె. మహాయుద్ధమునం జావక మిగిలిన

* వినాయకచతుర్థి నాఁడు శివంత్రిక మణికి థను జేప్పడురు.

కృతవర్మ ద్వారకం జేచెను. కృష్ణానుజుండగు సాత్యకిఁ గృత
వర్మపై నీను మెండుగ నుండుటచేతనే కురుక్షేత్రసంగ్రామ
మునఁ బెక్కుసారులు కృతవర్మతోడనే పోరుచుండువాఁడు.
వృష్టి భోజకులజాల యంతఃకలహములు పెచ్చుపెరుగుచుండు
సమయముననే యొకప్పుడు కణ్వ విశ్వమిత్ర నారద మహా
మునులు కృష్ణుఁ జూడ ద్వారక కేతేరీ కాలకర్మవశంబున మ
దోన్మత్తులగు యాదవ కుమారులు పూర్వము శిశుపాలాపహృ
తయగు బభ్రుని భార్యయొక్క వేసమును కృష్ణపుత్తుఁడగు
సాంబునకు నేసి యాముసులకు మ్రొక్కించి “ ఆర్యులారా !
ఈమె బభ్రునిభార్య. నిండుచూలాలు. ఈమెకు మగబిడ్డ
కలుగునా యాఁడుశిశు వ్రదయించునా? జ్యోతిర్విదులగు మీరు
“సైవియ్యవలయు” నన వారిప్రల్లదంబులకు వారలిగి “ ఈమె
కడుపున ముసలాపత్యము జనించును. దానివలన యదు వృష్టి
భోజాంధకులు నశింతురు ” అని ఘోరముగా శపించి వెడలి
పోయిరి.

మునులు వెడలిన మఱునాఁడే సాంబుని గర్భమునుండి
యశనీసదృశము నయోమయము నగు ముసలక ముద్భవించెను.
తద్వృత్తాంతము నెఱిగి వసుదేవుఁ డాయినపరోకలిఁ దెప్పించి
రజంబగునట్లు పొడిపించి శరధిలో విడఁజల్లించెను. అది కడలి
లో మూఁడంచుల కనుపపుల్లియై పెరుగుచుండెను. ఇటులుండ
ద్వారకలో నేకోతరాభివృద్ధి యగు బహుత్పాతంబులకుఁదోడు

మధుపానంబును ఘితిమీఱుటఁ గాంచి రాజగు యయుధానుండు రామకృష్ణాదులగృహములందొట్టి యేరియిడ్లయందును మధుపానంబు సేయరాదనియు నటులు చేసినవారు శూలారోపణశిక్షకుఁ బాతులగుదు రనియు జాటింపించెను.

ఇటులుండ సముద్రతీరంబున నొక యుత్సవము సేయఁ దలసింప యాదవులందఱు బంధుమిత్రాదులఁగూడి వాహనాదులపై నచటికి నేగిరి. ద్వారకలో వసుదేవోగ్రసేనులు బాలికాబాలురు నబలలునూత్ర ముండిరి. ఉత్సవప్రసానమున ద్వారకలో నిషేధింపఁబడిన మధుపానమును సముద్రతీరమునఁ జేయు గుతూహలముతోఁ బ్రతిశకటమునను మధుకుంభములు యాదవులచే నిక్షిప్తములై తేఁబడెను. సముద్రతీరమున విడియుట తడవుగాఁ గృష్ణఁడుదక్కఁ దక్కినవారందఱు నానావిధ మధువుల నాప్యాయనంబున నాస్వాదించిరి. దుర్వ్యసనము శాసనమాత్రమున నొకపర్యాయమే విడువఁబడదుగదా !

మధుపానముచే దృపు లగువారు దృపు లగుట వింతియో? మహావీరుండును గృష్ణభక్తుండుగు నగు సాత్యకి ప్రప్రథమముననే మధుపానోన్మత్తతచే నవ్యక్తప్రలాపంబు లాడుచు నహజశత్రుండగు కృతవర్మను దూషింప నారంభించెను. సర్వవిధముల నతని కీడగు కృతవర్మయు నతనినేకాక భూరిశ్రీవ్రవధయందగు కృష్ణచర్యనుగూడ నుద్ఘాటించి తూలనాడ, సాత్యకి కృష్ణువదనంబుపలక్షించె. కృష్ణున కామాటలు రోషహేతువుగా

నుంటయు, కృష్ణుని కోరికవీక్షణములు భోజులపైఁ గూడఁ బ్రసరించియుంటయు ముఖలక్షణంబుచేతనే సాత్యకి తెలిసికొని కేలనున్న వాలుచేఁ దటాలునఁ గృతవర్ముతలను నటికివైచి యక్రూరాది భోజులపైఁ గవియ వారును గాలకర్మవశంబున నొడఘ్న తెలియక సాత్యకిఁ దుత్తునియలగుసటుల నసులచే నటికి యసువులఁ బాపిరి. పిమ్మటఁ బ్రద్యుమ్న సాంబాదులును నాయుధంబులు లేకుండనను సమీపంబున మునిశాపజనిత ముసలక చూర్ణోద్భూతమును నిశితధారా విరాజితము నగు మూఁడంచుల తుంగం బెఱికి దానిన యాయుధములుగఁ గైకొని భోజులను మోఁది వారిచే మాటుమోఁదులం బడి మడియించి తామును మడిసిరి. శ్రీకృష్ణునెదుటనే యీదృశ్యము ఘోరవేగంబులను మించి నిమిషార్థముననే జరిగెను.

అమితసంఖ్యగల భోజకులజులు శేషించియుండుటయు స్వపుత్ర పౌత్రాదులు వారిచే హతు లగుటయుఁ గాంచి తిరివిక్రముండు త్రికాలవేది యయ్యుఁ దత్కాలోద్భూతక్రోధంబున మూఁడంచులతుంగచేతనే శేషించినమృక్కడి భోజకులజుల సంహరించి శవమయ మగు బట్టబయలఁ దిలకింప బభృ వనుతనసాపత్నీసోదరుండును సారథియగు దారుకుండును మాత్రమే హతశేషులై కానుపించిరి.

ప్రళంబఘ్నుండు కలహారంభమునకుఁ గించిత్పూర్వమే పానసభను వదలి దాని కసఁదూరమున నున్న యొకవనస్థితి

మూలముఁజేరి యోగనిష్ఠాగరిష్ఠుం డయ్యె. శ్రీకృష్ణున కపుడు దుర్యోధనవధానంతరమున నుండిన కౌరవయుద్ధరంగమును , జ్ఞాతులనోన్యము నీకతంబున కలహించి చచ్చినటుల సీజ్ఞాతులు సన్యోగ కలహమునఁ జత్తుర"ని తన్ను శపించిన గాంధారీశాపాక్తులును జ్ఞప్తికి రా భగవంతుం డైనను మానుషరూపమును ధరించుటచే నాతనిమనంబునకు వేదన గలిగెను. అట్టితఱిఁ గేవల మనుష్యుండై యైన వేఱుగ నెట్లుడునో! వాసుదేవున కప్పుడు ద్వారకలోని యనాథవనితలు సరిక్షితబాలబాలికలు సపారధన రాసులు సశక్తులగు తలిదండ్రులు ద్వారకాపగీసరమున దన్యత్వ మే వృత్తిగాఁ గలిగిన బలనత్కిరాతబృందము తలంపునకు వచ్చి డోఁలాందోళిత మనస్కుండేసి. పిమ్మటఁ గృష్ణుడు బభ్రుంజీతీ వేగమే నీవు కరినగరింబున కరిగి కట్టి నిటకుఁ దోడితె మ్మన నాతండు వల్లె యని పోవుచుండఁ గృష్ణున కెదుటనె కూతవేటు దూరమున నొకకిరాతుఁడు దబ్బాటున బభ్రువుపైఁ బడి మూఁడంచులతుంగచే మూఁది యాతని విగతాసువుం జేసెను. కృష్ణుఁ డాకిరాతుని వెనుదగుల నుంకించియు వాఁడు కనుమొఱిగినందు నను భవిష్యత్కార్యతంద్రాభుతచేతను కిరాతుని వెదకుటను మాని చారుకుం జేరం బిలిచి నీవు వేగమే యింద్రినందను ద్వారకకుం దోడితెమ్మని పంపె.

కృష్ణుడు నిర్వీరవతియగు ద్వారకం బ్రవేశించి యయుక్త యూదవసురణవృత్తాంతమును నన్ను తపశ్చరణనియుతుండగుట

యు వసుదేవునకుఁజెప్పె. మఱియు నిష్పురుషద్వారకలోఁ దా
నుండననియుఁ దాను నన్నవలె తపశ్చర్యకుం గడంగుదు ననియుఁ
బార్థుం డీతకు నేఁగుదెంచి స్త్రీ బాలవృద్ధసంఘము నరసి
రక్షించు ననియు నేటి కేవలనాఁడు ద్వారకసముద్రమిగ్న
యగుఁగాన నాటి కీపురిఁ గలుగు స్త్రీ బాలవృద్ధసంఘమును
ధన ధాన్యాదులను తరలింపు మని నామాటగఁ బార్థతోఁ
జెప్పినది యనియు మిగిలినభాషణంబునన తండ్రితో వాక్రుచ్చి
యాదవనాశము గుప్తంబుగ నుంచునది యని వసుదేవువావతి
నొందియె త్వరితగతి నన్న యున్నతావున కేఁగ నాతఁడు యో
గంబునన కృష్ణునెదుటనె పంచభూతమయుండగుదు నాతనిదేహం
బునుండి యనంతరూపమగు భుజంగం బుద్భవించి యద్భుత్యం
బయ్యె.

దానిం గాంచి యచటనె వనస్పత్యంతరముం జేరి యు
త్తాసీకృతజేహుండై శయనించి యొకజానువుపై రెండవజానువుం
జేర్చి కృతమును స్మరించుచుండునంతలో దూరస్థుండగు నొక
కిరాతుఁడు కృష్ణపాదాగ్రమును గలాపభృత్కలాపముగాఁ డ
లంచి తీక్షార్థచంద్రవిశిఖంబు వింటుం దొడిగి గాఢంబుగ నాట
నేయ నది కలాపభృత్కలాపసృవంతీ జనకం బగు నాపాదముం
గాడి రక్తసృవంతిం బుట్టించి యన్నమయంబగు నాతని భౌతిక
దేహంబు సమృతమయం బగుటకుఁ గారణంబయ్యె. అంతిలోఁ
గిరాతుం డేతెంచి తాఁ గొట్టినది కేకినిగాక కేకిఁబంచధారి నని

నిర్విణ్ణుడై యల్లంతన యడలున మ్రొక్కుచు తమింపు: డనఁ గృష్ణుఁడు వానిని తమించి *దుర్వాసోమునిశాపంబునఁ దనకట్ల గుటఁ దెలిసి వాని నంపి భౌతికదేహంబు నీలోకంబున విడిచి యమృతానందమయం బగువైకుంఠం బనుస్వధామంబునకుఁ జేరెను.

అట దారుకుఁ డర్జునుకొఱ కేగుచు మధ్యేమార్గంబున శ్రీకృష్ణసందర్శనమునకై ద్వారకకేతెంచు సర్జనుఁ దాఱిసించి, కృష్ణాదేశంబును, యాదవనాశంబును జెప్ప నాతఁ డొడల నమ్ములు సూఁడిన ట్లుద్వేగమనస్కుడై ద్వారకకుఁ ద్వరితగతి నేగుడెంచి వసుదేవునకుఁ గానుపింప, నాతఁడు కృష్ణునియాదేశం బును సూత్రీప్రాయంబుగఁ జెప్పి తా నప్పడ యర్జునునినన్ని ధినయోగమార్గంబునఁ బరమాత్మం బొందెను. తన్మరణంబు నకు శోకించి యర్జునుండు వసుదేవునకుఁ బ్రీతిపూరితుఁడును నని రుద్ధపుత్రిండు వగు వజ్రీని గర్తగజేసి, యానకదుండుభికి నార్ధవైహిక క్రియలం జేయించి వేవేగమె కృష్ణాన్వేషణంబు

* ఒకప్పుడు దుర్వాసుఁడు శ్రీకృష్ణుఁ బరీక్షింపవలెంచి ద్వారక కే తెంచి కృష్ణుని సాక్షాత్కరము నొంది రుక్మిణిని గృష్ణమనఃపరీక్షకై కొన్ని బాధల కందించి, తనకు క్షీరాన్నా సక్తి గలుగుటం దెలిపినఁ గృష్ణుఁ డట్లు సేయిం ప, భుక్త శేషక్షీరాన్నముఁ దనయొడలికిఁ బూయు మనఁ గృష్ణుఁ డట్లు సేసె. కాని యధఃపాదంబునఁ బూయకపోగా గృష్ణుతో “నీ కందును గండములేదుకాని యధఃపాదంబున లేపనంబు నేయమి నీకధఃపాదంబుననె శరఘాతంబున గండంబు గలుగు” వని శపించెనట !

నకై వనధితీరవనిఁ దఱిసి, కాక కంకావృతంబగు యాడపుల పొలికలనింగని యమేయదుఃఖాన్వితుండయి పోవంబోవ నొక్క యెడ నచ్యుతాగ్రజు నస్థివంజరంబును, దానికనతిదూరంబున నచ్యుతుని భౌతికశరీరంబును గాంచి వెల్లినిరిసెనచ్చు దుఃఖాంబుధిలో ముగ్గుడై హా ! కృష్ణా ! యని నేలపై వ్రాలి మూర్ఛిల్లి, కొంతవడికిఁ దెలిసి, యాతనిచేతలు నై కవిధముల నుగ్గడించుచు పునఃపునఃపూర్ణులఁ దేలితేలి తనది యరణ్యరోదన మనుకొని కరిష్యమాణకార్యం బూహించి నన్ని హితవనస్సతులనుండి సమిత్తులను సంగ్రహించి మథనాగ్నిచే నాపద్ధర్మవిధిని సచ్చిదానందవిగ్రహులగు రామకృష్ణుల భౌతికదేహంబులఁ జితాగ్నికర్పించి, యన్యఁనుండ ననుకొనియె.

పిమ్మట భవితవ్యంబునకై త్వరమాణమానసుండై ద్వారకం జేరి నేటికి మూడవనాడై ద్వారక సముద్రంబుచే ముంపఁబడుననియు, మీరందఱు ధనధాన్యంబులఁ బదిలంబుగఁ జేర్చుకొని యెల్లసాయంకాలమునకై ద్వారకాపురిని నిర్గమించి యోజనంపు దూరంబున శిబిరంబుల విడియవలయు ననియు, ఇదికృష్ణదేశం బనియుఁ జాటింపించి కృష్ణభార్య లాదిగాఁగల యంతఃపురకాంతలను శిబికల నాందోళికల రథంబుల సభిరోహింపఁజేసి, అమితధనరాసుల నుష్మంబుల, వేసడంబుల, వృషభంబుల, శకటంబుల గోసెల వేయించి మోపించుకొనుచుఁ దాను వెనుకయై ద్వారకాబహిర్భాగంబునుండి యోజనదూ

రంబు నతిక్రమించి, యంతకుమున్న పరిజననిర్మితంబులగు పట
కుటీరంబులఁ జేర్చెను. తిక్కుంగల పౌరులును స్వవస్తువాహన
నివహంబులఁ గొని యర్జునానుమతంబున నట్లశిబిరంబులఁ జేరిరి.

మఱునాఁడు వేగుడు నుదధి తాళవృక్షోన్నత తరంగ
మాలికలతో నుప్పొంగుచు బోరుకొలుపుచు ద్వారకాపుటభే
దనంబు నొక్కపెట్టుగ నర్జునాదులు సూచుచుండ వారియెట్టయె
డుటనె ముంచి తత్పురోన్నతసౌధాదులతోడన లోనికిఁ గొని
ను. స్వగృహదులు జలమగ్నంబు లగుట దౌదన్వలం గాంచి
శిబిరస్థజను లొక్కపెట్టునం గొల్లమనియేడ్చిరి. పిమ్మట నర్జు
నానుమతంబున వారు పయనంబై మరుస్థలమార్గంబున నింద్ర
చక్రస్థురివై పున కరుడెంచుచుండిరి.

యాదవు లనోన్మన్యకలహంబునఁ జచ్చుటయుఁ గృష్ణని
ర్యాణంబును జంఘాలురగు బోయలవలనఁ బంచనదప్రాంతపు
బోయలు తెలిసికొని వారు ద్వారకం గొల్లఁగొన నేతెంచుచు
మార్గమధ్యంబున పలపలనిమూఁకతో రక్షింపఁబడుచు నర్జును
నియాధిపత్యంబున వచ్చుచున్న కృష్ణ కృష్ణానుయాయుల వని
తానహస్రంబును, నగణ్యాధనరాసులను గాంచి విమోహితులు
లుబ్ధులు నగుటచే నాలుబ్ధకులు పార్థం డ్దాంటరి యనియు రక్ష
కభటు లల్పసంఖ్యాకు లనియుఁ దాము వేనకువేలుగ నుంటి
మనియు దీమనమున నానారీమండలంబుపైఁ బడి మండనంబుల
మండినవతులనుగూడ దోచికొన నారంభించిరి. అది తెలిసి

రక్షకభటులను బురికొల్పి తాను కవదోనలును, గాండివంబును బూని వారిపై శరవర్షంబు గురియింప వేటొకప్రక్క మఱికొందఱు కిరాతులు నారీమండలమును ధనరాసులఁ దోచికొనిరి.

వార్ధశ్రీవసుండు వృద్ధుం డగుటచేతను, తన బాహుబల విజృంభణమునకుఁ గారకుఁడగు కృష్ణుండును, తత్సహచరులగు సాత్యకాయదులు పరాసువు లయిరను విచారమునను నిస్సారుఁడై సవ్యసాచిత్య, విజయత్య, బీభత్సత్య, ధనంజయత్యములను ఊత్రముతోఁగూడఁ గోలుపోయెను. కర్ణ దోగ్రాదులపైఁ బ్రయోగించిన దివ్యాస్త్రములు ప్రతిభాపింపకుండెను. శరధులంబోని శరధులు శూన్యంబు లయ్యెను. దృష్టి ముష్టి బలంబులు నడలెను. పురుషవిగ్రహుండె యయ్యెను.

బోయలు విజృంభించి యావద్ధనరాసులను చూఱఁగొనిరి. కొందఱువనితలఁగూడ నపహించిరి. మఱికొందఱు మానిను లాఘవోరసమయంబున మోనంబులు దక్క వని యాత్మ హత్యలఁ గావించుకొనిరి. కొందఱు ధుష్టాంగనలూత్రము బోయలను స్వయముగానె కాముకత్యమున వరించి వెన్నంటిపోయిరి. అర్జునుం డీమహోత్పతదృశ్యముఁ గాంచి యిది యంతయు భగవల్లీల యనియు, దైవికము దాట నేరికి నశక్యమనియుఁ దలచి గాండివంబుతోడనె పెక్కండ్రను మోచి యంతకపురి కనుచుచు శ్రీకృష్ణ బలరాముల యంతఃపురాంగనలను గృహ రాక్షాకూర సాత్యకుల కటుంబములను, వజ్రానిఁ గాచు

కొని యెట్టకేలకు బోయల బారినుండి వెడలెను. అక్కరాతులును, అపారధనంబులు దక్కుటంజేసి తృప్తి నొంది తమదారిఁ బోయిరి. ఖన్నమనస్కుడగు నర్జునుండు తనకంటె దైన్యముతోనున్న వజ్రాదులంగూడి యింద్రప్రస్థపురిం జేరెను.

పిమ్మట నాతండు, మధురాపురీరాజ్యాంతర్భూతమై యొకప్పు డింద్రప్రస్థభూమి యుండుటచే యాదవుల కది “యభిజన” మగు నది తెలంచి వచ్చిని కింద్రప్రస్థమును, సాత్యకి సూనునకు సరస్వతీపురమును నేలుకొన నిచ్చి వాస్తవ్యులు రాజ్యాస్వర్గులనెడి యాంక్షను బోగొట్టెను. భోజులకు రాజగఁగృతవర్మపుత్రుని నేర్పఱిచి, యాతనిని దక్షిణావధములోని మృత్తికావతిపురమున కభిషిక్తుం జేసెను. పైరాజ్యదానములు నమ్మాట్రగు ధర్మజుని యాజ్ఞపైఁ జెల్లువనెను. భోజకులజలగు నకూరుసంతతీవారిని వజ్రాదు పోషించునటుల నాతని కిల్లడ నేసెను. కాని వారు వజ్రపాలితులుగ నుండ నిష్టవడక స్వచ్ఛందచారులై యెటకో పోయిరి.

పిమ్మట నర్జునుం డవనతవదనుండై రుక్మిణ్యాది కృష్ణమహిషీమణులకడ కేగి కృష్ణుం డని నిరుద్ధస్వరుం డగుడు వారు దానిచేతనే కృష్ణనిర్యాణముం దెలిసికొని భర్తృస్మరణంబు నేయుచు సహగమనంబు నేసిరి. సత్యభామాదులు తపశ్చరణంబునకై హిమవదుత్తరభాగమున కేగి తపశ్చరణంబునఁ గాలారతిరమునఁ గీర్తిశేషులైరి.

పిమ్మట సర్జనుం డన్న కిది యంతయు విన్నవింప కరి
సగరంబున కరుగుచు మార్గమధ్యంబునఁ బారాశర్యుఁగాంచి
కృష్ణనిర్యాణాది సమస్తయాదవనాశమును, డద్వనితాపహరణ
మును విన్నవింప నాతం డిది దైవకృత్యం బనియు, తీనికై చిం
తించ నవసరము లే దనియు నోదార్పి తనదారిని దానుబోయె.

అష్టమానువాకము

పరిక్షిత్పట్టాభిషేకము

యాతాయాత జనంబువలన యాదవులనాశంబు విని
యుఁ గృష్ణనిర్యాణంబు నెఱుంగక, దుర్నిమిత్తంబులు పొడ
సూప వికలహృదయుండై పార్థునిరాక కెదురుచూచుచు ధర్మ
జుఁడు భీమున కీట్లనియె.

మ. హరిఁ జూడ న్నరుఁ డేఁగినాఁడు నెలలే

డయ్యెంగదా రారు గా

లరు లెవ్వారును యాదవుల్ సమదలో

లస్వాంతు లీవేళ సు

సిరులై యుండుదురా? మురారి సుఖయై

సేమంబుతో నుండునా ?

యెర నై యున్నది చిత్త మీశ్వరకృతం

బెట్లోకదే మారుతీ.

మ. యవ పద్మాంకుశ చాప చక్ర ఝష రే

ఖాలంకృతంబైన మా

ధవు పాదద్వయ మింక మెట్టెడు పని

తృప్తింబు నేడాదిగా

నవనీకాంతకు లేదుపో మఱి మదీ

యాంగంబువామాక్షి బా

హువు లాకంపము నొందుచుండు నిలకే

యుగ్రసింహుల్ వచ్చునో.

ఇట్లనునంతలో భేదచేతిస్కుండ్లై, విన్ననగు మొగం
బు గలిగి యర్జునుండువచ్చి యన్న కెఱిగి కన్నీరు మున్నీరుగ
నేడ్య ధర్మజం డాతని లేవ నెత్తి యిట్లనియె.

ళా. మున్నుగ్రాటవిలో వరాహమునకై

ముక్కంటిలో బోరునో

సన్నాహంబునఁ గాలకేయుల ననిం

జక్కాడువో బ్రాభవ

స్కన్నుండై చను కారవేందునిపనికై

గంధర్వులం దోలువో

గన్నీరెన్నఁడుఁ దేవులండ్రి చెవుమా

కళ్యాణమే చకిరికె.

అని పలికినం గన్నీరు కరతలంబునం ధుడిచికొనుచు
నరునుం డిట్లనియె.

క. మనసారథి మనసచివుడు

మనవియ్యము మనసముడు, మనబౌంధవుడు
మనవిభుడు గురుడు దేవర
మనలను దిగనాడి చనియె మనుజాధీశా.

చ. అటమట మయ్యె నాభజన

మతయు భూవర నేడు చూడుమా
యిటువలె గారవించు జగ
దీశుడు కృష్ణుడు లేనిషిమ్మటం
బటుతర దేహలోభమున
బ్రాహ్మణము లున్నవి వెంటబోక నే
గటకట పూర్వజన్మమున
గర్మము లెట్టివి చేసినాడనో.

ళా. కాంతారంబున నొంటి దోడుకొని రా

గాఁ జూచి గోవిందు శు

ధాంతస్త్రిలఁ బదాఱువేల మదరా

గాయత్తులె తాకి దా

చెంతం బోయలు మూఁగి పట్టికొన నా

నీచుతిసంఘము

భ్రాంతి భామినిభంగి నుంటి విడిమి

పన్ తేక ధాత్రీశ్వరా.

శా. ఆతే రారథికుండ నాహయము లా

యస్తాసనం బాశర

వ్రాతం బన్యలఁ దొల్లి చంపుదుఁ దుది

వ్యర్థంబులై పోయె మ

చ్చేతోధను డు చక్రి లేమి భసిత

క్షిప్తాజ్య మాయావిమా

యాలింతోషరభూమిబీజముల మ

ర్యాడ౯ నిమేషంబున౯.

అని చెప్పుచుండునపుడే ధర్మజుఁడు మూర్ఖులి కొంత
వడికఁ దెలిసి పరిపరివిధముల విచారించి శ్రీకృష్ణనివేతలు,
నాతఁడు తమ కొనరించిన యువకృతులు చేర్కొని యాతఁడు
లేని యీలోకంబున నుండుటకు రోసి వైరాగ్యమార్గమునఁ
దనువుఁ ద్యజించుట యుక్త మని భీమాది సోదరుల కావృత్తాం
తము నెఱింగింప వారును నన్నతో ననుయాయు లగుట కుద్య
మింప ద్రావది యనుగమనంబున కొడఁబడ, ద్రావదీనహితు
లగువాండవులు మహాప్రస్థానమునేయ నుద్యమించిరి.

పిమ్మట ధర్మజుఁడు విధివత్తుగా గురువులవలన విద్య
నేర్చినట్టియు, యువయు యుగవ్యాయతబాహువుఁ, బరిణిద్ధకం
సరుఁడు, అంశలుఁడు నగుటను రాజ్యభారధూర్వహానమర్థుఁ

దును, రాజ్యలక్ష్మీపరిగ్రహణయోగ్యుడు నగు పరిక్షిత్తును మంత్ర సామంత దండనాథ పురోహితానుమతంబుగాఁ బౌరజన సమ్మతిని బొంది రాజ్యాధీశుం జేయ నిశ్చయించెను.

ధర్మరాజానుమతి నొందినపరిక్షిత్తు శాంతిక వాప్తిక కిం యలు నిర్వర్తింపజేసి, మొదట బౌద్ధులను దారునిర్మితముగా నాసందిపై నన్యజంతువులలోను బశువులలోను హైత్రము కల దగుటచే వ్యాఘ్రచర్మము నుత్తరలోమముగాను బ్రాచీనగ్రీవ ముగాను బఱచి యవ దూర్వ ప్రహ్య ద్యోషధీ బోక్తములను దధి మఘ ఘృతాదికమును, యథావిధిగ నమర్చి పురోహితు లాకూ వస్తువినియోగపూర్వక కర్మములను జేసినపిమ్మట పరిక్షిత్తు “నేను రాజ్యముకొఱకు, సామాజ్యముకొఱకు, భౌజ్య ముకొఱకు, స్వారాజ్యముకొఱకు, వైరాజ్యముకొఱకు, పారమే ష్యరాజ్యముకొఱకు, మహారాజ్యాధిపత్యముకొఱకు నన్ను నేను ఏశముఁజేసికొనుటకొఱకు దీని నధిష్ఠించుచున్నా” *నని యా సందిపై నున్న వ్యాఘ్రచర్మపరిభాగంబున నెడమమోకాలిపైఁ గుడికాలిపిక్క నాని కూర్చుండెను. తత్త్రియుఁ డభిషేకముఁ జేయవలయుఁ గాన, ధర్మరాజు మంత్రీపూతోదకము గల కల శమును దెచ్చి యాదుంబరపర్ణమునడ్డుగ నుంచి యాయర్థము గలమంత్రములఁ జదివెను. “ఈయదకములు శివతమములు,

* ఏత శ్చయః శాస్త్రానున నీయంకము కలదు.

అన్నిటికీ భేషజములు. ఇవి రాష్ట్రమును నృద్ధిచేయించునవి. ఇవి రాష్ట్రభృతున కమృతములు.”

ప్రజాపతి యేయుదకములచే నిందుని, సోముని, వరుణుని, యముని, మనువును సభిషేకించెనో యట్టి యీయుదకములచేతనే యీతని సభిషేకించుచున్నాను. నేను నిన్ను రాజుల కధిరాజు వగు మనియు, ఋషుల కింద్రుడ వగు మనియు, భూములకు సమ్రాట్టు వగు మనియు, కోరుచు, బలముకొఱకు, శ్రీకొఱకు, యశస్సుకొఱకు, అన్నాదులకొఱకు, ఆయువు కొఱకు సవిత్రాది దేవతలఁ గోరుచు సభిషేకించుచున్నాను.

అని పరిక్షితు సభిషేకింప నాతఁడు చేయఁగల విధుల నిర్వర్తించి * సభాసమితులు నాకు సుముఖములై యుండుఁ గాక యని ప్రజల కభిముఖుడై పలుకుచుఁ గనకసింహాసనము నెక్కెను.

ఆపుడు ధర్మజం “ డోపరిక్షితా ! అర్థులు పూర్ణకాములై గృహమునుండి ప్రితినివర్తులగుటయే నీకులధర్మము. అదియే హుతము ఇష్టము తపము నగును. ” అని యుపదేశితవఁ బరిక్షితు సమ్రాథావంబున గుర్వాజ్ఞను శిరసావహించితి

* అధర్వవేదమున రాజు సభాసమితులంగూర్చి చెప్ప వాక్యములు కాన్పించును. సభలోనివాకు సభ్యు లనియుఁ సమితిలోనివారు సామితులనియుఁ బేరుకలిగి యుందురట ! (అవి హాసాఫ్ కామస్సు, హాసాఫ్ లార్జువంటివి కావచ్చును.)

ననెను. పిమ్మట ధర్మజుడు పౌర జానపదులకుఁ దమ మహా-
ప్రస్థానమునుగూర్చి తెలిపి తదనుమతి నొంది ద్రాపదితోఁ
దమ్ములతోఁ బయనంబయి, పరిక్షిత్తునకు సదనదుపక్షేప్తగాఁ
గులాచార్యుడగు కృపుని నియమించెను. తమతో తానుద్యు-
క్తురాలగు సుభద్రా నర్జునుఁడు యదువంశశరీరమును వజ్రాని,
పాండవవంశకందళమును పరిక్షిత్తుని గాపాడ నియోగించి, ఉబూపీ-
చిత్రాంగదలను బ్రభువాహనుకడ నుండ నియమించి పాండ్యజే-
తమున కనిచెను.

న వ మా ను వా క ము

పాండవుల స్వర్గారోహణము

ధర్మజులు జ్యేష్ఠానుక్రమముగా పూర్వాభిముఖులై
మహాహాదధిని జేరునపు డగ్ని దేవుఁడు బ్రాహ్మణరూపంబున
వారిం దారసించి యభిమానధనుడగు ధనంజయుండు గాంధీ-
వంబు విడువకుండుటఁ జూచి “అర్జునా ! మహాప్రస్థానివగు
నీకు గాంధీవధారణం బుచితంబుగాదు. శ్రీకృష్ణుఁడు చక్రంబుఁ
గొనియే పరలోకగతుఁ డయ్యెనా ? ” అన నాతండు దానికి
సుతసించి మహానుభావా ! నీవెవ్వండ వన, తాను వీతిహోత్రుం

డగుట నెఱిగించి వరుణుం జేరుటకుఁగాను గాఢివమును సముద్రమున వైపించి యంతర్హితుఁడయ్యె.

జ్యేష్ఠానుక్రమంబుగ నడచు ధర్మజ భీష్మార్జునాదులకు హస్తీపురినుండియే యొకసారమేయము వృషగామియై వచ్చుచుండెను. ఇట్లు వారు ప్రాగ్దక్షిణ పశ్చిమ సముద్రతీరములఁ జూచుచుఁ బశ్చిమసముద్రతీరమున జలధిమగ్నయగు ద్వారకా పురిం జూచి, కృష్ణునిఁ దలఁచుకొనుచుఁ గ్రమంబుగ హిమవంతుంబుఁ గడచి, జన్మస్థానమగు శతశృంగముఁ జూచిరి. అంత వెనుకను నడచు ద్రావది తటాలున భూమిపైఁబడి యసువులను విడిచెను. ఆవిధమును భీముఁ డన్నకెఱిగించి “ ఈమెయం దేమి దోష మున్నది ? సర్వసుగుణసంపద గల్గు సీమె యిట్లు పడుటకుఁ గలెం బేమి ? ” అన నజాతశత్రుం డాతనితో నిట్లనియె. “ భీమసేనా ! ద్రావది మనయందఱయందు సమానముగ వర్తింపవలసియుండియు నర్జునునియందు మనంబునఁ బక్షపాతంబు వహించియుండు. అక్కఱంబున సీమె ముందుగ ననువుల విడిచినది ” అని నిలువక పోవుచుండఁ గొంతదడవునకు సహదేవుఁడు భూమిపై వ్రాలెను. అది యెఱిగి భీముఁ డన్నతో “ సహదేవుఁడు భూమిపైఁ బడుటకు హేతు వెయ్యది ? జ్ఞాని యగు నీతఁడు నిర్దోషుఁడేకదా ” అన సమవర్తింతుండు “ వృకోదరా ! సహదేవుఁడు జ్ఞానంబునఁ దనకుఁ దుల్యులెవ్వరును లేరని ప్రతిజనుని ధిక్కరించును. అదియే యీతని ప్రా

జ్ఞిరణమునకుఁ గారణము ” అని చెప్పి నిలువక పోవుచుండఁ గొంతదడవునకు నకులుఁ డనువుల విడిచి భూమిపైఁ బడెను. భీముఁ డెప్పటివలె “ అన్నా ! కోమలహృదయుఁ డగు నీతఁ డేల పోలిసెను ? ” అన, యుద్ధిష్ఠిరుఁడు “ పావనీ ! నకులుఁడు సౌందర్యవంతుఁడ నని తక్కుంగలవారిని మానసంబున ధిక్కరించుచుండును. అదియే యీతని పతనకారణము ” అని నిలువక నడచుచుండఁ గొంతదడవునకు విజయుఁడు విశ్వోభరపైఁ బడి విగతజీవుం డగుడు నృకోదరుం డెప్పటి యట్ల యన్నతో “ నకలుగుణాభిరాముండును గృష్ణశ్రీతుఁడు నగు నీవిజయుఁ డేల విగతజీవుఁ డయ్యెను ? ” అన, బరేతరాట్నానుఁడు “ మారుతీ ! పార్థుండు కురుసైన్యంబుల నొక్కనాడ గల్తు నని చెప్పి యట్లు చేయలేకపోవుటచే నీతఁడు ముందుగ మృతి నొందుటకుఁ గారణ మయ్యె. మఱియు నీతండు తనకు సాటిధనుర్ధరు లెవ్వరు లేరని ప్రతివీరుని ధిక్కరించుచుండును. అందుచేత బీభత్సుండు విగతజీవుం డయ్యెను. ” అని వెనుకఁ జూడక పోవుచుండెను. కొంతదడవునకు భీముండును గూలంబడి “ అన్నా ! నే నెందుల కిట్లు పడిపోవుచున్నాను ? ” అన, బిత్త పతిసూతి “ పావనీ ! నీచరితంబు పావనంబై యయ్యు నభిమానధనుండ వగు నీ వమితభోజివి. మఱియుఁ జరులబలంబును దృఢీకరించి నిందించు దోషంబు నీయందుండుటంజేసి నీ కిట్టిపాటు కలిగెను. ” అని యీతనివలనినైనఁ జూడక ధీరస్వాతుండై

సారమేయద్వితీయుండై చనఁజన, నిందుగ్గుడు మాతలిచోడితర
 థం బెక్కి పృత్యక్షం బగుడు ధర్మశాండు వినతి నొనర్ప నిం
 దుగ్గుడు “ ధర్మరాజా ! వీతదృఢం బధిరోహింపుము. నీనచ్చ
 రితంబునకు సశరీరస్వర్గంబ యుచితంబ”నుడు శమనసూనుండు
 “ స్వర్చతీ ! సోదరభోగ్యంబు, పత్నీభోగ్యంబు గావినాకభోగం
 బు నా కభోగ్యంబు. నాపత్నీసోదరు లీభూలోకంబునఁ బడి
 యుండ నే నెట్లు స్వర్గంబునకు రాఁగల ” నన నిందుగ్గుడు “ ధ
 ర్మరాజా ! నీపలుకులు ధర్మయుక్తంబులు. నీపత్నీసోదరు లిట
 భౌతికశరీరములను విడిచి యింతకుమున్న పరలోకంబున నున్న
 వారు. నీవట వారిం జూతు ” వనెను. అప్పలుకులకు సమవర్తి
 మాతి పంతసించి సారమేయమునకుఁగూడ రథారోహణమున
 కనుజ్ఞఁగోర నాకపతి నవ్వి “ మంత్రీపూత పురోడాశము
 కుక్క కర్తమగునే ? స్వర్గ మెక్కడ ? సారమేయమెక్కడ ?
 సకలధర్మవిదుఁడ వగు నీ విట్లాడ నుచితంబే ? ” అన సమవర్తి
 మాతి తనసమవర్తిత్వముఁ గనఁబఱచుచు విశ్వాసి యగు కుర్చు
 రమును విడువరామిం దెల్పి దీర్ఘముగ వాదంప నిందుగ్గుం డాతని
 ధర్మబుద్ధికి మెచ్చె. సారమేయము సమవర్తియై శమననందనా !
 వీయోగ్యతం బరీక్షింప నిట్లు వచ్చితి నని స్వస్వరూపముఁ జూపి
 యంతర్హితం డయ్యెను. అంత నింద్రసహితుండై ధర్మజుఁడు
 త్రివిష్టవంబుఁ జేరెను.

“ రాజ్యాం తే నరకంధ్రువమ్మ ” నునానుడి సార్థకముసేయ

ధర్మజుఁ డింద్రునానతి నరకముఁ జూడవేఁగుచు స్వర్గంబున
 నొక్కయెడ భోగియగు దుర్యోధనుఁగాంచి యీసునకుఁ బుట్టి
 నిల్లును, బహువీరహాసనహేతుభూతుండు నగునీతండ్రిట్లు స్వర్గ
 సుఖమునొందఁ గారణం బేమని విచారించుచు, రౌరవ, తామి
 స, కుంభీపాకాది నరకంబులఁ జూచుచు యాతనాదేహంబుల
 నొంది యాతనల ననుభవించు జీవులయూర్త నాదంబులనాలకించి
 యుద్విగ్నమానసుండై పోవంబోవ నొక్కయెడ సపూర్వదృష్ట
 స్వరూపంబుల నొంది యైదుగురుపురుషులు, నొకపనితయ,
 “మహానుభావా! యుద్ధిష్ఠిరమహాగాజా! అట నించుక నిలు
 నిలు, నీదర్శనమాత్రంబున, నీగాత్రపుగాలి సోఁకినంతమాత్ర
 మున మాయాతన లుపశమిల్లుచున్న”వని శ్రుతపూర్వస్వరంబు
 లం బలుకుడు శామని నిర్విణ్ణుండై “మీరెవ్వ?” రన “నేను
 కర్ణుండ, భీముండ, నర్జునుండ, నకులుండ, సహదేవుండ, డా
 పదిని” అని వా రనిరి. ధర్మజుఁ డామాటల నాలించి దుఃఖా
 ర్తుండై కూలఁబడునంతలో దేవదూత యేతెంచి “మహారాజా!
 దేవేంద్రుఁడు దేవలోకంబునకు రమ్మని యానతిచ్చుచున్నాఁ”
 డన, ధర్మజుఁ డాతనితో నిట్లనియె. “ఓయీ! నాసతీసోదరు
 లిట నరకయాతన లనుభవింపుచుండ నే నెట్లు స్వర్గంబునకు రాఁ
 గలను? నాకిదియే స్వర్గము. నేను రాసని బిడ్డాజునిఁబలుకుము”
 అన నాతండు వోయిన యనతికాలంబున కింద్రుఁడేతెంచి “రా
 జా! నీసతీసోదరులు స్వర్గమును జేరిరి. కర్ణ, భీమా, ద్రుప, నకుల,

నహదేవులు, ద్రావిడము, జాతి సోదరాపకృతిచేతను, వరధి
క్కారపారువ్యంబునను, అన్యధానుష్కధిక్కారంబునను, స్వ
సౌందర్యపు గర్వంబునను, జ్ఞానంభావాహంభావమునను బార్థు
పైఁ బక్షపాతంబునను దాత్కాలికపునరకము నొందిరి. అది
యిటమీఁద లేదు. రా రమ్మన సంతసించి సునాసిరా! మర్యో
ధనుం డీల స్వర్గము నొందె నన, పురందరుం డోయుధిష్ఠిరా!
మర్యోధనునం దెన్నిదోషంబు లున్నను నాతండు సుయోధనుం
డై రణమాతుం డగుటచే వీరస్వర్గముఁ జూఱఁగొనె. నీ వింకను
మాసువదేహంబు నొంది యుండుటచే నీర్హ్యసూయలు నిన్ను
వదలలేదు. పురోద్యశ్యమాన వియద్గంభోః గుంఠ మన నతం
డెల్లు చేసి దేవత్వ మొంది సూర్య పన నేంద్రాశ్వినలఁ గూడిన
కర్ణ భీమ పార్థ యమభులను మహాశక్తిం గలిసిన ద్రావిడిం
జూచి సంతసిల్లి యనిర్వచనీయమోక్షము నొందెను. ఇటఁ బరి
క్షిత్తు నారదాదులవలనఁ బితామహులు నన్యస్తులై స్వర్గము
నొందుట విని నారాయణబలి విధానమున నిష్ప్రీత్యాణుఁ డయ్యె.

ప్రథమప్రసాదకము సమాప్తము.

ద్వితీయప్రపాఠకము

ప్రథమానువాకము

పరిక్షిదాశ్వాపాలనము

పరిక్షిస్తు పితామహాదత్త మగు రాజ్యమునొంది, “దినాంతమున సూర్యునిచే నిహితమగు తేజమునొందిన యగ్నివలె” బ్రకాశించెను. ఆతనికి, బాల్యముననే కురువీరుల నిరోధరములం బొమ్మపొత్తికలగాఁ జేసికొన నభిలషించి తదభిలాషను నెఱవేర్చుకొనిన యుత్తర, కన్నతల్లి. పదునాఱవయేటనే యతిరథ మహారథులను వేలకు గోలకుఁ దెచ్చి భీష్మద్రోణాదులచే నసదుగాఁ డీతఁ డని నుతింపఁబడిన యభిమన్యుఁడు తండ్రి. మాక్కంటితో నెక్కటికయ్యమువఁ బోరి మెప్పొందిన విజయుండు పితామహుండు. వీరసోదరి వీరవత్ని వీరవ్రసవ యగు సుభద్ర పితామహి. భీమ సుయోధనార్జునాది మహావీరులకుం గురువగు కృపాచార్యుం డాచార్యకుండు. తాను విద్యచే మనశ్శక్తిని, సాముగరిడీలచే శరీరశక్తిని, సస్త్రాస్త్ర విన్యాసాదులచే శస్త్రాస్త్రశక్తిని, పరిశ్రమచే దృఢముష్టితత్యలాఘవములను నలవఱచుకొనినట్టి దిట్ట-అయినను బరిక్షిత్తు పరరాష్ట్రముల

* సూర్యునితేజస్సు రాత్రి యగ్నియందుఁ బ్రవేశించునని వేదమునఁగలదు.

నాకృమించుట యుక్తము గా దనుకొనెను. కారణ మేమన,
కురుపాండవయుద్ధ ఫలితముగా దేశము నిర్మనుష్యకల్పమై, జీవించిన
పాండవేతరపక్షమువారు పుత్రకళత్రాదులతోఁ బరిదేవించుచుఁ
బాండవభీతిని బలాయితలై పరదేశముల కేగుటచే
తను, కృషి పాశుపాల్యాది వృత్తులు గలవారు సేనాశిబిరాడి
పరిపారముగా సుయోధనునిచే నియమింపఁబడి యాధివ్యాధు
లచే నశించుటచేతను, పరిసరములఁ జెలరేఁగిన కిరాతులు దారి
దోఁపుడుగాం ద్రయి జనపదముల దోఁచికొన, నజ్ఞనపదవాసు
లు పలాయితు లగుటచేతను, కురుదేశమున వ్యవసాయము
సన్నగిలినది. వృత్తులు నశించినవి. దీనికిఁ దోడు వడగండ్ల వా
నచేఁ బంటలు నశించినవి. * చాక్రాయణుడను “ ఉషిస్తి ”
ముషి , అటకీ ’ యను భార్యతోఁ గురుదేశములో నొకగ్రా
మమున నేనుఁగులకాపరి యెంగిలి “ అలపందల ” ను దినవల
సివచ్చినది. అట్టిపరిస్థితులం గాంచియుఁ జిన్నతనమునుండియు
మహాయుద్ధమువలన నగు దుష్ఫలితములం దలంచియు మనస్సు
కరఁగి పరిక్షిత్తు పరరాష్ట్రాక్రమణేచ్ఛను మాని ప్రజారంజన
తత్పరుండై స్వరాష్ట్రాభివృద్ధికర కార్యములను నిర్వహింపఁ
గడంగె.

తొలుదొల్తును దేశమును విడిచి పోయిన కౌరవులను
నమ్మానించి రప్పించి వారు గృహములు కట్టుకొని పాడిపంట

* ఈకథ ఛాందోగ్యోపనిషత్తున వర్ణింపబడెను.

లనుభవించురీతిని సదుపాయములఁ జేసెను. అందుల కాకుటలఁ బములవా రానందించుచుండిరి. ఆవృత్తాంతము నొకఋషి యిటులు గానముఁ జేసియున్నాఁడు.

(1) “ పరిక్షేత్తు సింహానమెక్కి మాకు త్నేమముఁ జేయుచున్నాఁడని యింటిని గట్టుకొనుచు, నొకకారవృద్ధుఁడు భార్యతో ననుచున్నాఁడు ”

“ నీకేమికావలయును పెరుఁగా ? పాయసమా ? శుద్ధ్యమా ? దేనిని దెత్తు నని పరిక్షేద్రాజ్యమునందు భార్య భర్త నడుగుచున్నది. ”

కొరవకుటుంబముల నిటుల సంతోషపెట్టి నదులనుండి నీటిని గాలువలమార్గమున భూమిపైఁ బ్రవహింపఁజేసి సస్యములు వృద్ధియై పంట లభివృద్ధి నొందునటులఁ జేసెను. ప్రజలఁ నుఖముననుండిరి. ఆవృత్తాంతమును వేటొక ముని యిటుల గానముఁ జేసెను.

(2) ఏభూమియందు సముద్రములు నదులు నీటి నిచ్చుచున్నవో, ఏభూమియందు దున్నుటచే నన్నము లుత్పన్నము

(1) “ పరికిన్నః త్నేమమకరుత్తన ఆసన మాచరన్ కులాయం కృణ్వన్ కారవృద్ధః పతి ర్యదతి జాయయా ”

“ కరరత్తన అహరాని దధిమన్థం పరిశ్రుతం జాయాపతిం వివృచ్ఛతి రాష్ట్రే రాజ్ఞః పరిక్షితః॥ ఆధర్వసంహితా 20-128.

(2) యస్యాం సముద్ర ఉత సింధు రాపో యస్యా మన్నం కృష్టయ స్సంబభూవుః॥

లగునో, అట్టిదీభూమి—బీటలోనుండి పండిన యవధాన్య మా కాశమునందలి వెలుగుకొఱకు పైకి బాడుచుకొని వచ్చుచు చున్నది. పరిక్షిస్తు సాలించుచున్న రాజ్యమున బ్రజలు సుఖముగా వృద్ధి నొందుచున్నారు !

యవలు మాత్రమే కాదు, వడ్లును బండుచున్న వినియు వర్షోదకముచే విరివిగా వ్యవసాయము చేయఁబడుచున్న దినియు నొకముని గానముఁ జేసియున్నాఁడు.

(1) ఏభూమియందు వడ్లు యవలు నాహారములగునో, ఏభూమియందు విరివిగా వ్యవసాయము చేయఁబడుచున్నదో మంచివాసలుగల పర్వత్యపత్నియగు నాభూమికి సమస్కారము.

పరిక్షిస్తుహారాజు కలియుగారంభపురాజు, ద్వాపరాంతమున యవలు గోధుమలు పల్లెలయందుఁ బండు ననియు జను లాగ్రామముల నాశ్రయింతు రనియుఁ గలియుగవృత్తాంత మను పేర మహాభారతమున నిట్లు సూచింపఁబడెను.

“(2) యవలు గోధుమలు నాహారముగాఁగల జనపదములను జనులు చేరుదురు. ”

అభీవన్యః పశ్యంతే యవః పక్వః పరోవిలం జనః సభద్ర మేధతే రాష్ట్రే రాజాః పరిక్షితేః॥ అథర్వ సం॥ 20-128.

(1) యన్యామన్నం వ్రీహీయవాః యన్యా ఇమాః పంచ కృష్టయః భూమ్యై పర్వత్యపత్నీయ గమన్తు వర్షమేదనే॥ అథ, 12-14.

(2) శ్లో. యేయవాన్నా జనపదా గోధూమాన్నా స్తతైవ జేకాన్ మాత్రయివ్యంతి యుగాంతే పర్యుపగ్ధితే॥ మహాభారతవనపర్వము.

హిమవత్పర్వత పరిసరమున నుండిన రాజ్యము కురురాజ్యము. ఆరాజ్యభూమి పాడి పంటలు, బంగారము, ఇనుము రత్నములు గలిగి రథమార్గములు బండిదారులు కాలిదారులు కలిగి జనపదముల కష్టసుఖముల దెలిసికొను స్థానిక పాలన సంస్థలు కలిగి నానాదేశముల వారు వచ్చిపోవుచు వర్తకము విరివిగా జరుగుచుండుటచే వివిధభాషలు మాటలాడువారు కలిగి చోరభీతి యెడనెడ మార్గములలోఁ గలుగుటచే దన్ని వారణోపాయములు కలిగి యందఱు సమానముగా సుఖము సుఖవింతు గీత విరాజిల్లుచుండె ని యుకయుపి పృథ్వీసుక్త మనుపేర నిలుల గాముచేసెను.

“(1) భూమి భాగలు లేకుండునట్లు మూసపుల నొక్కడఁ గూర్చుచు సందఱు సమానముగా జీవించుటకుఁ దగి యుండ నానావిధ బలముల నెచ్చు నోపనులను భరించుచున్నది. ఆభూదేవి మమ్ములను రక్షించుగాక.”

“(2) చిన్నరాళ్లు పెద్దరాళ్లు భూమి కలభూమి మమ్ములను భరించుచున్నది. అట్టి యీభూమి బంగారము హృదయ

(1) అనంతం బహుళో మానవానాం యస్యా ఉద్యతః ప్రపతన్తి నింజను నానాపర్యా ఓషధీర్యా కిభర్తి పృథివీ సః ప్రథతాం రాధ్యసాం సః॥ అభ్యువేద. కాండ 12. సుక్త 1 బుక్కు 26.

(2) కలభూమి రక్తపాంసు సాభూమి స్వభృత భృతాత్యైహి హి నిర్భృత్యైహి పృథివ్యా అకరం సమః॥

స్థానమునందుగలది. ఆబంగరుగనులు గల యీ భూమికి నమ స్కారము.”

(1) “ ఏ భూమియందు వృక్షములును, పుష్పింపక కా చెడి (మట్టి మొదలగు) వృక్షములును వ్యాపించియున్నవో య నేకవిధములుగా నినుమును ధరించియున్నదో యట్టి భూమి రక్షిం చుఁగాక.”

(2) “ శ్రేజస్సును బలమును గలిగించు నన్న భాగమును నేతినొసఁగు నో భూమి! నిన్ను స్తుతించుచున్నాము.”

(3) “ ధనము రత్నములు బంగరు దొరకెడి నిధులను గుహలను ధరించెడి భూమి మంచిమనస్సుతో నాకు ధనము నొసంగుఁగాక.”

(4) “ అనేక భాషలను మాటలాడుచు నానావిధధర్మములు గల జనులకు వారివారి స్థితుల కనుకూలముగానుండున యీ భూమి గోవు పాల నిచ్చునటుల సహస్రవిధములుగా ధనము నొసంగుచున్నది.”

(5) “ ఓదేవా! ఏమార్గములు విశేషముగా జనులచే నడవఁబడుచుండెనో యారధమార్గములు బండ్లదారులు కాలి

(1) యస్యాం వివృతౌ పనస్పత్యే ద్రువాస్తీవంతి విశ్వహౌ పృథివీం విశ్వధాయసం భృతా మచ్ఛాపధామః॥ (2) ఊర్జం పుష్పం బిభ్రతీ మన్న భాగం ఘృతం త్వాభినిక్షిదే మభూమే॥ (3) నిధిం బిభ్రత్ బహుధా గుహాసమ మశ్నిం హింశ్యం పృథివీః దధాతుమే వసూని వో వసుదారాసమా వా వేదితవాకు మమస్యమానాః॥ (4) జనం బిభ్రతీ బహుధా వివాచ

దారులు మంచివారికిఁ జెడువారికి నుపయోగపడుచున్నవి. ఆదారులయందు శత్రువులును దొంగలును లేకుండఁగఁ గాపాడుము. ఈభూమియందేది మంచిది కలదో దానిని మాకిమ్ము.”

(6) “ భూమిమీఁదఁ గల గ్రామములలో నరణ్యములలో నభలలో జనసమూహములలో సమితులలో మేము నీకుఁ బ్రియమైనటులు మాటలాడుదుముగాక ! ”

(7) “ ఓభూమి ! నీయందుఁ గల హిమవత్పర్వతములు, అరణ్యము ఆనందము నిచ్చుఁగాక. పచ్చని నల్లని యెఱుని రంగులు గలుగు ననేకవిధ క్షేత్రములు గలిగి యింద్రునిచే రక్షింపఁబడుచున్న యీభూమి జన్మాంతమువఱకు నానందమిడుఁగాక.

పరిక్షిత్తురు స్తోత్రముచేసినయెడల పశు భాగ్యాభివృద్ధి యగు ననియు దేవతలన వముతో నది సమ మనియు నాటి

సం నానాధర్మాణం పృథివీయథోకసం । సహస్రం వారా ద్రవిణస్యమే దుహం ధృవేన ధనురసపన్నరంతీ॥ (5) యేతే పంథానో బహవో జనా యశా రథస్య పర్యాఽనసశ్చ యాతవే యైస్సంచరం త్యుభయే భద్రపాపా స్తంపంథానం జయేమా నమిత్ర మతస్కం యచ్ఛివం లేన నోమృడ॥

(6) యేగ్రామా యదరణ్యం యా స్సభా అధిభూమ్యాం యేస్సగ్రామా సమితయ స్తేషు చారు పదేమతే॥ (7) గిరియస్తే ఐర్వతా హిమవంతోఽరణ్యం లేపృథివీ స్యోనామస్తు బభృం కృష్ణాం రోహిణీం విశ్వరూపాం ధృవాం భూమిం పృథివీ మింద్రగుప్తాం అజీహతో అక్షతోఽభ్యస్తాం పృథివి మవత్ ॥

ఋషులే తలచుచుండిరి. మనము నాతఁడు సర్వసముద్రని
య నందఱకుఁ బ్రేమాన్వితము దగురా జనియు, వేయునేల ?
భగవత్సముఁడేమని యజ్ఞకర్మయందు బ్రాహ్మణాచ్చంసి
“న్యూంఖ”గా గానము చేయుచుండెను. పరిక్షిత్తనము గల
భాగము “నారాశిసి” యందును. పరిక్షిత్తనము గల ఋషు
లకు “కుంతాపసూక్త” మనిపేరు. పరిక్షిత్తునందుండు గౌర
వాతిశయముచే “మహీదాన” మహర్షి తన “వతిరేయబ్రా
హ్మణము”లో (1) పరిక్షిత్తనగా నగ్ని యనియు, అగ్ని ప్ర
జలఁ జాట్టుకొని యుండునటులఁ బరిక్షిత్తు ప్రజలఁ జాట్టుకొని
యుండు ననియు లేక ప్రజ లగ్నిని మూఁగిసేయులఁ బ్రజ లాతని
చుట్టు మూఁగుదు రనియు లేక పరిక్షిత్తన సంవత్సర మనియు
సంవత్సరము ప్రజలఁ జాట్టుకొనినటులఁ బరిక్షిత్తు ప్రజల నావ
రించు ననియు లేక ప్రజలు సంవత్సరమును జాట్టునటులఁ బరి
క్షిత్తు బ్రజలు చుట్టుదు రనియు బ్రాహ్మణిచియున్నాఁడు.

“అంగిరస్సు” అనుముని తనయథర్వవేదమున నిట్లు
పరిక్షిత్తును గుఱించి చెప్పెను.

(1) “న్యూంఖ” పరిక్షిత్తనము పరిక్షిత్తు పరిక్షిత్ అగ్నిమా
ప్రజాః పరిక్షే త్యగ్నిః హిమాః ప్రజాః పరిక్షేయం త్యక్తే తేవ సాయుజ్యం
సరూపతాం సలోకతా నాన్యథా యవపంచేద. యదేవ పరిక్షిత్తిః 3 సం
వత్సరోవై పరిక్షి త్సంవత్సరం హిమాః ప్రజాః పరిక్షేతి సంవత్సరం హి
మాః ప్రజాః పరిక్షేయంతి సంవత్సరమైర్వ సాయుజ్యం సరూపతాం సలో
కతా మశ్నుతే యవపంచేద॥ వితరయబ్రాహ్మణ ర్షిః.

(1) సీగాయకుడా! పశువులను భాగ్యమును సమకూర్చుగల ఋక్కును బఠింపుము. విలుకాడు విశేషమును గుఱిపెట్టినటులు దేవతలకుఁ బ్రార్థనను సిద్ధముచేయుము.”

“పరిక్షిత్తవమును వినుడు; ఆరిఁ దందఱువ్రజలకుఁ బ్రేమాస్పదుఁ డగు రాజు. మానవులకు భగవంతుఁ డగు నన్నివలె నధికుఁడు.”

పరిక్షిత్తుచే బాలింపఁబడెడి కౌరవ్యులకూడ గౌరవముగానే చూడఁబడినటులు “మహీదాన” మహర్షి కౌరవశబ్దమునుగూడ శ్లోఘంగా నుచ్చరింపవలయు ననుటచే నూహింపఁబడుచున్నది. కౌరవ్యులు కల్యాణమగు కళ్యణు జేయువారని, ‘వితరేయబ్రాహ్మణము’న నిట్లు చెప్పఁబడెను.

(2) కౌరవ్యశబ్దమును న్యాయంగా నుచ్చరింపవలెను. దేవత లేకల్యాణకర్మను జేసిరో యది కౌరవ్యులచే బొందుచున్నారు. అట్లే, యజమాను లేకల్యాణకర్మను జేయుచుండిరో యది కౌరవ్యులచే యజమానులు పొందుచున్నారు.”

(1) ప్రతేభరం భర్త్య గోవిందం ననువిదం | దేవత్రేహం వాచం శృణోషునవీరో అన్తః | రాక్షోవిశ్వజివస్య యోదేవో మర్త్య అతి | వైశ్వానరస్య సుష్టుతిమా శృణోతా పరిక్షితిః॥ అథర్వ. 20-127.

(2) బ్రా॥ న్యాయః కౌరవ్యః శంసతిదేవానై యత్కించ కల్యాణం కర్మా పుర్వం స్తత్కౌరవ్యాభి రవాప్నువం స్తథైవై తత్యజమానా యత్కించ కల్యాణం కర్మా పుర్వం తత్కౌరవ్యాభిరాప్నువంతి॥

పైయంశముఁబట్టి పరిక్షితునకు లోఁబడిన కౌరవులు గౌరవకార్యములఁ జేయుచుండి రని తోచును. మఱియు “అంకురారోపణము” (గింజలను మొలపించుట) కల్యాణకర్మ గా యజ్ఞములయందును వివాహాది శుభకర్మలయందును నెంచఁబడును. కాన కౌరవులు వ్యవసాయకులైనఁ గావచ్చును. యజమానునకుఁ గల్యాణకర్మను జేయువా రనుటచేఁ బరిక్షితునకు భృత్యులైన నగుదురు. ‘నూ్యాంఖ’ యను గౌరవవిరుదము కౌరవుల కుండుటచే, పరిక్షితుకడ కౌరవులు రాజపురుషులైనఁ గావచ్చును. ఇట్లు సర్వసమ్మతముగ సుఖకరముగ రాజ్యపాలనా వ్యవహారములను స్థిరపఱచి దేశము ధన ధాన్య ప్రజా సంపద్యుక్తముగాఁ జేసి పరిక్షితు వినుతినొంది సంతోషపడయ్యెను.

ద్వితీయానువాకము

మాద్రవరీపరిక్షితుల వివాహయత్నము

ఆశ్రమచతుష్టయములో గార్హస్థ్యము తక్కిన యాశ్రమ త్రయమునకు నాధారభూతము. అందువలననే “బధిర పం గ్వంధ భీతుక బ్రహ్మచారి జటి పరివ్రాజకాదు”ల కాధార భూతము గృహస్థాశ్రమ మని యొకకవి చెప్పెను.

గృహస్థాశ్రమమునఁ స్వీకరించుటకుఁ బూర్వము ముప్పదియాలు లేక పదునెనిమిది కాకున్నఁ దొమ్మిది సంవత్సరములు గురువుకడ వేదాధ్యయనముఁ జేయవలయు నని మన్వాదులు విధించియున్నారు. అట్లే పరిశీన్మహారాజు ముప్పదియాటేండ్లుత్తమవిధినే బ్రహ్మచర్యము నవలంబించి యధీతవేదవేదాంగుడై “ ఫలవదర్థావబోధ పర్యంతము ” రాజసీతి నభ్యసించి గార్హస్థ్యముచే “ పురుషాత్కత్రయమును ” సాధింపఁ దలంచెను.

(1) “ ఏస్త్రీయంచ మనస్సు కన్నులు నిబద్ధమైయుండునో యాస్త్రీయంచే సంతానాద్యభివృద్ధి యగును. ” అనియు రూప శీలాదులు గలుగునామె నుద్వాహము కావలె ననియు మహర్షులు వక్కాణించుటచే నట్టి యాపె “ ఉత్తరమద్రాదేశము ” నేలినట్టి “ శల్యునకుఁ ” బాతుడగు నుపశల్యుని కుమార్తె మాద్రావతి యనునామె కల దని విని యామె వృత్తాంతము నరసిరమ్మని విదుషీమణులగు నంతఃపురపరిచారికల నంప వారు మాద్రావతిని జూచి కతిపయదినంబుల కేతెంచి పరిక్షిస్తు మ్రోలఁ దమయభిప్రాయముల నిటుల విన్నవించిరి. “ మహాప్రభూ ! శరీషకుసుమకోమలయు సద్భాగసుందరియు నగు మాద్రావతి తన్వ, శ్యామ, సుభ్రువు, కేకకచ, మంజుభుజ, శిఖరిదళన, పక్వబింబాధరోష్ఠి, చకితహరిణీప్రేక్షిణ, ఉడురాజముఖ, మృగరాజకటి, గజరాజవిరాజితమందగమనః; పలుపలుకు

(1) “ యస్యాం మనశ్చక్షుషో ర్నిబంధస్తస్యా మృద్ధిః ”॥ ఆ, గృ॥

లేల ? అచ్చిలుకులకొలికి నలుకులఁ బలుకులవెలందిని, రూపునఁగలుములచెలిని దలఁపింపఁజేయుచు యువతీస్వస్తిఁబక్కి-డా లేవులుపుపాక్కి-లిపసిబిడ్డం డాదినె యీమెను స్వప్తించెనో యను నట్లుండును. ఆమె యాకారమునకుఁ దగినవిద్యయు విద్యకుఁ దగిన వ్రజయుఁ బ్రజకుఁదగిన సౌశీల్యమును సౌశీల్యమునకుఁ దగినచేతలు కలిగి సర్వవిధమున నీకుఁ దగియున్నది. ఆమెయు నీవును గూడిన సరిస్వతిగూడిన బ్రహ్మవలె, లక్ష్మీం గూడిన విష్ణువువలె, గౌరి గూడిన గిరీశునివలె నుండువు ”

అని చెప్పి మాద్రీవతిచిత్రివటం బొందు సమర్పింపఁ బరిక్షిత్తు చిత్రిదర్శనంబునన దృగవస్థను బిమ్మట మనస్సంగ సంకల్ప జాగరావస్థల నంది మఱుచటి మధ్యాహ్నమునకె కార్మ్యము నొంది యరతిచే నాహారాభావము గలుగ సాయంకాలము వఱ కెట్టెటువో విరాళిని సహించి, హ్రీత్యాగముఁజేసి, యయ్య రాతిభీకరుండు రాతిరి (1) “ రాతితో మంతనంబుండి ” మాద్రీవతి నుద్వాహ మగుట కుద్యోగించి మఱునాఁడు మంత్ర వంతులు ప్రయాణయోగ్యోచిత వస్తుసమన్వితులు నగు కృపాది వృధులఁ గొందఱ సుహృత్తులను దనకొఱకు మాద్రీవతి యను కన్యను వరింపుఁ డని పంప వారు కతివయదినంబులకు మద్రీ పురిక్షికి తద్దేశాధీశ్వరుం గాన్పించుకొని

“ ఓమహారాజా ! ఆంగీరస గౌరవీత (2) సాంకృత్య

(1) “ రాతినా సంభాష్య యథార్థం గచ్ఛతి ” ఆ, గృ. నూ:

(2) భీష్మ ధర్మజులు వైయాఘ్ర గోత్రజు లని భారతమునఁ గలడు.

ప్రవరాన్వీతుఁడును నైయాఘ్రగోత్రజుండును, పాంశుర యశో
విరాజితుఁడగు పాండువర్మకు నప్తయు, దుర్జననంతర్జన్మండుగు
నర్జునవర్మకుఁ జాత్రుండును, వీరాధిపరుం డగు సభిమన్యువర్మ
కుఁ బుత్రుండును గృష్ణేశ్వర శత్రుయశస్కుండును గృష్ణపరీ
క్షితుండు నగు పరిక్షిద్వర్మకు మీపుత్రీకాలలామయగు మా
వ్రావతిని వరింపవచ్చితి మనిరి.

ఆయుషశల్కుండు పాండు, సకులులకుఁ దమయాఁడు
బిడ్డల నిచ్చుటచేఁ బూర్వసంబంధ మని సంలెసించి వృద్ధమంత్రి
పురోహితులకును దనరాణికి నెఱిగించి మాద్రీవతి కావృత్తాం
తముఁ జెప్ప సంలెకుముందె పక్షి మాప్రసంగానంపదలచు విని
పరిక్షిత్తునకు సమానముగు ననంగదశల ననుభవించు సామాద్ర
వతి యత్యంతానందము నొంది చూపులచేతనే సమ్మతిఁ దెలుప
నుషశల్కుండు గౌర్యాది పూజలఁ గావింపఁజేసి కృపాదులకు
సమ్మతిఁ దెలిపి కులవృద్ధ పురోహితులతో వారికడ కేతెంచి,
“కాశ్యపా వత్సారా సిత ” ప్రవరాన్వీతుండును గాశ్యప గో
త్రజుండునై శత్రుహృదయ శల్కుండుగు శల్యవర్మకు నప్తియు
నిర్ణద్రీ వరాకిముండుగు మద్రీవర్మకుఁ జాత్రీయు నతామిత్రీ
భీష్మతద్వణవిధిని జెప్పు స్మార్తానుక్రమణికాదులలో భీష్ముండు సాంకృతి
ప్రవరాన్వీతుఁడని చెప్పఁబడెను. ఆపస్తంబ ఆశ్వలాయన ప్రవరఖండ
లలో నైయాఘ్రగోత్రము మృగ్యము. సాంకృతిప్రవర కలదు. ఆప్రవర
యిచట గ్రహింపఁబడెను.

విశల్యకరణియగు నుపశల్యవర్మకుఁ బుత్రియు సంవృత్తముగఁ గు
ణములచే సర్వముగఁగా సమానయగు మాద్రీవతిని పరిక్షిద్వర్మ
కిచ్చుచుంటి మని చందన తాంబూలాదుల నిచ్చి బహూకరించి
కార్తాంతికులను రావించి ముహూర్తముఁ దెలుపుఁ డన వారు
,, జామిత్రీశుద్ధియుఁ ” బంచరహితము శుభగ్రహదృశ్యము
గల లగ్నము ” నిర్ణయించి యాసన్నముహూర్తమునె తెలుపఁ
గృహదు లాశుభవార్తను వెవ్వేగమె పరిక్షిత్తునకుఁ దెలుప జం
ఘాటుర ముందంపి నెంటఁ దామును గతిపయప్రయాణంబులు
చేసి హస్తపురింజేరి యంతకుఁ బూర్వమె శుభవార్తఁ దెలిసిన
పరిక్షిత్తునకు సవిస్తరముగఁ దాము నోయివచ్చినయంశముల
నటఁగించి సంతసింపఁజేసిరి. ఉత్తరా సుభద్రలు కృపునిచే యీ
నద్యుత్తాంతముఁ దెలిసి కలిసిన సంబంధమే యని సంతసించిరి.

శృతీయానువాకము

పరిక్షిత్తు మాద్రీవతిం దెండ్లియాడుట

పరిక్షిత్తుచే గృహ యుయుక్తులు వివాహ మంగళోచిత
కర్మకలాపంబులు నిర్వర్తింప నియుక్తులై మిశ్రీ బంధునామంత
దండనాథాదులకు శుభ లేఖలను వ్రాయించియుఁ గులవృద్ధుల
సంపియుఁ దరిలివోవుదివసంబునకుఁ బూర్వదివసంబునని వారు

వచ్చునటులు సేసిరి. యుయుశ్సుచే స్వయముగ నాహూతుం
డగు బభ్రువాహనుండు సవరివారుండై రాఁ బరిక్షిత్తు, తండి)
యభిమన్యుండై వచ్చినటులు సంతసెల్లెను.

పెండ్లికి, పెద్దలు వృద్ధులగు నైదుపలు ముద్దియలు విద్దె
ల నారితేఱిన సద్గురువులు వివాహకర్మకలాపంబులు నిర్వర్తించు
పురోహితులు మంత్రీ దండనాథులు సహాధ్యాయులు పతీర్థులు
మిత్రులు భృత్యులు పరిచారికా పరిచారకులు ఏరభటులు
పాచకులు వీణా వేణు భేరి కాహళాది మంగళవాద్యనాదకులు
పయనం బయిరి. వారిలో వివాహములకు సాధారణముగ
వచ్చు పాత్రేసమ్మితులు గాని దేవానాప్రియులు గాని లేకుం
డిరి. వారు రథములపై వాహనములపై శకటములపై నడక
లపైఁ బ్రయాణంబులు సాగింపఁ దివురుచుఁ దో నేతేరఁ బరి
క్షిత్తు నీలనీరదసన్నిభంబులగు నాజానేయములఁ బూన్చిన
తేరిపై మృగరాజులొంఱనం బగు కేతనంబు నెత్తించి శుభాలం
కృతుండై, యుచితపరికరంబుల నవలంబించిన సూతునితోఁగూ
డిన యారథము మంగళవాద్యంబులు భూనభోంతరాళంబు మా
ఱుమోయ నధిరోహించి యిందుప్రవలెం బ్రకాశించుచు మ
ద్రీపురీ పరిసరంబుం జేరెను.

ఉపశల్యుండును మహోత్సాహంబున బంధుమిత్రా
మాతృ పురోహితాదులతో నెదురునన్నాహంబుఁ జేసి యా
చ్ఛాదనాలంకరణంబులం బరిక్షిత్తును బభ్రువాహనుఁ డక్కుం

గలవారిని శారవించి, పిమ్మట ,, ముక్తాఫల సృజ్యణి చిత్రీర
 ధ్యయు, తప్త కార్తస్వర వేశ్మజాలయు మహేంద్ర నీలోపల
 హార్యమాలయు, చంద్రాశ్మ సాధాంతర లోలహోలయు లస
 త్పతాకామలకాభిరామయు నగుట నశేష మనోభిరామ య
 గుచు స్వలంకృతమగు తనపురిలో నొక్కయెడ విశాలచామీ
 కర చంద్రశాలయు నిందుకాంతోపల బద్ధకుశ్యయు, చంద్రాశ్మ
 నీలోపల స్తంభంబులపై నున్న కృత్రిమపుత్రికల హస్తంబుల
 నొప్పారు దీపికలచే బ్రకాశమాన మగు నొక ప్రాసాదమునఁ
 బరివారసహితంబుగఁ బరిక్షిత్తును విడియించి పెండ్లివారికిఁ దగి
 నయాహారోపహారాదుల నేర్పఱచెను.

పిమ్మటఁ గార్తాంతకు లాసన్నముహూర్తముం దెలుప
 మంగళస్నాతులు నలుకృతులు నగు మాన్యవతీ పరిక్షిత్తులను
 ముత్తెంపుముగ్గుల తిలనంపుతోరణంబుల శాతకుంభ స్తంభం
 బులఁ జిత్రీవిచిత్ర కృత్రిమపుత్రికలచేతులం గల కరదీపికలచే
 విరాజిల్లు కల్యాణమండపము నుభయపక్షములవారును జేర్ప
 బ్రాహ్మణులు స్వస్తివాచకంబు లనువదించఁ బరిక్షిత్తురోహి
 తుండగు ,, నుపధామ్యుఁడును ” నుపశల్యపురోహితుం డగు
 సుమంతుండును బ్రాహ్మపీఠంబుల నధివసించి ,, పరీథమాన
 కై తకశిఖాలీలాయితసుస్మితం ” లగు దంపతులఁ పెండ్లిపీటలకుఁ
 దెచ్చిరి. సుమంతుండు ప్రాచీనగీర్వాణము నుత్తరలోమము గలు
 గు ,, అనడుహ ” చర్యముపైఁ బరిక్షిత్తు నుపవిష్టుఁ జేయించె.

ఉపశల్యుండు తనజాయ సునర్ణకలశంబున నుదకంబు వీడఁబడి యీ త్వాదంబులఁ గడిగి తడియొత్తి యాతనిచే వార్పించి మధుపర్క ప్రాశనముం జేయించి విష్ణుస్వరూపుండ వగు నీకు నాపూర్వ్య లే డుతరములవారును నాపరమున వచ్చు నేడుతరములవాడును నే నును శాశ్వతబ్రహ్మలోకము నొందుటకై కనకసంపన్నురాలును గనకరత్నాభరణయుక్తయు నగు నీమెను దానమిచ్చుచున్నా నని పరిక్షిత్తు నిలిచియుండ శ్రీఖండ ఫల యుక్తమగు మాద్రీ వలీ హస్తపుటము నాతని హస్తములలో మంగళవాద్యములు జోదుకొన నునిచెను. ధర్మము చేయుటకొఱకుఁ బ్రజాసంపత్తి కొఱ కీపెం బరిగ్రహించుచుంటి చని యరిక్షిత్తు పరిగ్రహించెను.

మున్న పృథావహోమమొనర్చిన పరిక్షిత్తు మాద్రీక తితోఁ గూడి పృవేశహోమముఁ జేసి విధ్యుక్తముగా దేవతల నీరీతిం బ్రార్థించెను. (1) “ఓవరుణదేవుడా! ఈమెను అభ్రా తృకనుగాఁ జేయకుము. ఓబృహస్పతీ! ఈమెను బలిహీనఁగాఁ జేయకుము. ఇంద్రుడా! ఈమె నసుతఁగాఁ జేయకుము.” అని పిమ్మట మాద్రీవతితో “ఓకన్యకా! నిన్నీపితృగృహ మునుండి తప్పించి నాగృహమునకుఁ దీసికొనిపోవుచున్నాను. అచటినుండి నీవు విడివడ వీలులేదు. నిన్నుచ్చటనే స్థిరముగా

(1) అభ్రాతృష్ఠీం వరుణాపతిష్ఠీం బృహస్పతే ఇంద్రా పుత్రష్ఠీంకురు ఏకాగ్ని కాండ॥

నుండునటులు చేయుచున్నాను. " అని ,, ఓయిందా! ఈమె నుపుతు?రాలనుగాను మంచి భాగ్యము గలదానినిగాను జేయుము. " అని ప్రార్థించెను. పిమ్మటఁ బెండ్లికి వచ్చిన పెద్దలను ద్వేషించి " ఆర్యులారా! ఈమె మంచి మంగళములతోఁ గూడినది. ఈమెను మీరాశీర్వదించి చేరి యైశ్వర్యముతో నీమె కూడునటులఁజేసి మీగృహముల కేగుడు. " అనెను. పిమ్మట యథావిధిగ (1) ,, నాజీవమునకు హేతు ఎగు నీమంగళసూత్రమును సకంఠమునఁ గట్టుచున్నాను. ఓకన్యా! దీనితో నూత్రేండ్లు జీవింపుము " అని మంగళసూత్రధారణ మొనర్చె. పిమ్మట నుపశలు్యండు దాస దాసీజనమును రథ గజ తురగాదులను, రత్నాభరణములను, అల్లునకు చూపఱు లమితానందము నొందురీతి నమితముగ నిచ్చి కొమఱితకు నరణముగా నమూల్యవస్త్రాభరణాదుల నొసఁగి కన్యాదాన ఫలావాప్తికై పోడశవిధ మహాదానములను బ్రాహ్మణుల కొసఁగెను. ఎడ నెడ వధూవరులు, లాజహోమము, సప్తపదులు మొదలగు క్రియలఁ జేయునపుడు వధూవరులు ప్రేమను దృఢపఱచు నట్టి వియు నెప్పుడు విడనాడ రానట్టివియు నగు వివిధప్రమాణములఁ జేసిరి. అందీ క్రింది భర్తవాక్యముచే భార్యకు సర్వాధికార మిచ్చిన ట్లెంచఁబడెను.

(1) శ్లో. మాంగల్య తంతు నానేన మమజీవన హేతునా| శంఖే బ
ధ్వామి సుభగ త్వంజీవ శరదాంశతం||

(1) “ఓకస్య కా! నీకీ పతికులమునందుండు ప్రేమ సంతానముతోఁ గూడ వృద్ధియగుఁగాక! ఈగృహమందు గృహ యాజమాన్యము కొఱకు జాగరూకురాలవై యుండుము.”

(2) “ఓనారీ! నీవు మామగారియందు రాణివి కమ్ము. అత్త గారియందు రాణివి కమ్ము. ఆడుబిడ్డలయందు రాణివి కమ్ము. బావమఱుదులయందు రాణివి కమ్ము.”

ఇట్లు పెండిలితంతు జరుగుచుండ నెడనెడ బ్రాహ్మణుఁ యొక్క వేదోక్తాశీర్వచనములు కవులయొక్క కృత్యాశీర్వచన ములు పెద్దల యాశీర్వచనములు వండిమాగధుల స్తుతిపాఠము లు నొందుచు దంపతులు లక్ష్మీనారాయణాంశముచే విరాజిల్లిరి. ఉపశల్యుం డావరసంబంధుల నమేయా మూల్య వస్త్రాభరణా దులచే సత్కరించెను.

పిమ్మటఁ బరిక్షిత్తు సపరివారుండై నవోధతో హస్తిపురి కేతెంచి యుత్తరా సుభద్రలకు నవవధువుఁ గూడి మొక్కి వారల నానంబుంధినిమగ్నలం గావించెను. హస్తిపురియందుఁ గురుదేశమునందును మహారాజవరిణయ చిహ్నముగాఁ బెక్కు లుత్సవములు విందులు నాట్యములు విరాజిల్లెను. పరిక్షిత్తు తన పరివారమునకే కాక దేశస్థుల కందఱకు వివిధ బహూకారముల

(1) ఇహప్రియం ప్రజయాతే సమృద్ధతా మస్మి స్మృతౌ గార్హ పత్యాయ జాగృహి. (2) సప్రమాణీ శ్వశురేభవ సప్రమాణీ శ్వశ్రావ్యంభవ ననాందరి సప్రమాణీ భవ సప్రమాణీ అధిదేవుఁడు. ఋ 10-85-46.

నొసఁగి సత్కరించెను. మాద్రీవతియుఁ గ్రమంబున మహారాజు వకుం డగినమహిషి యనిపించుకొనుచుఁ బ్రజలకుఁ గన్నతల్లివలె ననేకోపకార కార్యములఁ జేయుచు మహారాజుచేఁ జేయించుచు ధర్మార్థ కామములఁ బరిక్షిత్తుం బరితృప్తుం జేయుచుఁ దాఁ బరితృప్తి నొందుచుఁ బరిక్షిత్తునకు ఛాయవలెఁ బ్రవర్తల్లుచు ననంతశ్రీమతియని ప్రఖ్యాతి నొందుచు గదళీవంధ్యయుఁ గాక వంధ్యయుఁ గాక, జనమేజయ శూత్రసేన భీమసేనో గ్రసేనులను పుత్రతత్సంబుల సల్పురఁ గ్రమంబునం గని యానంద వాహిని నోలలాడి పతిని బ్రజల నోలలాడించెను. అన్నలుపురుపుతులి క్రమంబున విరాజిల్లిరి.

చ తు ర్థా ను వా క ము

గోపరిపాలనము

భారతీయులకు గోవుకంటెఁ బవిత్రమగు వస్తువేదియుఁ గానరాదు. వేదములు—యజ్ఞములు—పురాణములు—వ్రతములు—శుభకర్మలు—అశుభకర్మలు—వ్యవసాయము—విశ్వర్యము—భోజ్యము—భోగ్యము—ఇది యది యన నేల—సమస్తము గోవుతో సంబంధించియే యుండును.

జీవించినంతకాలము గోవుచేఁ దరించితి ననుకొనెడి

యార్యమతస్థుఁడు చచ్చినపిమ్మటఁగూడ గోదానము చేసినన కాని పరబ్రోకమునందలి * “వైతరణీనది” యను నరకముఁ దరింపలే నని తలంచుట గోమహిమాతీతయమునకు నిదర్శనము గాదా ! గోదానవిశేషముచే నృగేంద్రద్యుమ్నాదు లలితయ కీర్తినొందిరి. గోవిషయక వివాదములచే విశ్వమిత్రుఁడు శాంతి ప్రధాన మగు ఋషిత్వ మొందుటయుఁ బరశురాముండు శాంతిని వీడి యుగ్రత్వము నొందుటయుఁ గలిగె. (1) “సత్యకాముఁ డను జారిణి పుత్రుండు (జాబాలి) శూద్రత్వమును వీడి బ్రాహ్మ్యము నొందుట గోపరిపాలనముచేతనే తటస్థించెను.

కాన గోవు భారతీయులలో నెట్టి మార్పునైనఁ గలిగింపఁగలదు. గోసంబంధమగు నన్నివస్తువులు భారతీయులకుఁ బరమపవిత్రములు. గన్యమెకాక గోమూత్రము గోమయముకూడ పవిత్రములుగా నెంచఁబడును.

పంచగవ్యప్రాశనము పవిత్రకార్య మని యార్యులు తలంతురు. (2) లేఁగతోఁగూడిన యొక్కయూ వైన నెవనియింట నుండదో వానికి శుభము లెట్లగును? లజ్జాన మెల్లు పోవును? అని స్మృతి గోసంరక్షణము ప్రతిగృహస్థునకును విధి యని చెప్ప

* మృతినొందిన వాఁడు వైతరణి నదినదాటు నిమిత్తము దినవారకర్మలో గోదానముఁ జేతురు. దానికి వైతరణి గోదానమని పేరు.

(1) ఛాందోగ్యోపనిషత్తున నీ గాధకలదు.

(2) శ్లో॥ యవ్యైకాపిగృహీనాస్తి ధేను ర్యత్సానుచారిణీ | మంగళాని కుతస్తస్య కుతస్తస్యతమఃక్షయః॥ అశ్రిస్తృతిః॥

చున్నది. నేటికాలమునం బాశ్చాత్యులు, ముహంమదీయులు గోవును హింసించుటచే వారి నార్యమతస్థులనుమానదృష్టితో వీక్షించుటకుఁ గారణమై గోవునం దుండుగౌరవముచే “గోసంరక్షకసమితు” లున్నవించుటకు హేతు వగుచున్నది. గోహత్యను జేయకున్నయెడలఁ దురుష్కు భారతీయ వివాదములంతరించి దేశ మితోధికాభివృద్ధి గలదై యుండును. గోమాత తనబిడ్డకుఁ బాల సీయక మనుష్యుల బ్రతుకునకై ప్రాణాధారక మగు పయస్సు విచ్చుటచేతనే పరోపకారసారీణ యని తలఁపఁబడును. అట్లే బ్రాహ్మణుండును స్వార్థమును వీడి పరార్థపరుండుగుట చేతనే గోవునకుఁ బిమ్మటఁ బనిత్రుండుగా నెంచఁబడును. అందువలననే నద్వైజుండు ప్రతిదినము ప్రాహ్లామధ్యాహ్నానా యాహ్నముల సంధ్యావందనమును ముగించునపుడు (1) చాలుగు సముద్రములపర్యంతము నుండు గోబ్రాహ్మణులకు శుభమగుఁగాక ” యని చెప్పును. గోసంరక్షణమును గుఱించి పాశ్చీన ఋషులు రాజులు విశేషశ్రద్ధాశులై యుండిరి.

(2) అతి కణ్వ జమదగ్నులు గోరోగోతృత్తి హేతు వగు క్రిమికాతిని నరింపఁజేయు సాధనమాలం గనిపెట్టి రనియు “అల్లండు, కుయూరు, శలులా” అనుకృములవలన గోవులకు రోగము లుద్భవించుచున్న ననియు వేదమునం గలదు. వేద

(1) చునుస్సాగరివర్ణంతం గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభంభవతు॥

(2) చూడి.డి నాచేరించుచుడిన వ్యవసాయచరిత్ర.

ముహూ గోపూజాసంబంధం మగు పెక్కు సూక్తములుగలవు. గోవు తల్లి, వృషభము తండ్రి యని భారతమునఁ గలదు. వృషభమునుగుఱించియు వేదమున విశేషముగా నున్నది. ప్రతి వత్సము మహదేశమున మకరసంక్రమణకాలమున నాఁబోతుల నలంకరించెయు సుత్సవములు పరిక్షిన్మహారాజు కాలమునుండియే చేయఁబడుచుండెను. వృషభసూక్తమని పేరు గలిగిన వృషభ స్తవరూపక మగు నీక్రిందియుగర్థము మన్వోపాదముగ నుండును.

(1) “ ఈవృషభము తన నాలుగుపాదములచేతను అలక్ష్మిని ద్రొక్కివేయుచు భూమిని కర్షణవ్యాపారముచే భేదించుచుఁ గర్షణాదివ్యాపారములచేఁ గట్టపడిన వ్యవసాయకుని భేదమును బోఁగొట్టుచున్నది. ” గోవును దన్నుట మహాదోష మని యథర్వవేదమునను శ్రీమద్రామాయణమునను నిల్లు చెప్పఁబడెను.

(2) “ ఎవఁడు కాలితో గోవును దాఁకుచున్నాఁడో, సూర్యునికెదుఱుగ మలముక్తిములను విడుచుచున్నాఁడో వాసిమూలమును సశింపఁజేయుచున్నాను. ”

(1) పర్భి నేది నుక్రమ న్నిరంజనాభి రుత్తిపన్ శ్రమే జాన డ్వాన్ కీలాలం కీనాశ ఇచ్చిగచ్ఛతి॥ అగ్ 4 11-10.

(2) యశ్చ గాం పదాస్ఫురతి ప్రవృత్ సుర్యంప మేహమ తస్య సృచ్ఛామి తేమూలం. అథర్వ 13-1-54.

(1) ఆర్యుడగు శ్రీరాముఁ డరణ్యమున కేగుటకు నే నిష్టపడియుంటినేని, పాపాత్ములకు నేవకుండ నగుదునుగాక. సూర్యుని కెదురుగ మలమూత్రములను విడుతునుగాక, నిద్రించు గోవును కాలితోఁ దన్నుదునుగాక. ” (ఇది శ్రీరాముఁ డరణ్యమునకుఁ బోవుటకు నే నిష్టపడియుండలే దని భరతుఁడు కా సల్యకడఁ జేసిన ప్రమాణములలోనిది.)

ఎంతయో గోవు గౌరవింపఁబడుచుండు పరిక్షిద్రాజ్య సమయముననే కురుజాంగలమునఁ గొన్నినృదేశములలో ధర్మ విరుద్ధములు జరుగుచున్నవనియు రాజశాసనవ్యతిరేకకార్యములు చేయఁబడుచున్న వనియుఁ బరిక్షిన్మహారాజు విని రాజపురుషులచేఁ బ్రీతికియలఁ జేయించిన, జరుగుచున్న యధర్మములకుఁ దోడు రాజపురుషుల యశీచారిములు కొన్ని ప్రజోపప్రవకరములై యుప్పతిల్లుట లోకస్వభావ మని యెఱిగిన ధర్మ ప్రభునగుటచే స్వయముగనే పోయి తదధర్మముల నణఁపఁ దలఁచి యుచితపరికరంబుల ధరించి రథాయాధుండై పోవంబోవ నొక్కడ భూ ధర్మ దేవతారూపంబుల నున్న గోవుఁబంబులఁ గలిప్రవిష్టుండును రాజలక్షణలక్షితుండును నగు క్రూరుం డగు శూద్రుండు సమీపించి,

(1) (ప్రేక్ష్యం పాపీయసాం యాతు సూగ్యంచ ప్రతిమేహ తు పాణేనహంతు గాంసుస్తాం యశ్చాగ్రోనుమతే గతః॥ రామా. అయో 75.22

శా. కైలాసాచల సన్నిభంబుగు మహా
 గంభీర గోరాజముం
 గాలకోర్కెఁడు దండహస్తఁడు సృపా
 కారుండు కూర్మిరుండు జం
 ఘాలుం డొక్కఁడు శూర్మిఁ జానురగతిం
 గారుణ్యనిర్మలఁడై
 నేలం గూలఁగఁ దిన్నెఁ బంచితీలఁగా
 నిర్ధౌతపాదాహతిఁ.

మఱియును

శా. అహోలాంగక సశుభ్రోయకణజా
 లాక్షిణ మహాంభారవణ
 బాలారూఢ తృణావళి కబళహో
 భవ్యాప్తజిహ్వగ్రీ నాం
 దోళస్వాంత సజీవవస్స నుదయ
 ద్దుఃఖాన్వితన్ ఘర్మ కీ
 లాలాపూర్ణశరీర నామొదవు ను
 ల్లంఘించి తన్నె స్పడిణ్.

ఇట్లాధేనువృషభంబుల రెంటిని గంటకుండై తన్నుచున్న
 రాజలక్ష్మణముద్రితఁ డయిన శూద్రునిం దొదవులం జూచి నువ
 ర్ణపరికర స్వందనారూఢుం డగు నభిమన్యునందనుండు కోదండం
 బు సగుణంబునేసి మేఘగంభీరవంబులగు వచనంబుల నిట్లనియె.

శా. నిన్నుం గొమ్ములఁ జిమ్మెనో కదిసెనో

నిట్టితీవై గోవులం

దన్నం గారణ మేమి మమ్మజసనా

భక్తోఁటి నేవేళలం,

దు న్నేరంబులు సేయరా డెఱుగవా

ధూర్తత్వమున్ భూమిభృ

త్సన్నాహంబు నొనర్చె డెవ్వఁడవు నిన్

శాసించెదన్ దుర్మతి.

ఓరిదుష్టా ! దండింపఁదగనివారల దండించిన నిన్ను దం
డింతు నని వృషభంబు నుద్దేశించి యిట్లనియె.

మ. కురుధాతీశ్వర బాహువప్రియుగళీ

గుప్తక్షమామండలిం

బరికింపన్ భవదీయ నేత్రజనితం

భశ్మేణిదక్కన్ జనుల్

దొరగంజేయ రధర్మసంజనిత జం

తుర్రేణిబాష్పంబులన్

గురుభక్తిన్ విదళింతుఁజూడు మితనిన్

గోహూర్తిదోవోత్తమా !

అని భూదేవత యగు గోదేవితో నిట్లనియె.

క. సాధువులగు జంతువులకు

బాధలు గావించుఖిలుల ♦ భంజింపనిరా

జాధమునాయుస్వీర్ణ

శ్రీధనములు వీటిఁ బోవు • సిద్ధము తల్లి.

క. దుష్టజన నిగ్రహంబును

శిష్టజనానుగ్రహంబుఁ • జేయఁగ నృపులఁ

సృష్ట విధించెఁ బురాణ

ద్రష్టులు నెప్పుదురు పరమధర్మము సాధ్య.

అని యిట్లు ధరణీధర్మదేవతల బుజ్జగించి మహారథుం
డగు ధనంజయపాత్రుండు క్రొక్కారుమెఱుంగు తెఱంగు ధిక్క-
రించు తేజంబుతో దిక్కులకు వెక్కిరింబయిన కలిని రూపుమాప
నుద్యోగించిన, వాఁడును రాజరూపంబు విడనాడి వాడినమొగం
బుతోడ భయవిహ్వలుండై హస్తంబులు సాచి తద్రాజసాద
మూల విన్యస్తమస్త్తుండై, ప్రణామంబునేసి చంపకు మోరాజ
తిలకా ! శరణాగతు రక్షింపుము. ఈతప్పు క్షమింపు మనినఁ
బరిష్కన్నహారా జిట్లనియె.

క. అరునకీర్తి సమేతుం

డరునపాత్రుండు భయరసావృతజనులఁ

నిర్జతులఁ జంప నొల్లఁడు

మరనభావంబు విడిచిఁ తొలఁగు దురాత్మా.

నీవు పాపబంధుండవు. మదీయబాహుపాలితం బయిన
మహీమండలంబున నిలువవలవదు. రాజజేహంబున వత్తించు
నిన్ను నసత్య లోభచౌర్య చౌర్య న్య దురాచార మాయాకలహ

కంట కలుపాది ధర్మేతర సమూహంబు లాశ్రయించు. సత్వ ధర్మంబులకు నివాసంబగు సీదేశంబున నుండరా దని వాని దే శాంతతగతుం జేసి భూధర్మదేవతలం గావాడె. ఇట్లు పరిక్షిత్తు సధర్మముగా నకలజనులకు నానందకరముగా నలువదేండ్లు రా జ్యముం జేసెను.

ప ర చ మూ ను వా క ము

మృగయావ్యసనము

వేట సప్త వ్యసనములలో నొకటి యని ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు శక్యాణింతురు. సింహ వ్యాఖ్రూది వ్రాణిహింసక జంతు సంతతిని వేటాడుట ప్రజాపరిపాలనమున కొకప్పుడు ధర్మమ యగును. (1) “దుర్బలకులజఘానువు లైన యువంబులను నీడద్రుమవీడాకరంబు లైన నీడజంబులను, ననవద్యత్మణహింసా నృశంసంబు లగు మృగంబులను మృగయావినోదంబున వధి యించి మహీధవుండు కిల్చివంబును బాంబాడు” అని రాజునకు వేట ధర్మకార్యముగా నొకడు చెప్పెను. ప్రభువు (2) “భోగి యై బలిసిన, వేటచే మేదశ్చేదకృశోదరుడగుఁగావున లాఘవ ముచే సశ్వాద్యుత్థానయోగ్య శరీరముకలవాఁ డగును. మఱియు

(1) శ్రీహర్షుని మతము. (2) కాళిదాసుని మతము.

జంతువుల భయ కోరిక వ్యవస్థలఁ గాంచ వలగును. శాణముల గుఱిచూచి కొట్టుటలో లత్యశుద్ధిని గావించుకొనవచ్చును. కాన రాజులకు వేట దుర్వ్యసనచుసంజనదు.” అని మఱి యొకమహామహుఁ డనెను. నిర్భాధకజంతుసంతతిగూడ వేట నెవమున వధింపఁబడుట యెట్టిఫర్మమో !

మఱియు నేది హింసాకాండజంతువో యేది కాదో యాయుధాహారముఁ జేయు వేటగాఁ డెఱుఁగు నిర్ణయింపఁగలఁడు? పూతమేసి యేరుసేరు ద్రావెడి యేణగిణియుల నిధినుటఁగో నెట్టిధిగిణి కలదు? గడ్డిని దినుటయె మృగములకు నోనంబగు నెడల నదా యోషిధి చెప్పవలయుననె యుదరంబు నింపుకొనెడి మనుజుసంతతిగూడ మనుష్యేతరజాతికి నధర్మియై యగుఁగాదె? కావుననే యహింసాతత్వవేత్తలు వాతాంబు జీర్ణవిగ్నాశను లగుచున్నారను వాదముగూడ చేయఁబడుచున్నది. వాతాంబువులలోఁగూడ సూక్ష్మకృమిసంతతి లేదా? దానిచే నెల్లు హింస సిద్ధించు నని * “ధర్మవ్యాధుండు” వచించె. ఎట్లయిన రాజులకుఁ గృతయుగమునుండి నేటివఱకు వేట ప్రజాసంరక్షణ పరత్వముకంటె వినోదముకొఱకె ముఖ్యముగాఁ జేయఁబడుచున్నది. ఎట్లులేన నతివేల మగు వేట దుర్వ్యసన మనం జెల్లు. సకలప్రాణినాథారిణానందకరమైన వసంతమునను నీటికొఱకు షోభించెడి గ్రీష్మమునను డప్పించే నోరెండ నీ రెచ్చట లభించు

* ధర్మవ్యాధునిచరితము మహాభరితమునఁ గలదు.

నా యని కోరికములమేరనుండి వాపోవుచు వచ్చుమృగంబులం బొంది వధించుటలో నెట్టిధర్మము, వినోదముఁ గలహో మృగ యానిపుణు లగు ధర్మప్రభువులకె విశదముకావలయును. నేటి కాలమువ నీమృగయావినోదమునకై కొందఱుప్రభువులు లక్షల రూప్యములను వెచ్చించి యరణ్యములయందు నీటిపట్టువుల గొన్నియంతిసాధనములఁగూడ నేర్పఱిపించుతుండిరట !

పాదుజంతువులగు గోవుషభంబుల వీడనుజూచి సహింసని పరిక్షిత్తు ఒకనాఁడు ధర్మ మనియే ధనుర్ధరుండై మున్యాశ్రమోపద్రీనకర శ్వాపదశిక్షణమునకై మృగయావ్యవహారోచిత వేషభాషాదికములు గలుగు పరివారముతోఁ గూడి, శ్వగణివాగురికులచేఁ బ్రధమాస్థితమగు గజానముఁబ్రవేశించి భూరి భూదారంబుల నక్షిణైః సహింసక సింహంబుల, మాయక గోమాయువుల, జిఘాంసువ్యాఘ్రంబులఁ దక్కుంగల ముక్తికషిమృగములఁ బెక్కుభంగులఁ జంపియు జంపించియు మృగప్రళయంబుఁ గావించి కసిదీఱిమి నొక్కమృగంబువెంటఁ ధూర్జటి యజ్ఞమృగంబును వెంబడించినరీతిని వెంబడించి యేయ నలక్ష్యంబై కించిద్భూతం బగుట నని పడక యదృశ్యం బగుడు నది యనమానకరం బని దాని న్నెదకి పట్టుకొన నెంచి మిఱ్ఱ పల్లంబులు వెదకుచు దారితప్పి దప్పిక వొడముడు, దాని నెందుం గానక డోలాందోళితమానసుండై పిపాసచే నెక్కడేని మృగంబుగాని పానీయంబుగాని కాన్పించునా యని వ్యసన

పిపాసలు పురిగొన నతయుచుఁ బోయెను.

అట్లు పోవంబోవ మొదవులచమ్ములను వత్సాబులు గుడఁచునప్పు డుద్గతం బగు ఘోరంబు లాహారంబుగాఁ గొని విజనంబగు విపినస్థానంబున విజతేంద్రియుండై తపంబునేయు శృద్ధుండగు “శమీకుని” సమీపించి, విప్రోత్తమా! నాచే నేటి వడిన మృగం బియ్యడ కరుడెంచెనా? అనుడు మానవృతంబున నుండుటయెకాక బహిరింద్రియంబులను సంయమించి చిత్తంబు నీశ్వరాయత్తంబు నేసియుండుటచేఁ బరిక్షిత్తు నీక్షింపక, వానిపలుకులు విసక స్థాణువువలెనే శమీకుం డుండఁ బరిక్షిత్తు చూచి యాతఁడు తన్నవమానించె నని తలంచి ఋషియని సమాధినిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డని వృద్ధుని రాజు సత్పురుషు నతమానింపరా దని తలంపక సమీపంబునఁ జచ్చి దుర్గంధమిశ్రితంబగు సర్పశవంబును వింటికోపున నెత్తి శమీకు నటుతంబెట్టి యవమానించె. వ్యసనికుచితానుచితపరిజ్ఞానము నున్నయగుఁగాదె? అప్పుడైన నాశమీకుఁడు స్థాణువువలెనే యుండంజూచి పరిక్షిత్తు కించిద్విచారసంసక్తమానసుం డయ్యును రాజసంబున సర్పంబుం దిగఁద్రోయకయె తనచక్కిం జని హస్తపురిం బ్రవేశించి యథోచితంబుగ రాజ్యంబునేయుచుండె.

మనోనువాకము

పరిక్షిత్తు కావ్యపుం డగుట

శమీకుండు శృంగీయను కమారుడు గలడు. అతని
 డవధ్యకోపి, తపస్వి, వాగ్మి, మేధావి, యువ. అతడు స్వాశ్ర
 మంబున గృహండును మునిపుత్రుతో నాడునపుడు కృశం
 డోడ శృంగి యాతని నెకసక్కమాడె; అపుడు కృశండు
 శృంగిం జూచి తండ్రియలుత నొకరాజు చచ్చినపాము నిడ నా
 డు దానివలె మిన్నకుండిన నీ కెట్టిగౌరవ ముండె నన శృంగి
 సకోధుండై “ ఏమేమీ! నాతండ్రికంధరంబున నొక్కరాజు
 కిల్బిషండు మృతసర్పంబు నైచెనే! చెప్పుసెప్పు ” మని కృశు
 నిచే సవిస్తరంబుగఁ బరిక్షిత్తుచే శమీకుం డవమానితుం డగు
 లఁ దెలిసికొని మాతండ్రి నవమానించిన యధమావనిపుఁ డేడు
 దినంబులలోఁ దిగ్మతేజస్వి యగు తక్షకుని విషంబున సవశ్యం
 బు మృతుం డయ్యెడు మని జలంబు లెత్తి శపించెను. పిమ్మటఁ
 దండ్రికడ కేగి యప్పటికిని వెలిని మఱచి లోన మనంబును బర
 మేశ్వరునంద సక్తంబుసేసిన తండ్రింగొచ్చి భేదమాసనుండై తం
 డ్రియంసంబునవ్రేలు మృతసర్పంబు నవలఁ బాఱఁజిమ్మె. కొం
 తదశవునకు శమీకుండు బహిరింద్రియంబులను మనంబునఁ బ్ర
 వేశపెట్టి మెల్లన కాలుసేతులు కదలిపి కనులువిప్ప నాతనితో
 శృంగి పరిక్షిత్తు నుద్దేశించి యతిసవర్తనంబును దా నాతని

కీర్చి న శాపంబును విన్నవించిన శమీకుడు చుఃఖతలై యిట్లనియె.

క. శ్రోధము తపముం జెటచును

గోధమ యణిమారులైన • గుణముల బాపు

గోధమ ధర్మక్రియలకు

శాధ యగుం గోధిగాఁ దఃపస్వికఁ జనునే ?

క. ప్రియ లేని తపసితపముచు

బ్రహ్మస్తు సంపదయు ధర్మబాహ్యప్రభుతా

జ్యము భిన్నకుంభములతో

యములట్లుల యధునంబులగు నవియెల్ల.

“శృంగీ ! తుమ విడిచి నీవు శ్రోధంబు చేకొని సకల తునూరక్షకుండైన పరిక్షిత్తుం బరీక్షింపక శాపం బిచ్చితివి. చెట్ట చేసితివి. రాజరక్షితులయికాదె మహామును లధికతపతిబులు నేయుచు వేదవిహితానుష్ఠానంబుల నడపుచు మహాశక్తిమంతులై యున్నవారు. అట్టిరాజుల కపకారంబుఁ దలంచునంతకంటెను మిక్కిలియగు పాతకం బొందెదది. మఱియు నరాజకంబైన రాజ్యంబున ననేకదోషంబు లుత్పన్నము లగును. ఉద్వృత్తులను రాజు శాసించి ధర్మంబును నిలుపును. కాన రాజును ధిక్కరింపరాదు. రాజుచే ధర్మము ప్రతిష్ఠింపఁబడును. రాజుచే యజ్ఞక్రియలు నిర్విఘ్నములగును. యజ్ఞములవలన దేవతలు నిలిచిరి. దేవతలవలన వాన కురియును. వానవతన సస్యములు పం

తును. నన్యములవలన మనుష్యాదులు జీవించుదురు. కాన రాజే సమస్తజీవులకు నాధారము. దానంజేసి రాజునకు ద్రోహముం దలఁపరాదు. మతియుఁ పరిక్షిత్తుండు రాజమాత్ముండె ? భర తకులపవిత్రుండు ప్రపితామహుఁడగు పాండుభూపతివలె మనలఁ గాపాడుమండెను.

ఉ. శ్రుతియవంశ్యులై భరణి

గావగఁ బుట్టినవారు బ్రాహ్మణ

శ్రుతియ నైశ్య శూద్రు లనఁ

గా గలజాతులవారలన్ స్వచా

రిత్రేముఁ దప్పకుండఁ బ

రిక్షితు కాచినయట్ల రామ మాం

ధాత్రీ రఘుక్షీతీశులు ము

దంబున గాచిరె యేయుగంబునన్.

“ఆతండు వ్యసనాసక్తుండు గావున రాజన్యస్థాలిత్యంబు నొంది నన్నవనూనించి యుండును. అట్టిమహారాజు వచ్చినపు డాతిభ్య మీయకపోవుట మనతప్పకాదె ? ఏదేనిప్రక్రియ నా లోచించి శాపంబునకుఁ బ్రతిక్రియ సేయుట లగు ” అన శృంగి పశ్చాత్తప్తుం డయ్యు నిప్పటికె నాశావోక్తులచేఁ దక్షకుం డుజ్జ్వ లదహసాశ్రుతి నొంది పరిక్షిద్వధోపాయంబున నుండు నిఁకేల యుడుగు. నావచనంబు మోఘంబుగా దనె. శమికుండు చింతించి తనశిష్యుఁ డగు శౌరముఖుం డనువానిం బిలిచి నీ నడిగి

పరిక్షిత్తుఁడో యావద్వృత్తాంతముం జెప్పి తక్షకవిషాగ్నికీ దగిన
మంత్ర తంత్రౌషధ కీయలఁ గావించుకొ మృనియు జాగరూ
కతను మెలఁగు మనియుఁ జెప్పు తున వాఁడేగి గుర్వానతిఁ
బరిక్షిత్తునకు విన్నవించి క్రమ్యుఁడగురుసన్నిధి జేరెను.

సప్తమానువాకము

పరిక్షిత్వయత్నములు

అకార్యకరణంబునకుఁ గించి తృశ్చాత్తప్తుఁడగు పరి
క్షిత్తు తనచే శమీకుఁ డవమానితుం డయ్య సత్వగుణవ్రథా
నుండు సతిరాజభక్తితత్పరుండునునై యవమానించిన తన్నుఁ
బ్రాణావనోద్యుక్తుండాఁ బురికొల్పుచుఁ బంపిన సందేశంబున
కమితాశ్చర్యానందంబుల నొందె. శృంగియొక్క కోపవ్రసాదం
బునకు మిగులఁ గుండె. పిదప, తక్షకునిబారినుండి తప్పిం
చుకొను నుపాయంబుల మంత్రులతో నాలోచించి పురపరిసర
మునందుండిన పుణ్యప్రవాహినియగు విష్ణువదీసప్రవంతిలో నేక
స్తంభ నిర్మితంబగు ప్రాసాదంబును నిర్మింపఁజేసి తత్ప్రసాదం
బున నేకతమ మంత్రులతోఁగూడి రాజకార్యముల నడపుచు
జాంగలికులు సగదంకారులు మంత్రితంత్రౌషధకీయానిపుణులు,
యోగులు మునులు దక్క నన్యుల కప్రవేశం బగునటులు శా

సింఘి సేమాంతముల శత్రునిహరణమునకుఁ దగు సైన్యములఁ గావుంచి ననుమానితులఁ బరిశోధింపఁ గంటకశోధకులకు జాగ్రత్త సెప్పి, మనుష్యశక్తికిఁ దగినరీతిని బ్రాణ రాజ్యతాణములకై జాగరూకుఁడుగ నుండి, “జాతస్య మరణం ధ్రువ” మ్మను నానుడికూడ వేఱొక ప్రక్కను బురికొలువ నాధ్యాత్మిక చింతానిమగ్నుఁ డయ్యెను.

యోగీశ్వరనార్యభాముండగు శ్రీశుకుండు తత్కాలాగతుం డగుటచే బరిక్షిత్తు తన భాగ్యవిశేషంబకాఁ దలఁచి యథోచితోపచారంబుల నబ్బెదరాయణి నర్పించి తనకుఁ గలిగిన వ్యసనాతిరేకము, శమీకున కొనర్చిన యవచారము, శృంగికోపప్రసాదము శమీకుని సాక్షికానుగ్రహము, తనజాగరూకతయుఁ, జెప్పి తనకు ముక్తి గలుగునట్లుపడేశంబుఁ జేయుఁ డని ప్రార్థింప నమ్మహర్షి యిట్లని వె రాగ్యోపదేశము నొనర్చెను.

అష్టమానువాకము

శ్రీశుకోపదేశము

క. గోవిందనామకీర్తన

గావించి భయంబుఁ దక్కి • ఖట్వాంగధరి

తీర్తివిభుఁడు సూరిగొనియెను

గై నల్యము తొల్లి రెండు • గడియలలోనన్.

కావున నీ కేడుదినంబులు వ్యవధి యున్నది. ఇంతలో నిందియడమనంబునేసి హరి పాదాంబుజంబుల నాశ్రయించిన ముక్తిదొరకుట యరుదే? యని తనవాణ్ణై పుణ్యంబువీరి సద్బోధంబు చేయుచు నెడనెడఁ బరిక్షిత్తునేయు సంప్రశ్నింబుల కుత్తరంబులు సెప్పుచు సాంఖ్యతత్వము నిట్లు చెప్పెను.

—♦సాంఖ్యము.♦—

సాంఖ్యవిద్యానిధానమును వినుము. పురుషప్రకృతులనఁ జేతనజడములు. ఇవి యనాదులు, స్వయంభువులు, సర్వసృష్టియుఁ బ్రకృతిసుండి జన్మించినదేకాని పురుషకృతము కాదు. దేహమునందుఁ బురుషుఁడు (ఆత్మ) నిమిత్తమాత్రుఁడై యుండి ముక్తి సమయమున నందుండి వేరుపోవును. ప్రకృతి గ్రుడ్డివాని వంటిది. ఆత్మ కుంటివానివంటిది. స్వతంత్రముగా గుడ్డివాఁడుగాని కుంటివాఁడుగాని నడుచునేరఁడు. కాని గ్రుడ్డివానిభుజముపైఁ గుంటివాఁడు కూర్చుండి తప్పుతోవను బోకుండఁ గనుపెట్టి యెంతదూరమైనఁ బోవచ్చునుగదా! అట్లే తటస్థుండగు పురుషుండును జడమైన ప్రకృతియుఁ గలిసి యీ ప్రపంచ మంతయు నిర్మించుచున్నారు. యజ్ఞ యాగాదికర్మలవలన ముక్తి లేదు. పురుషుఁ డన నీశ్వరుఁడు కాఁడు. జీవుఁడై యగుఁ గాన పరోపకారాదులవలననే ముక్తి కలుగు నందురు. వీరు సీతేశ్వరవాదులు. సతస్మృతప్రవక్త కపిలమహర్షి.

బౌద్ధ మతము.

జీవేశ్వరులకుఁగల సంబంధము లతీంద్రియములు. అవాఙ్మోసనగోచరములు, అజ్ఞేయములు, కాన వానినిగుఱించి తెలిసికొనుట యనావశ్యకము. ప్రత్యక్షాన మానములే ప్రమాణములు; వేదాదిశబ్దములు వ్రతానాములుగావు. అని బౌద్ధుల ముఖ్యాభిప్రాయము. సౌగతులమతిమున సృష్టినిగుఱించి నాలుగుముఖ్య సిద్ధాంతములుగలవు. అవి 'భానన' లనఁబడును. అవి యెన్వీయన,

(1) “ సర్వం దుఃఖం దుఃఖమ్ (2) సర్వం క్షణికం క్షణికమ్. (3) సర్వం స్వలక్షణం స్వలక్షణమ్ (4) సర్వం శూన్యమ్ శూన్యమ్॥

అనఁ బరిక్షిత్తు విని వాని యర్థము వివరింప వేడఁచుంటి నన నిట్లు శుక యోగీంద్రుఁడు వివరించె.

(1) సర్వం దుఃఖమ్మన సునారమంతయు దుఃఖమయమనియు నీసంసారమున సుఖములేదనియుఁ బాత్పర్యము.

(2) సర్వం క్షణికమ్మన బ్రతిపదార్థము క్షణకాలము మాత్రమే యుండును. ఉత్తరక్షణమున నుండదు. ఆత్మయను నది యొక స్వతంత్రద్రవ్యము కాదు; విజ్ఞానము, వేదన, సజ్జ, సంస్కారము, రూపము నను పంచస్కంధముల పరిణామము. ఇపు డాలోచించునాత్మ పై క్షణమున కుండదు. క్రొత్తది వచ్చును. ఇది విజ్ఞానమయము. పూర్వవిజ్ఞాన ముత్తరవిజ్ఞానము నవలంబించి తా నంతరించును. ఇట్లు విజ్ఞాన మెపుడును బ్రవహించును.

చుచుండును. ఇది యొకసదివంటిది. ఎప్పటి కప్పుడు సవీనోద కము వచ్చుచుఁ బ్రాంతినీడు పోవుచున్నను నదివల్ల యొక్కటి గానె యుండురీతి నాస్తి యొక్కటిగను యును. ఎప్పుడు వ్యావ హారికము. ఇది సాగితినిన నా భావి విభక్తి వాసులుచే వీరికి ఊణికులను నన్వర్థనామము గిల్లెను.

(3) సర్వం స్వలక్షణ మ్మనుటలో స్వస్థానోపయుక్తవస్తు వుతో నింకొకవస్తువు లోన్యము లేదు. ఈ సర్వం వస్తువువలె నున్న దినుట లెప్పు. కావున సేవస్తులక్షణమావస్తువుదే యగు, నన్యవస్తువునకుఁ జెల్లదు.

(4) సర్వం శూన్యమృత నేదియు లేదని యర్థము. సర్వ శూన్యవాదులలో (౧) యోగాచారులు (౨) మాధ్యమికులు (3) సాత్రాంతికులు (౪) నై భాషికులు నను చతుర్విధవాదులు కలరు. (౧) యోగాచారులు బాహ్యశూన్యత్వము నంగీకరించి విజ్ఞానము సత్య మనిరి. (౨) మాధ్యమికులు సర్వము శూన్య మే యనిరి. దీనింబట్టియే బాధ్యమతిము సర్వశూన్యమత మని లోకంబునఁ బ్రసిద్ధి కలిగె.

(3) సాత్రాంతికులు, బాహ్యార్థములు కేవల మనుమే యములు; ప్రత్యక్షములు కా వనిరి. (౪) నై భాషికులు బా హ్యార్థములే ప్రత్యక్షములు, నిజానమే యనుమేయ మనిరి. ఇందువలననే బాధులు బాహ్యవాదు లను నెవముపెట్టి తదితర మతిస్థులు వారిని “ బాహ్యు” లనిరి.

శౌధమతమునఁ గర్మమున కెక్కుడు ప్రాముఖ్యము గలదు. కర్మమున యజ్ఞయాగాదికము గాదు. మనుజుఁ డొనరించు పనులన్నియుఁ గర్మము లనియే యర్థము. మనుజుఁడు తా నొనరించు నదనత్కర్మఫలము ననుభవింపక తప్పదు. దానికిఁ బ్రాయశ్చిత్తము లేదు. తప్పించుకొన వీలులేదు. అందులకై పునర్జన్మముల నెత్తవలసి యుండును. కాన జన్మరాహిత్యముఁ గోరువారు కర్మసన్న్యాసముం బొందవలయును. ఈ శౌధమతమునకుఁ గలియుగమునఁ బ్రచార మెక్కువ కాఁగలదు. ఈమతప్రవక్త శాకున్యఁడు.

పూర్వమీమాంస

ఇది వేదప్రధానమతము. సాంఖ్య, సౌగతమతముల నిట్టిది ఖండించుచున్నది.

(1) సుగతుఁడే (శౌధమతప్రవక్త) ధర్మజ్ఞుఁ డందుమా; కనిలుఁడు (సాంఖ్యమతప్రవక్త) ధర్మజ్ఞుఁడు కాఁ డనుట కేమైన కిగగలదా? వా రిద్దఱు ధర్మజ్ఞులే యందుమా? వారి కభిప్రాయభేద మేల కలుగవలెను?"

కావున సాంఖ్య సౌగత మతములు ముక్తి నొసంగఁ జాలవు.

(1) శ్లో. సుగతో యది ధర్మజ్ఞః కపిలో నెతి కా కథా
తామ్రభౌ యది ధర్మజ్ఞౌ మతభేదః కథం తయోః.

(1) వేద మంత్రయు ధర్మమునకు మూలము. శాసన దెలిసినవారు చెప్పు స్మృతులు వారి చర్యలును ధర్మమునకు మూలము. సాధువుల యాచారములును ధర్మ మన నొప్పు. ధర్మముఁ జెప్పువారు లేనపు డాత్మకుఁ దృప్తి నొసఁగు కర్మ మును ధర్మమే యగును.

కాన వేదోదితి నిత్య నై మిత్తిక కర్మల నాచరింప ధర్మ మను నొక దేవతావిశేష ముద్భవించి మరణాంతరము స్వర్గా దిసుఖముల నొనంగును. అని పూర్వమీమాంసాశ్రయ నుడు వుదురు. “ ఏతన్మతప్రవక్త జై మినిమహర్షి. ”

యోగసిద్ధాంతము.

ప్రాణాయామాది సాధనములవలన సంతర్పాహ్యేంద్రి యములను స్వాధీనపఱచుకొని సమాధినిపొందెడి ముక్తి నొందవలయు నందురు. తన్మతప్రవక్త “ పఠింజలిమహర్షి. ”

న్యాయదర్శనము.

యథార్థజ్ఞానసంపాదనమునకై ప్రత్యక్షము, అనుమాన ము, ఉపమానము మొదలగు వానిగుఱించి చెప్పుచు నెదుటి పక్షములవారి సిద్ధాంతములను ఖండించు యుక్తులే యిందు విపు లముగాఁ గాన్పించును. ఈశ్వరతత్వ మిందు మృగ్యమైయున్నది. ఏతన్మతప్రవక్త “ గౌతముండు. ”

(1) శ్లో. వేదోఖిలో ధర్మమూలమ్ స్మృతిశీలేచ తద్విదామ్

ఆచారశ్చైవ సాధూనా మాత్మన స్తృప్తిరేవచ. హరదత్తుండు.

వైశేషికదర్శనము

ఇది న్యాయదర్శనమును సర్వవిధములఁబోలియున్నది. ఇందుఁ బరమాణువాదము ముఖ్యము. పరమాణువు లణక ద్వ్యణుకాదికముగ మాత్రీ యీప్రపంచముగా సృష్టింపఁబడెను. జగత్తునందుండు ప్రతిపదార్థము నణమయమ యగు. అణసంయోగమువలననే సుఖదుఃఖములు, ధనికనిర్ధనికత్వములు, రోగములు, తన్నివారికౌషధములు మొదలగునవి కలుగుచున్న వనియుఁ బ్రళయకాలమున నీపదార్థములన్నియు నశించి యీప్రపంచము పరమాణువులుగా మాటుననియు, వీరిమతము. ఈమతమున నీశ్వరనామమె మృగ్య మగుట నీమతము నిరీశ్వరమతమనఁ జెల్లును. ఈమతప్రవక్త “కణాదుఁడు.” పై న్యాయవైశేషికదర్శనములను, తర్కశాస్త్రమందురు.

ఉత్తరమీమాంస.

(వేదాంతము)

ఇది మత్స్యిత్వపాదు లగు బౌద్ధరాయణులశారు ప్రవక్తగాఁ గలది. జీవ బ్రహ్మ సంబంధములగు సుపనిషద్వాక్యముల నేటి బౌద్ధరాయణసూత్రము లనుపేర మద్దురుపుంగవుం డొన నరించెను. ఈసూత్రములకే బ్రహ్మసూత్రము లని పేరు. ఇందుఁ జేర్పఁబడిన యుపనిషద్వాక్యములను “ఉపబృంహితవాక్యము” లందురు. ఇం దాత్మానాత్మ వివేకము జీవబ్రహ్మ సంబంధము విపులముగాఁ జెప్పఁబడెను. ఈమతముపై ద్వైతా

ద్వైత విశిష్టాద్వైతాభిప్రాయములు గలవు.

ద్వైతము.

జీవుఁ డెప్పుడు నీశ్వరుఁడు కానేరఁడు. యాతనాదేహ ధారియై పరలోకమున సుఖదుఃఖము లనుభవించు ననియు జీవుఁ డుత్కృష్టపుణ్యకర్మలచే నీశ్వరసాన్నిధ్యము నొందు నని యు ద్వైతమతము చెప్పును.

అద్వైతము.

ఈమతమున జీవుఁ డీశ్వరుఁ డగుటకు సత్కర్మల నాచ రించుచుఁ దత్కర్మఫలత్వాగి కావలయు నని చెప్పఁబడును. శివ విష్ణాది భేదము లనవసరము. ఏదేవుం బూజించినఁ బూ జింపవచ్చు నని యద్వైతమతము చెప్పును.

విశిష్టాద్వైతము.

ఇందు జీవుఁ డీశ్వరుఁడు కానేరఁడు గాని జీవుఁడు ము క్తి సమయమున నీశ్వరునకు సాటియగు స్వరూపము నవలంబించు నని చెప్పఁబడును. కొంద టీమతస్థులు లక్ష్మీనమేతుఁ డగు విష్ణునే పరతత్వ మందురు. వారిని వైష్ణవులనం జను. మఱి కొందఱు పార్వతీనమేతుఁడగు శివుఁడే పరతత్వ మందురు. వా రిని శైవులనం జను.

ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైతమతములకు ముపనిషత్తులు, బ్రహ్మసూత్రములు మాలిమెకాక యుష్మత్పితౄమహంబుండగు నర్జునుండు కురుక్షేత్రసంగ్రామసమయంబున స్వ పర జన సం

హారకారణం బగు ప్రానిదారణంబునకు విచారించుచు మోహో
 వహతచేతస్కం డగునపుడు ముహూర్తమాత్రంబుననే తన్మో
 హమును మాన్పిన శ్రీశృష్టభగవానుని యుపదేశవాక్యములు
 ను బరమప్రమాణములు. వానికి భగవద్గీత లని పేరు. ఏమత
 మైనను ముక్తినింద ననువగును. కాని భక్తిమతమే త్వరిత
 ముగ మనుజు ముక్తి నొందించుటకు దగ్గఱదారిం జూపు నని
 శుకుండు చెప్పఁ బడినట్లు, భక్తిమతమున కెట్టిసాధకములు
 కలవు? ఎట్లు దేవదేవుని భజింపవలయు నని యడుగు శుక
 యోగి యిట్లు సెప్పెను.

మనో వాక్తాయకర్మలచే సఖ్యము, శ్రవణము, దాసత్వ
 ము, వందనము, అర్చనము, సేవ, ఆత్మగోనైఋక, సంకీర్తన
 ము, చింతనము ననుసీతొమ్మిదిమార్గములచే శ్రీహరిని నమ్మి
 సేవించినయెడల ముక్తి నొందఁగలవు.

అని హరిసేవావిధానంబు లుపదేశించి పరమేశ్వరుని
 విరాట్స్వరూప మభివర్ణించి పరిక్షిన్ననంబునఁ బరమేశ్వరభక్తి
 తత్వంబు పాదుకొనం జేసి యాతనితో శుకయోగి మఱియు
 నిట్లనియె.

ఉ. ఏను మృతుండనాదు నని

యింతభయంబు మనంబు లోపలన్

మానుము సంభవంబుగల

మానవకోట్లకుఁ జూపు నిత్యవత్సాఁ

గాన హరిం దలఁపు మిఁకఁ

గల్గదు జన్మము నీకు ధాత్రిపై
మానవనాథ ! పొందెదవు

మాధవలోకనివాససౌఖ్యముల్.

అని చెప్పి శుకయోగి యథేచ్ఛముగఁ జనఁ బరిక్షింతు
జేహపతనపర్యంతము సేయఁగల యుచితకర్మలఁ జేయుచు,

ఆ. నుతుల హితుల విడిచి • చుట్టాల విడిచి యి

ల్లాలి విడిచి బహుబలాభి విడిచి

రాజు హృదయ మిడియె • రాజీవనయనుపై

ధనము విడిచి జడ్డుఁ దనము విడిచి.

నవమానువాకము

తక్షకునిప్రయత్నములు

తక్షకుఁడు శృంగిచేఁ బ్రేరితుండై పరిక్షిత్వితామహుం
డగునర్జునుండు తొల్లి, ఖాండవదహనంబునఁ దనకును దనయును
యాయులకు నిక్కట్టు కలుఁగఁజేసి, యపకారంబు సేయుటయ
కాక, అప్పుడ తనజాతియగు సశ్వసేమతల్లిని వధించియుఁ గర్ణ
యుద్ధంబున సశ్వసేను వధించియుఁ దనజాతికే మహాపకారికా
ర్యంబులఁ జేసియుండుటచే నాతనిపాత్యుఁ డగు పరిక్షిత్తునె న

వధించి పగ నీగుడు నని తలంచి, ప్రత్యక్షయుద్ధంబునఁ బరిక్షిత్తుఁ జెనక శత్రుంబుగా దని స్వభావంబుననే కుటిలవర్తనను డగుటచేఁ గుటిలవర్తనముననే యాతనిం జంప నిశ్చయించి తనకుఁదోడుగఁ గొఁదఱ భుజంగులఁగొని మాటువేసంబుల నవలంబించి హస్తపురి కేతెంచుచుండెను.

క శత్రువు ని క థ.

తక్షకుఁడు విషప్రయోగంబుననే పరిక్షిత్తును వధించు నని కురుదేశమునం దంతటను జనులు చెప్పుకొని పరిక్షిత్తుపైఁ గలభక్తిచే విచారమగ్ను లగుచుండఁ జాంగలికుండును మహా తపస్వీయు నగు కశ్యపుం డను విప్రుండు విని నిస్సంకుచు గాన పరిక్షిత్తునకు విషప్రయోగంబైనఁ దాను బ్రతికించి దేశోపకారమును జేసి రాజుచే సమిలమగు బహుమతి పొందవచ్చునని తలంచి విషాపనోదకములగు మణిమంత్రోషధాదులఁ గొని యొకజనపదంబునుండి హస్తపురి కేతెంచుచుండెను. అట్లు వచ్చు కశ్యపుని దక్షకుఁడు హస్తపురికి గవ్యూతిమాత్ర దూరంబున దారసించి విప్రోత్తమా! మీదేయూ రెచ్చటి కేగుచుంటి రే యేవిద్యల నభ్యసించితి రని ప్రస్తావనపూర్వకంబున నడుగ నాతం డిట్లనియె.

కశ్య—దేశమును సుభిక్షముచేసి సత్పరిపాలనముసేయు శ్రీమత్పరిక్షిన్నహారాజు నొకబేలయగు విప్రుఁడు గినిసి, కురుదేశముపైఁ గన్నువైచి యెట్టులైన నీదేశమున కుపద్రవము

గల్పింపఁ దలంచు తక్షశిలానగరాధీశుండగు తక్షకుని బోధన
హింప భుజంగుండును రంధ్రాన్వేషియు నగు నాతక్షకుండు పృ
త్యక్షుంబుగఁ బరిక్షిత్తులో ననిసేయలేక విషప్రయోగమునఁ గు
టిలగతి నామహారాజుం జంపయత్నించుచుండె నని వింటిని.

తక్ష—అగుఁగాక మీ కందుఁ బ్రకృతి యేమున్నది.

కశ్య—నేను జాంగలికుండను. ఎట్టివిషప్రయోగంబు
నైనఁ ద్రుటిలలో బావఁగలను. నాప్రభువునకె యట్టియొక్క
టులు సంభవించిన నాప్రజ్ఞం గనఁబడిచి నే నాతని విషవిము
క్తుం జేతును.

త—తక్షకుం జాళీవిషాక్రేసతుం డని యెఱుంగుదువా ?

క—అగుఁగాక నే నాతనితాతను. మఱియు నాతని ని
షంబులఁ ద్రుటిలలో నివారింపఁగలను. నారాజునకు దేశమునకు
సంభవించు నుపద్రవంబును బోఁగొట్టి సురక్షింప సిద్ధముగ
నుంటిని.

త—(కశ్యపునిరాజభక్తికిని దేశభక్తికిని మెచ్చి) కశ్య
పర్షీ ! నీదేశభక్తికి రాజభక్తికి మెచ్చితిని. నేన యాతక్షకుండ.
నీ వెంతవాడ వయ్యును నావిషాగ్ని నార్పలేవు. నిదర్శనముఁ
జూడు మని సన్నిహితంబును బెక్కులూడలలో జంతువులతోఁ
గూడినదియు నగు నొక్క న్యగ్రోధముపై దనవిషంబు నుపయో
గింప నది భగ్గున మండి భస్మశేషం బయ్యె. దానిఁ దక్షకుండు
కశ్యపునకుఁ జూపి దీని కెట్టిచిక్కిర జేయఁగల వనియెను.

క—చూడుము నాప్రజ్ఞ నని యాభస్మముఁ జక్కఁగఁ జోగ్గుఁజేసి మంత్రోదకముం బ్రోక్షింప నది యాకురించి యంతన ద్విదధితంబై విటపియై యెప్పటివలె బెద్దవట్టియై సకల జంతు సంతానముతోఁ గూడియుండె. అన్యక్షంబున సంతకు ముందు మఱ్ఱాకులకై హస్తీపురినుండి వచ్చి చెట్టు సధిరోహించిన శోత్రియబాలుండును జచ్చి తిరుగ బ్రదికి విటపాంతర్హితుండై వీరలనుడువులు వినుచు నేడఁదేలుచుండెను.

త—(అశ్చర్యాతిశయంబు నొంది) విప్రోత్తమా ! నీ మహిమ కత్యానంబాశ్చర్యములం బొందితిని; పరిక్షి త్తిచ్చు ధనముకంటె బెక్కు మడుంగులు ధనము నీ కిచ్చెదను. పక్షి త్పాదానంరక్షణోద్యమమును మాలీము మానుము.

క—నీవు నేయుపని నాదేశమునకు ముప్పుఁ గలిగించును. నాదేశ మిపుడు రాజన్వంతము. నీవు, పాండవులు పరలోకప్రాప్తి నొందినసందుఁ జూచి శకునిభాతుని మోసగించి గాంధారదేశమును ధ్వంసముఁ జేసి తక్షశిలారాజ్యమును స్థాపించితివి. అట్లే మాకురుదేశముఁగూడ ధ్వంసముఁ జేయఁదలచితివా ? నీవు వాలించినయెడల రాజన్వంతం బగు కురుదేశము జహ్నుగుండ వగు నీచే రాజవంతమె యగును గాని రాజన్వంతము కానేరదు.

త—నీరాజభక్తికి మెచ్చితిని, నీజాతివాఁడు—తపస్వి—వృద్ధుఁడు—అనపరాధియు నగు శమీకు నవమానించినరాజు విన్ను రే. పవమానింపఁ డనుట కేమి నిదర్శనము ? నేను మీ

జాతియందుఁ బ్రేమకలనాఁడనై శృంగియుటదేశముచేతనే పరిక్షిత్తుఁ జంప నేతెంచితిని. గాంధారరాజ్యము నాక్రమించినటులు మీకురురాజ్యము నాక్రమింపను.

క—దేశమున కుపద్రవమువచ్చినపుడు జాతి మతవివక్షతలుండరాదు. కుటిలగమనుఁడ వగు నిన్నుఁ బ్రేరేపించిన మా శృంగియు నాకు శత్రుండ. ఏమైనం గానిమ్ము నీవు మాదేశము నాక్రమింప వనుటకు సమ్మత మేమి? నీమాట కే నొడంబడను.

త—(తనలో) ఈతనికిఁ బట్టుదల మితిమీరి యున్నది. పరిక్షిత్తును నేను చంపినను, అతఁడు చేసిన లోకోపకారకార్యములచేఁ బ్రజల కాతనిపై భక్తి మిక్కుటమై యున్నది. అందువలన నాగులు దేశ మాక్రమింప దేశస్థులంగీకరింపక తిరుగఁ బడి నాతక్షశిలారాజ్యమునె ధ్వంసముఁ జేసి నన్నె రాజ్యభ్రష్టునిగఁ జేయంగలుగుదురు. అందు కీబీదబాఁపని వాక్యములె తార్కాణములు. ఎట్లులైన మిత్రుఁడగు శృంగీపని నెఱవేర్చ వచ్చిన నేను మోఘకార్యుండ నని నాగు లనుకొనకుండఁ దగిన యుపాయము కావింపవలయును. ఇట్లు తప్పక సేయుదును.

(ప్రకాశముగా) కశ్యపా! నీవాక్యముల కానందించితిని. నీ వొకవని నే నొకవని చేకొని చేయుట యుక్తము. నీవు చెప్పిన చొప్పున నీదేశమువంకం దేఱిచూడను. రాజప్రాణములనుమాత్రము నాకు వదలుము. నీదారిద్ర్యవిచ్ఛిత్తి యగునంతకంటె మితిమీరిన ద్రవ్యము నీ కొనంగెదను. పరిక్షిత్తుకుమారుఁడే

రాజగును. నేను మీదేశమున కుపద్రవముం గావింపను. నమ్ముము. దీనికి నీ వంగీకరింపుము. నావారియెదుటఁ జేసినప్రతిస నెఱవేర్చనిమ్ము. దీనికి నీ వాటంకపఱచిన యెవరికెక్కి వారు చూచుకొనవలసియుండును. నాసైన్యముతో మీదేశముపై దండయాత్ర సలిపెదను. భవిష్యత్తు దైవాధీనమ యగు. నేను నొకరాజమాత్రుండ, ప్రతిజ్ఞానిర్వహణము నాకువిధి యని తలంపుము.

క—(తనలో) ఏడు కుటిలగమనుండు. దేశముపై దండయాత్ర వడసిన దేశోపప్లవ మగును. ఆడినమాట తప్ప కుండఁగ నీతఁడు పరిక్షితునుమాత్రము వధించినఁ గొంత మేలె యగు. అనపరాధి సవమానించినందుల కారఁడు ప్రతిఫల మ నుభవింపఁదగు. అయిన నాతనికుమారుఁడు రాజు కాఁగలఁడు కదా! నా కమితధనముకూడ లభింప నున్న దని తలంచుచుఁ దక్కుకునితో (ప్రకాశముగా) తక్షకా! నీవు నీద్విజిహ్వతఁ జూ పిన నామంత్రితంత్రములచే నీరాజ్యమును నిన్నును నశింపఁ జేతును, కాన మాట నిలుపుకొమ్ము. పరిక్షితు నీ వెటులు సేసిన నే నంగీకరింతును. అనపరాధి యగు తపస్వి సవమానిం చిర్లదధుల కాఫలము పరిక్షి త్తనుభవించుఁగాక. తత్కుటుంబ ముష్కాంతి కుపద్రవము రాసీయకుము. నీవును మద్దోత్రీజాడ వ గుట నీప్రతిజ్ఞను నిర్వహింపఁ జేయుటయు నాకు విధియే. నా కెంత ధన మిచ్చెదవు?

త—నీ చెప్పినచొప్పునఁ జేయుదును. కురువాజ్యమునకుఁ గాని పరిక్షేద్యంశజలకుఁగాని యెట్టియుపద్రవమును రానీయను. నీకిదె కోటినిష్కముల నిచ్చుచున్నాను. అని తనభృత్యులచేఁ గొనిరాఁబడు ధనంబులోఁ గోటినిష్కంబుల నెంచి వేసడంబు లపై వేయించి పరిరక్షకులతోఁ గశ్యపునింటికిఁ జేర్చ నాజ్ఞాపించెను. కశ్యపుఁడు దనజీవితంబున నంతటి ధనరాశిం జూడని వాఁ డగుట నత్యనందంబుం బొంది స్వజనవదంబునకు నెడలి పోయెను.

భేదోపాయముచే నట్లు కశ్యపుని లోఁబఱచుకొని తక్షకుఁడు, అనుయాయులతో హస్తీపురిం జేరి రాజప్రాసాదముఁ జేరునుపాయంబులఁ గానక రాజ మంత్రితంత్రోపధవిదులగు వనాటబ్రాహ్మణులకు బై రాగులకుమాత్రము ప్రవేశము నిచ్చుచున్నాడని విని తనయనుయాయు లగు నాగకుమారులకు మునిశిష్యుల వేసములు వేయించి మంత్రోదకములు, మంత్రించిన ఫలములు ఓషధులు వారు తమయాశ్రమమునుండి తెచ్చినట్లు లభినయింపజేసి పంపెను. అట్లు పంపఁబడినపండ్లలోఁ గొన్ని విషప్రయుక్తం బగునటులు విషక్రిమిగవ్వంబు లై నవియు, మఱి కొన్ని మూర్కొనినంతన చువువిషముం బ్రవేశపెట్టినవియుఁ గలవు. ఇట్లు వారల నంపి తాను తిరస్కరణీవిద్యచే బై నుండెను. అనాగులు దౌవారికులచే ఋష్యాశ్రమములనుండి విషాపనోదకమంత్రోదక ఫలాదులు దెచ్చితి మని రాజునకుఁ గబు

రంపి ప్రవేశమున కనుజ నొంది ప్రవేశించి (1) “దీర్ఘమాయు
రస్తు” అని కపటాశీర్వచనంబుం జేసి యివి మున్యాశ్రమానీతం
బులు మాగురువులు మీ కంపి రని యనామతరు లగు మునుల
పేరులు సెప్ప, కాలకర్మవశంబున నాతండు వానిని స్వీకరించి
వారి నిర్గమనంబున కనుజ నిచ్చి శుకోపదేశంబున నిట్లు పరమే
శ్వరుని ధ్యానించుచుండెను.

—♦ పరమేశ్వరునుతి, పరిక్షిన్మరణము ♦—

ఉ. ఏవిభు వందనార్చనము

లేవిభుచింతయు నామకీర్తనం

భేవిభు లీల లడ్పుతము

లెప్పుడు సంశ్రివణంబునేయ దో

పావలిఁ బాసి లోకము శు

భాయతవృత్తిఁ జెలంగునందు) నే

నావిభు నాశ్రియించెద

సహాఘనివర్తను భద్రకీర్తనుఁ.

ఉ. ఏపరమేశు పాదయుగ

మెప్పుడుఁ గోరి భజించి నేర్పరుల్

తోపలిబుడ్ధిలో నుభయ

లోకిములందును జడ్డుఁ బాసి యే

(1) దీర్ఘం + ఆయుః (లేక) దీర్ఘ + మాయుః, అనిసదవిభాగము.
(మాయుః = మైత్ర్యగోగము)

తాపము లేక బ్రహ్మగతిఁ
 దారు గతశ్రములై చరింతురే
 నావరమేశు మొక్కెద
 సఖాఘనివర్తను భద్రీకీర్తనున్.

చ. తపములఁ జేసియైన మఱి
 దాసము లెన్నియుఁ జేసియైన నే
 జపములఁ జేసియైన ఫల
 సంచయ మెవ్వనిఁ జేర్చకున్న హే
 యపదములై దురంతవిప
 దంచితరీతిగ నొప్పుచుండు స
 య్యసరిమితున్ భజించెద
 సఖాఘనివర్తను భద్రీకీర్తనున్.

మ. అణువో, కాక కడున్ మహావిభవఁడో
 యచ్చిన్నఁడో, ఛిన్నఁడో,
 గుణియో, నిర్గుణఁడో, యటంచు విబుధుల్
 గుంతీభవత్తత్త్వమా
 ర్గణలై యేవిధు పాదపద్మభజనో
 త్కర్మరంబులం దత్వవి
 క్షణముం జేసెద రట్టినిష్ఠుఁ బరమున్
 సర్వాత్ము సేవించెదన్.

ఉ. ఎవ్వనిచే జనించు జగ

మెవ్వనిలోపల నుండు లీనమై

యెవ్వనియందు డిందుఁ బర

మేశ్వరుఁ డెవ్వఁడు మూలకారణం

బెవ్వఁ డనాదిమధ్యలయఁ

డెవ్వఁడు స్వాముఁ దాన యైనవాఁ

డెవ్వఁడు వాని నాత్మభవు

నీశ్వరునే శరణంబువేడెదన్.

అని పరిక్షిత్తు పగమేశ్వరుఁ బ్రార్థించుచుఁ గుహనా
మునిగుమారులు సన్నిధిమించినోయిం ఫలంబులం దత్కొలస
న్నిహితులగు మంత్రులకుఁ గొన్నియిచ్చి యందుంజూపున కం
దంబుగ నున్న పలం బొందు తీసి మూర్కొనుడు నందుండు
పరిమళమభితమైనవిషము శ్వాసనాశములలోనికిఁ జొచ్చి రక్త
ప్రసారమునాఁపుచుండె. అంతలో రాజు మూర్ఛ నొందుచు
నందుండు క్రిమిసంఘాతపుఁగాటంచే ననువులను విడిచెను. సన్ని
ధి నున్న మంత్రులు స్వహస్త సితఫలంబు లట్టిన యగు నని
వానిం బొట్టవైచుచు విషవైద్యులఁ బిలుచుతోడఁగలో నుండఁ
దక్షకుఁ డాతనినై పుణ్యముచే నాప్రాసాదంబున కగ్నిఁ దరికొల్పి
సదియొకక్షణమునన రాజశవంబుతో భస్మీపటలం బయ్యె.
తత్ప్రసాదస్థ పరివారం బెటులనో ప్రాణంబులతో నీవలం
బడిరి. భయభ్రాంతులై వారు చూచుచుండఁగనే తక్షకుం

డును మాయామాణవక వేషధారు లగు నాగులు సల్లనిదీర్ఘజే
హంబులతో నంతలోన యదృశ్యులైరి. మాతాత్మత మగు
నీదారుణకర్మమునకుఁ బ్రతిసేయనేరక రాజకుటుంబరక్షణమును
రాజ్యరక్షణమును నమాత్యులు జాగరూకులై చేయుచుఁ బం
చశరద్వయస్కుఁడు బాలుండునగు జనమేజయుపైఁ గర్తవ్య
ముంచి పరిక్షిత్తునకుఁ బారలౌకికక్రియలు పురోహితుఁడు
సేయునటులఁ జేయించిరి. పితృమేధానంతరమునఁ బారపురో
హిత మంత్రీదండనాథులకూఁచి జనమేజయునిఁ గురురాజ్యము
నకుఁ బట్టాభిషిక్తుం జేసిరి.

ఇది

శ్రీమత్కృష్ణగోత్ర పవిత్ర పెండ్యాల వేంకయ్యాఖ్యపుత్త్రీ,
మహాభారతచరిత్ర వ్యవసాయచరిత్రాది విమర్శగ్రంథప్రణేతృ
వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి విరచితంబగు
పరిక్షిద్చరితంబు సర్వంబును
స మా ప్త ము.

ల ఘు టి ప్ప ణి

అ

అంసలుడు = బలిసినవాడు
అగదంకారుడు = వైద్యుడు
అటమటము = వ్యర్థము
అతివేలము = హద్దుమీతినది
అనుయాయులు = కూడవచ్చువారు
అనువాకము = కొన్ని పనసలుగలవేడ్

భాగము

అఫలుబాణములు = పృథ్వి మైనబాణములు

అలక్ష్మము = కనబడనిది
అనంధ్యము = పృథ్విముకానిది
అశ్వసాది = గుత్తిపుర్రాసు
అసదు = తక్కువ
అహంభావము = గర్వము

ఆ

ఆంగోళిక = అందలము
ఆకర్షణము = వినుట
ఆశ్చర్యము = నేయి
ఆశీర్వాదము = పాము
ఆసిం = నాణ్యవస్తువులను సమముగ
నుండు మంచమువంటి యొకయా

నము

ఇ

ఇల్లడ = పదిల మని చెప్పి యొప్ప
గించుట
ఇతోధికము = ఇంతకంటె హెచ్చు

ఈ

ఈగు = తొలగించు

ఉ

ఉత్తరలోమము = పైనిరోమములు
కలది

ఉత్తానీకృతము = వెళ్ళికిల చేయబడినది

ఉదాటితము = దెప్పిపాడవబడినది
ఉద్వృత్తులు = గర్భముకలవారు
ఉ

ఉనషాడశము = పదునాటింటికి
దక్కువ

ఉపరము = చవిటిసేల
ఏణము = లేడి

ఒ

ఒఱగొడ్డెము = మనసును నొప్పించెడి
మాట

ఔ

ఔదుంబరము = మేడి చెట్టుసంబంధ
మైనది

క

కంధరము = మొడ
కదళివంధ్య = అరిటిచెట్టువలె నొక
సారిప్రసవించినస్త్రీ
కరగ్రాహి = కప్పముపుచ్చుకొను
వాడు

కరీరము = మొలక

కలాపము = నెమలిపురి, చంద్రుడు
కలాపభృతు = నెమలి, కివుడు,

కృష్ణుడు

కల్పము = బ్రహ్మాదినము; ప్రళయ

ము; బ్రహ్మయొక్క జీవితమున
సీక్రింది యేడు ప్రళయములు క
ల్లును. (1) పార్థివకల్పము (2)
కూర్మకల్పము (3) బ్రహ్మకల్ప
ము (4) సరాహకల్పము (5)
శ్వేతసరాహకల్పము (6) ప్రళ
యకల్పము (7) సావిత్రీకల్ప
ము అనునవి. (ఇపుడు శ్వేతసరా
హకల్పకాలము) పుడంగములలో
నొకటి.

కాకవంధ్య = కాకి చెండు గుడ్డము బె
ట్టినరీతిని, ఇద్దలు బిడ్డలనే కని
నట్టి

కాకపక్షిము = పిల్లజాట్లు

కాతరులు = భయస్వభావులు

కార్తస్వరము = బంగారము

కార్తాంతికుడు = జ్యోతిషికుడు

కుహాన = కపటచర్య

కృష్ణీకృతము = నలుపు చేయబడినది

క్షిప్తము = చిమ్మబడినది

గ

గవ్యూతి = చెండుక్రోశములదూరము

గోమాయువు = నక్క

చ

చంద్రకాల = మేడపైనుండినగది

చక్షుష్మంతుడు = కన్నులుగల

1 వాడు

చామికరము = బంగారము

జ

జన్యము = యుద్ధము

జాంగలికుడు = నిష్పనైద్యుడు

జామిత్రమది = లగ్నమునకేడవ

యింట గవాములు లేకుండుట

జిహాంనువు = జంపునిచ్చకలది; శ

త్రువు

జితోస్థి = (జిత + ఆస్థి) జయిం

పబడినవాడైనది

జానంభావము = జానముకలదనుకొ

నుట

ఝ

ఝరి = నెలయేలు

ఝషము = చేచ

ఞ

తన్వి = పలుచని శరీరముకలది

తాత = తండ్రి; పితామహుడు;

బ్రహ్మ

తిగ్రతేజస్వి = తీక్షణమైన ప్రభావము

కలవాడు

తోట్టి = మొదలుకొని

తోక్తము = రేత మొల్క

ద

దక్షిణ = నైదిక కార్యమున పురోహి

తాదుల కిచ్చు ద్రవ్యము

దస్యత్యము = దొంగతనము

దేవానాం పియులు = మూర్తులు (అ
లుక్సమాసముచే నిష్ఠిత్యర్థము క
లుగును)

ధ

ధగ్రము = ధనుస్సు; న్యాయము
ధూర్జటి = శివుడు

న

నరనాశికము = పురుషులయొక్క స్త్రీ
లయొక్క సమాహము
నవోధ = క్రొత్త పెండ్లికూతురు
నారాయణబలి = సహ్యానికిః జేయు
క్రాద్ధము

నారాశంసి = నరులను గుతించి చె
ప్పువేదవాక్యము కలది
నిశ్శత్రు శేషుడు = శత్రు శేషము లే
నివాడు

నిపంగము = అమ్మలపాది
నిష్పిత్యణుడు = పితృబుణము లే
ర్చినవాడు

నినుంగు = శిశువు
నిన్సుడు = దరిద్రుడు
నీడము = గూడు
నీడతము = పక్షి

న్యశంశము = హింసించునది
నేకవిధములు = అనేక విధములు

న్యాయ = పదునాఠోకారముల ను
చ్చరించిన శిష్టుల శబ్దము ను
చ్చరించుట. అందు 1, 7, 13 ఓ
కారములను పుత్రములనుగాను లే

క్రినవాని ననుదాత్తములఁగాను
ఉచ్చరింపవలెను. ఉదా. ఓకీ
ఓఓఓఓ ఓకీఓఓఓఓఓ ఓకీఓఓఓ
ఓఓ పరిక్షిత్ (చూడుడు, పా
ణిన్యస్తాధ్యాయయొక్క 34-2-
1యొక్క కాశికాభాష్యవ్యాఖ్య)

ప

పంచకరహితము = తిథివారనక్షత్రల
గ్నములసంఖ్యను కలిపి తొమ్మి
దిచే భాగింపఁగా 1, 2, 4, 8, 8
సంఖ్యలు మిగులకుండుట
పంచగవ్యములు = గోవుయొక్క,
మూత్రము, పేడ, పాలు, నెరుఁ
గు, నెయ్యి.

పక్కిదార్శ్యలుపుపాక్కిలిపనిబిడ్డఁ
డు = బ్రహ్మ

పరిణదము = బలిసినది
పరేతరాట్సుతుడు = ధగ్రరాజు
పలపలనిమాంక = వలుదనిమాంక

పాత్రేసమ్మితులు = వివనిని జేయక
భోజనపాత్రలు వేయునపుడు వి
సుటకు సిద్ధపడువారు? (కొన్ని
సమానము లిట్లు నిందారములం
జెప్పును. చూడుడు పాణిన్య
స్తాధ్యాయులొని పాత్రేసమ్మి
తాదిగణము) [ము

పారమేష్ఠ్యరాజ్యము = మోక్షరాజ్య
పితృమేధము = తల్లిదండ్రులకుఁజేయు
సంత్యక్తర్ప

పురుషార్థత్రయము = మూడగుధర్మా
రకామములు

పురోడాశము = యజ్ఞములోఁ జేయు
నరిపిండి రొట్టెయ

[పతప్తము = కాంచబడినది

[వధమాసితము = ముందుగాఁ బ్రవే
శపెట్టబడినది

[పపాతకము = కొన్నియనువాకము
లు గల తేదభాగము

[వపర్గ్యము = యజ్ఞములోని యొక
కర్మ

[పసానిము = ప్రయాణము

[పాహ్ణము = పగటితోలిజాము

ఫ

ఫలవదరావబోధము = ఫలములతోఁ
గూడిన యర్థముం దెలిసికొనుట

(వేదశాస్త్రములం జదివి యజ్ఞా
దులం జేయుట)

ఫిసము = నురుగు

భ

భవితవ్యము = కాదగినది

భసితము = బూడిద

భావశబలితి = భావములకూడిత

భూదారిము = ఆడవిపంది

భూరి = విస్తారము

భేషజము = మందు

మ

మధుపర్కము = పెరుగు, బెల్లము,

నేయి కలిపినది (లేక) పూర్వ

కాలమున పవిత్రకార్యములలో

వండ బడిన మేకయొక్క, ఏడు

యొక్క మాంసము

మరుత్తరాట్ = మరుత్తును నొకమహా
రాజు

మాయావిమోహగాడు

మిథస్సంభాషణము = రహస్యసంభా

షణము; అన్యోన్యసంభాషణము

మేదశ్చేదము = క్రొత్తచే నణచబ
డినది

య

యమభులు = కనలవారు

యవలు = ధాన్యవిశేషము

యుగము = బండికాడి; కాలభేద
ముఁ దెల్పు కృతాదియగము;

జత

యువ = పడుచువాడు; ఒకసంవత్స
రము

ర

రథ్య = రథములు పోవుమార్గము; రథ

సమూహము; గుఱుము

రాజక్లిష్టఘడు = పాపపురాజు

రాజన్యంతము = మంచిరాజు గలదే

శము

రాజవంతము = రాజమాత్రము కలదే

శము

రాజసము = రజోగుణము

రాతి = మిత్రుఁడు

రుక్తపట్నము = బంగారపుపట్టా

ల

లాజహామము=వరిపేలాలతోఁ జే
యఁబడు హామము

వ

వనవృత్తి=చెట్టు; పూవక కాచెడి

చెట్టు

వాగుతిరుడు=వలవేటగాడు

వార్యభిచారి=మాట తప్పినవాడు

వార్ధశ్రవనుడు=అరునుడు

విహ్వలుడు=భయదులచే నవయవ

ముల స్వాధీనము తప్పినవాడు

విశల్యకరణి=రాధను తొలగించు

నోపధి

వేత్తజాలము=ఇండ్లవరుస

వైరాజ్యము=పైనింకొక రాజు లేకుం

దుట

వ్యసని=కామక్రోధాదులవలనఁ గలి

గిన వేట, ద్యూతము మొద

లగు నభ్యాసములు కలవాడు;

అపద నొందినవాడు

వ్యాయతము=వృథా మైనది; పొడువైనది,

శ

శరణి=అమ్ములపొది; సముద్రము

కామనిఁగర్మ రాజు

శిఖరిదశన=మొనలు దేఱిన దంతము

లు కలది

శికిక=పల్లె

శ్యామ=పడుచుది; పదువాక్యేంద్రప
యన్ము గలస్త్రీ; ఆకుపచ్చనిరం
గుకలది

శ్వగణి=వేటకుక్కలగుంపు కల
వాడు

న

సంయమించి=పరపీడాదివివృత్తినిజే
సి; నియమించి

సప్తపది=ఏడడుగులు కన్యచే ద్రో

క్రించెడి వివాహములోని యొ

కకర్మ; ఏడడుగులసమాహము

సన్నిహితము=సమీపించినది

సమితి=సభావిశేషము; సమాహము;

యౌధము

సమ్రాట్టు=చక్రవర్తి

సుప్రతీకము=భగదత్తుఁ డనురాజు

యొక్కయేనుఁగు, కు బేరునియే

నుఁగు

నూక్తము=వేదములోని యొకభాగ

ము

స్థానిపు=మోడు; శివుడు

స్థాయీభావము=రసమాధుర్యము

ప్రస్కు=పూలదండ

ప్రవంతి=నది

స్వారాజ్యము=స్వర్గరాజ్యము

హ

హరితము=పచ్చనిది ఆకుపచ్చనిది

హింక్రము=హింసించునది

